

politicke
ZATVORENIK

GODINA XIX. - VELJAČA 2009. CIJENA 15 KN

BROJ **203**

**Kako su komunistički
sudovi štitili
monarhističku
Jugoslaviju**

**Četnički zločini nad
Hrvatima**

**Srbi za "novi
balkanski savez"**

**Nogometna
naricaljka za
Jugoslavijom**

**Dokumenti, sjećanja
i svjedočenja**

MOŽE LI ZLOČINAC BITI POZITIVNA POVIJESNA OSOBA?

O kakvoj se alkemiji radi, da notornog zločinca proglašavaju pozitivnom povijesnom osobom, i to pripadnici skupina i dobar dio naroda koji su na vlastitoj koži iskusili njegovu brutalnost. Imitirao je Hitlera i Staljina, bio je učitelj Ceausescuu, i dok njih osuđuje čitav svijet, njemu gledaju kroz prste i oprštaju, makar je spomenutima u zločinu bio ravnopravan - u nekim finesama čak i bolji.

Na put zločina zakoračio je u Moskvi, što smo saznali i iz dokumenata objavljenih u knjizi austrijskog povjesničara Silvina Eiletza «Titove tajnovite godine u Moskvi 1935.-1940.» Nije ubijao vlastitim rukama u tome je bio dosljedan čitavog života kao kakav pjesnik izabrao je pero i pisao karakteristike za drugove koji bi mu mogli biti bilo kakva prepreka do konačnog postavljenja za generalnog sekretara Partije. Svaka karakteristika koju je poslao NKVD-u u kratko je vrijeme značila osudu i strijeljanje za partijskog druga, a za Waltera istovremeno korak bliže partijskom tronu. Čim se dokopao Moskve, shvatio je puno veću važnost NKVD-a od Kominterne, stavio se toj zloglasnoj službi na raspolaganje, poslavši u smrt nekoliko stotina jugoslavenskih komunista koji bi ga eventualno mogli ugroziti u njegovoj ambiciji da postane partijski šef. Ta Brozova aktivnost nije mogla promaknuti niti Staljinu koji ga je pohvalio riječima «Tito je junak (ruski: molodjec), sve je pobjio.» Nekoliko desetljeća poslije Tito je u svojim sjećanjima sažaljevao svoje likvidirane partijske drugove kao žrtve Staljinovih čistki. Točno je, da je egzekuciju izveo NKVD, a zatajio je samo jednu «sitnicu», da su to izvršili temeljem optužbi i karakteristika koje je on sročio, misleći pritom, da se to neće nikada saznati, s obzirom na to da je komunizam društveno uređenje za sva vremena.

Nakon uspješno položenog završnog ispita za likvidacije, NKVD ga postavlja za generalnog sekretara jugoslavenskih komunista. Na nekakvoj zemaljskoj konferenciji u Zagrebu, Broz obznanjuje tu radosnu vijest sebi sličnim (Rankoviću, Kardelju, Đilasu i ostalima), koji sljedećih 50 godina prepričavaju narodu laž, kako je na spomenutoj konferenciji jednoglasno izabran za generalnog sekretara.

Slijedi rat i poraće obilježeno beskrupuloznim masovnim likvidacijama hrvatskih vojnih zarobljenika i civila. O tome je već rečeno, pisano i pronađeno tisuće dokumenata koji terete Broza kao najjedgovorniju osobu za taj strašni zločin.

Nakon krvavoga poratnog razdoblja slijede desetljeća torture nad političkim protivnicima u zatvorima i kaznionicama širom Jugoslavije, koja je u određenim političkim situacijama poprimila masovne razmjere. Tako od 1948. do 1953. osniva zloglasne logore Goli, Grgur, Ugljan, Bileća... za svoje dojučerašnje komunističke istomišljenike koji nisu na vrijeme revidirali svoje stajalište prema do tada obožavanom drugu Staljinu. Koncem 1971. godine počinje obračun i montirani procesi protiv sudionika «Hrvatskog proljeća».

Zločinački krug Josipa Broza zatvorila je njegova slavna JNA napadom na Hrvatsku i mnogobrojnim zločinima koji su počinjeni pod znakom crvene zvijezde petokrake. I nakon svega, pitam hrvatske komuniste, jeste li od bilo koga toliko stradavali kao od Josipa Broza. Isto tako pitam Hrvate, jeste li ikad u povijesti doživjeli veću tragediju od Bleiburga i Križnih puteva. Kakve bi to dokaze trebalo pribaviti, da se o tome notornom zločincu progovori istinito u Saboru, na stranicama suvremene hrvatske povijesti i u školskim udžbenicima?

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREĐNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

MOŽE LI GOSPODARSKA KRIZA DONIJETI I POZITIVNE PLODOVE?

Tužaljke o gospodarskoj krizi koja trese Europu, Ameriku i Japan refren su svih naših rasprava, bez obzira na njihove teme i motive. O čemu god mi mislili i što god planirali, vraćamo se na sve dramatičnije vijesti o smanjenju proizvodnje i potrošnje, o potrebi stezanja remena, o sve većem broju nezaposlenih. Makar (uz primjerenu dozu *političke korektnosti*) i postojala bar načelna suglasnost o njezinim uzrocima, nema suglasnosti o razmjerima koje će kriza doseći, ni o vremenu njezina trajanja. I tako, umjesto društvenom konsenzusu, svjedočimo prizemnom prepucavanju i sramotnom paljetkarenju političkih epizodista koji svoju karijeru imaju zahvaliti upravo svojoj bezličnosti.

No, državna vlast koja bi imala političku viziju i koja ne bi robovala predrasudama i stereotipima (niti bi smatrala da Hrvatska doista treba podnijeti «svaku žrtvu» za ostvarenje nekih nadnacionalnih ciljeva i interesa!), i u ovoj bi krizi mogla prepoznati prigodu za ostvarenje nekih od ključnih narodnih interesa.

Jedan od njih je, nema sumnje, otrježnjenje od uvjerenja da je nekritično i bezuvjetno sljlanje pod bruxelleski kišobran odgovor na sva naša pitanja, odnosno – *svremenim kamen mudraca*. U vrijeme kad radnici diljem Europe štrajkaju i prijete nereditima, zahajtevajući posao i plaću samo za sebe (i ne želeti ih tek tako dijeliti s «kompatriotima» iz zemalja članica Europske unije), kad vodeći svjetski politički dnevničari i tjednici na naslovnim stranicama ističu kako se svijet suočava s erom galopirajućega «gospodarskog nacionalizma», kad je svakomu koji nije spremjan zatvarati oči pred činjenicama jasno da kretanje radne snage i migracije pučanstva nailaze na sve veći otpor i negodovanje nacionalnih država, i kad je bjelodano da budućnost Lisabonskog ugovora visi o tankoj dlaci, to triježnjenje nije samo pitanje nacionalne odgovornosti, nego je pitanje elementarnog poštenja.

Drugi od tih ciljeva – kojemu prvi, iako s njime tjesno povezan, čak i nije nužna prepostavka – jest strategija demografske obnove hrvatskih zemalja. Jer upravo će postojeća gospodarska kriza dovesti do masovnih otpuštanja radnika u zapadnim zemljama, i upravo će rastući «gospodarski nacionalizam» dovesti do toga da se među stotinama tisuća, možda milijunima nezaposlenih nađu i hrvatski «radnici na privremenom radu u inozemstvu». Ako ostanu bez posla, i ako ne budu mogli plaćati skupe stanove i režije, kamo će se ti ljudi vratiti? Je li hrvatski nacionalni interes da se oni potucaju po predgrađima zapadnoeuropskih metropola, da u dugačkim redovima stoje pred uredima za zapošljavanje ili, još gore, pred uredima socijalne skrbi i pučkim kuhinjama? Ili je, možda, naš interes da se vrate u Zagreb i još nekoliko većih hrvatskih gradova, uzrokujući dodatne socijalne i infrastrukturne teškoće, ali i umjetno stvarajući potražnju za stanovima (ne bi li se na taj način sanirale štete koje prijete građevinari ma među kojima su mnogi u taj posao pohrlili na brzu ruku, bez dovoljno znanja i sposobnosti, pa čak i bez dovoljno novca, računajući na to da će višegodišnjim ekstraprofitalima moći podmiriti tadašnje razmjerno povoljne bankovne zajmove)?

Ili je možda ipak naš interes da se ti ljudi, naši sunarodnjaci – ma koliko ih bilo – državnim ekonomsko-političkim mjerama potaknu na naseljavanje opustjelih hrvatskih krajeva, Like, Slavonije i Dalmacije? Ili da se protjerani Hrvati iz BiH potaknu na povratak na svoja ognjišta u Bosanskoj Posavini i u Srednjoj Bosni? Razmišlja li tko o tome? Postavlja li itko u Hrvatskoj takva pitanja? Mi ih nismo čuli, a još manje odgovore na njih. I zato nam se nameće novo pitanje: Kako je moguće da jedan narod čak ni u izbornoj godini nije zaslužio da se raspravlja o tim i takvim temama? I što je sve trebalo poduzeti da taj narod prestane voditi računa o svom ponosu, svome dostojevanju i svojim interesima...?

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

U BOJ, U BOJ, ZA? 2
Josip Ljubomir BRDAR

DOK JE MAMIĆA, NISAM DINAMOVAC 4
fra Mario KNEZOVIĆ

ČUDNA ZEMLJA, A JOŠ ČUDNIJI LJUDI... 5
Davor DIJANOVIĆ

«OBRATI SE JUDEJA VELIKOMU KRALJU, ALI ON VAS NE ĆE ISCIJELITI, NITI VAM RANU ZALIJEĆITI!» (Hošea 5, 13) 8
Dr. Vjeko Božo JARAK

KAKO SU KOMUNISTIČKI SUDOVI ŠTITILI MONARHISTIČKU JUGOSLAVIJU 12
Tomislav JONJIĆ

ČETNIČKO-KOMUNISTIČKI ZLOČINI 1941. NAD HRVATSKIM NARODOM I SVEĆENSTVOM .. 16
Ivica KARAMATIĆ

U SPOMEN ŠESTOJ BOJNI 19
Ivo TUBANOVIĆ

KAKO JE SRBOČETNIČKA PARAVOJSKA SRUŠILA FRANJEVAČKI SAMOSTAN U KARINU 20
prof. Bruno ZORIĆ

NASRTAJ RUSKIH VLASTI NA «MEMORIAL» 22
Renata KNEZOVIĆ

MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (III). 35
Josip Jozo SUTON

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: 38
Anka RUKAVINA

IN THIS ISSUE 47

IN DIESEM HEFT 48

U BOJ, U BOJ, ZA

Tisuće crveno-bijelo-plavih šalova, kockastih majica, kapa, obojenih lica nacionalnom heraldikom, papirnatih rekvižita za navijanje. Scena za pamćenje. **Lino Červar**, izbornik hrvatske rukometne reprezentacije na parketu velebitne dvorane, oko njega krug: **Metličić, Duvnjak,**

Hrvatski rukometari - srebrna medalja na Svjetskom prvenstvu

Balić, Zrnić, Lacković, Losert, Čupić, Hrvatin, Valčić, Alilović, Šprem, Horvat itd. Ruka na ruku i usklik: Hrvatska!!! Gledalište stopljeno s njima uz poklic „U boj, u boj za narod svoj!“, želi pobjedu. Pobjedu kao čast i ponos nacije. Pobjedu kao melem na ranu za sva osporavanja i poniranja koju svakodnevnu trpimo kao naciju.

Červarovi dečki, ostavljajući „srce na terenu“, kročeći iz pobjede u pobjedu ostanjuju naše nade i potvrđuju naš zajednički ponos, sadržan u jednoj jedinoj riječi: Hrvatska.

Ovaj kratki prikaz jednoga prelijepog događaja koji je naciji podario optimizam i vjeru, može poslužiti kao prilog za jednu aktualnu usporedbu, gdje, na istom prostoru, u istome nacionalnom okružju, istoj domovini, istom narodu, u virtualno sklepanoj kombinaciji jedan drugi „selektor“ zvan **Zoran Milanović** u time-outu sa-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

borske sjednice formira krug svojih partnera. On prvi polaže ruku. Na njegovu polaže svoju ruku **Ingrid Antičević Mari-**

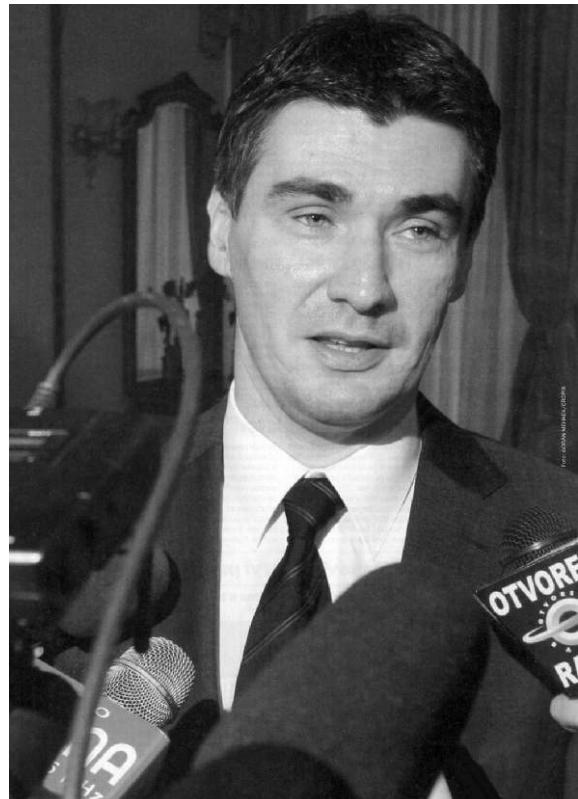
jednosti, osporavaju kapitalne nacionalne projekte, difamiraju javnost lažima i polulistinama, protive se donošenju svih zakona bez razlike, šire malodušje i pesimizam i optužuju sve, baš sve za što je odgovorna aktualna vlast. Ukratko: svojom ne demokratskom, nego revolucionarnom rabotom u borbi za vlast, bojeći crnom bojom sve oblike društvenog života i gospodarstva, oni trajno traumatiziraju hrvatski narod. Eho njihove revolucionarne hanurge najjasnije se očituje u medijima, koji su većinom u njihovim rukama.

Zamorno je i dosadno ponavljati razinu hrvatskih medija koji nisu ništa drugo doli bijedni servis hrvatske političke ljevice. Je li vrijedno kao dokaz ovoj tvrdnji spomenuti tekst „kritike“ na račun Line Červara, koji je napisala, možemo slobodno reći, jedna medijska fukara. Tekst mržnje, a ne kritika. I nije jedina. Je li vrijedno možda spomenuti „sociologa“ miljenika hrvatskih elektronskih medija, kojeg pišem pod navodnicima, jer bi mi bilo logičnije da je isti predmet sociološke analize, nego da je sam sociolog, s obzi-

nović, zatim Stazić, M. Opačić, Ž. Antunović, Leko, Mršić, Linić i ostali, a onda se čuje usklik: Vlast! Hoćemo vlast! Cilj ne bira sredstva. Vlast za Hrvatsku, odnosno vlast nad Hrvatskom.

U prvome i u drugom slučaju polazište i ishodište je Hrvatska, a pitanje koja je razlika između ova dva načina zalaganja za Hrvatsku je prije za retardiranu nego za normalnu osobu.

Iskustvo nas uči da je potonjoj ekipi čast, ugled i prosperitet Hrvatske zadnja stvar na svijetu, a vlast kao privilegij primarni cilj. Naime, teško je povjerovati ljudima koji siju defetizam, stigmatiziraju Domovinski rat i domoljublje, Crkvu, negiraju nacionalne vri-

Zoran Milanović

rom na funkciju, iskazano obrazovanje, vokabular i dikciju čobana podbiokovskog pejzaža. Kod njega treba zanemariti iskazanu mržnju prema hrvatskoj državi, jer je ponižavajuće komentirati ga.

U razinu takvih „zvijezda“, koje služnički obilježavaju naš medijski prostor, možemo nanizati niz likova, koji isti,

opterećeni mržnjom-zagađuju. Uz navedenog „sociologa“ lijepo se uklapa i notorna kolumnistica *Jutarnjeg lista* i *Globusa*, koja se još ne može u miru oprostiti od dragih joj minulih vremena. Uz to je još traumatizirana od „nasilja“ koje je proživljavala za vrijeme **Tuđmanove** „diktature“, gdje su njene kolege iz „Feral Tribunea“ „u lancima širili istinu o Tuđmanovoj diktaturi“. Danas je, po njoj, još gore. Njeni junaci su bez posla, jer je HDZ-ova diktatura još okrutnija i suptilnija, jer je totalno uništena i eutanazirana politička kritika. A da je to istina, to drugarici kolumnistici kvalificirano potvrđuje „ugledna“ internacionalka **Vesna Teršelić**. Kod takovog „argumenta“, kako je moguća sumnja?

I na koncu s njihove strane konačno jedna istina: „Da sam ja ostao ministar, **Glavaš** bi još i danas bio u zatvoru“. To je kao svjedok na suđenju **Branimiru Glavašu** izjavio **Josip Boljkovac**. Ja Boljkovcu to vjerujem. I ne samo B. Glavaš, nego i svi oni koji se ne bi uklopili u boljševički mentalni sklop J. Boljkovca. Ostaje na koncu dvojba, hoće li sud uvrstiti J. Boljkovca u spis kao svjedoka ili će njegov iskaz ispravno kvalificirati kao klasično *subnorovsko* prokazivanje neprijatelja...•

PETAR METLIČIĆ: HRVATSKA JE REPREZENTACIJA ISPRED KLUBA

GK: Mnogo ste puta isticali vrijednost nastupa za domovinu Hrvatsku. Što je ono što trajno motivira vas i suigrače kod odaziva na igranje u reprezentaciji? Ono što vas drži od himne do posljednje minute na utakmici?

METLIČIĆ: Hrvatska je mala ponosna država koja je puno toga propatila. Narod voli sport. A reprezenacija je uvijek nešto više. Novac meni i mojim suigračima ništa ne predstavlja, jer bitno je predstavljati svoju državu, svoj grb i svoju zastavu. Gledaju me vlastita djeca, uzori smo nekome i to je ono što me motivira. Pogotovo kad krene utakmica, kad zasvira himna, stvarno se nažežim. Osobno, reprezentacija mi znači mnogo više nego igranje u klubu, bez obzira

što u klubu zarađujem i od toga živim. Uvijek sam jako ponosan i sretan kad se mogu s ostalima okupiti i zaigrati za reprezentaciju.

(*Glas Koncila*, 47/2009, br. 3 (1804), 18. siječnja 2009., 8.-9.)

P R E T P L A T A!

Podsjećamo da je prosinackom broju (2008.) bila prilожena uplatnica za pretplatu za 2009. Molimo čitatelje da pretplatu podmire i da naš list preporuče svojim prijateljima i znancima, jer je to jedini način da opstane u demokratskoj Hrvatskoj.

DOK JE MAMIĆA, NISAM DINAMOVAC

Neki dan mi jedan ugledan čovjek, i dinamovac, reče: „Opet nas je onaj Mamić iznenadio“. Ja mu rekoh da to uopće nije iznenadenje, nego samo još jedna promocija rigidnoga primitivizma čovjeka koji očito pred mikrofonima i kamerama doživljava dilarij. Što suvislo reći o **Zdravku Mamiću**, koji se razgo-

Zdravko Mamić

ličuje pred kamerama u zračnim luka- ma, koji psuje javno novinarima, koji javno priznaje kako vara ženu, koji se kune u Dinamo a „peva“ sve pjesme Zvezde i Partizana, koji nikada ne prodaje igrače a nitko u Dinamu ne ostaje...

Što se to događa u glavi osobe koja ne uspijeva funkcioniрати okružena sviješću materijalnom i drugom moći? Trajna potreba biti u središtu pozornosti nije nepoznata pojava osobama iz javnoga života, ali ta pozornost bi ipak trebala imati svoje granice ispod kojih se ne može i ne smije ići. Mamićeve jugonostalgičarske izjave su uvreda svim dinamovcima, ako hoćete i hajdukovicima, koji su svojim rukama i glasom rušili istu takvu zločinačku tvo-revinu – tamnicu hrvatskoga naroda. Iz-

Piše:

fra Mario KNEZOVIĆ

javiti kako je „Jugoslavija najljepša zemlja na svijetu“ graniči sa sljepilom i ludošću. Takve izjave ne bi se postidio ni **Ivan Fumić**. Da, ta *Juga* je bila „lijepa“ zemlja za poslušnike, doušnike, narodne otpadnike, udbine suradnike, partijske dužnosnike, ubojice hrvatskih emigranata, mučenike i ubojice fratra, progonitelje **Stepinca**, gušitelje hrvatskoga proljeće i studenskih pokreta...

Eto, Mamić kaže da je to lijepo i krasno, te da žali za takvom državom. Doduše, on kaže da „Hrvatsku voli najviše na svijetu“. No, tko to može vjerovati čovjeku koji, ako hoće da doživi „nešto za dušu“, sluša srpsku glazbu i divi se srpskomu predsjedniku! Čudi, ili ipak ne, kako Mamiću čini čast razgovarati sa srpskim novinarama koji su svojedobno pisali kako Hrvati sami ruše Vukovar, kako sami ubijamo svoje vojnike, kako palimo Dubrovnik, kako **Igor Štimac** u ratu ubija i kolje, a **Čiro Blažević** vrši topničku paljbu itd. Dobro je u *Večernjaku* parafrazirao Milan Ivkošić, kako je u Maksimiru „uskrnsnuo“ Arkan.

Mamić se u dodvorinčkoj akciji Srbi-ma tako zanio pa spominje kako rado sluša **Mehu Pužića**, zaboravljujući pri-tom da je on Musliman i kao takav dežurni neprijatelj velikosrpske ideje.

Kao dinamovac, osjećam se posram-ljenim što na čelu kluba stoji čovjek ko-jemu je "svetinja" novac i bivša Juga, a ne Dinamo. Stidim se što navijam za klub čiji glavni čovjek stalno priča o Europi i Ligi prvaka, a u stvari čezne za Balkanom. Često se pri Dinamovim euro-porazima spominje ukletost. Ne radi se o ukletosti nego o nedostatku blagoslova i iskrene želje da klub bude ponos navijača, a ne privatna „birtija“ za zaradu i liječenje frustracija. Zato, dok je Mamić na čelu kluba ne mogu se radovati uspjesima najdraže mi plave boje s kockicama na srcu..

PJESMA O BELZEBUBU

*Poglavica slavni paklenih đaval-a
poželio malo smirujućeg bluda.
Napsova' se malo Pêtrâ i Pavala,
pa na Zemlju pade naša glava luda.*

*Čekale ga kurve orošena oka,
cockari, drogaši, pijancine stare.
Belzebub im reče, onako, svisoka:
samo lude babe džaba čorbu vare.*

*Zato, moja braćo, i sestrice čedne,
svaki svoju čorbu valja i zasluzit.
Ovisnici dragi i vi kurve redne
Morate me nećim važnijim zadužit.*

*Kako to izreče - nestade ga s oka.
Kockari, drogaši, pijanci i kurve
ni trepnuli nisu, a tama duboka
zaigrala kolo oko stare murve.*

Mario BILIĆ

ČUDNA ZEMLJA, A JOŠ ČUDNIJI LJUDI...

*D*o Hrvata i Hrvatske ne ima kukavna naroda ni nesretne zemlje. Ovaj narod nije za drugo van da čim prije propadne ter da ne bude samo na neprilici sebi i drugima. Tu ne ima ljudi, ne ima značajeva: ne ima ništa osim hrđe... Gdje su tri Hrvata, tu je barem pet mnijenja i stranaka u istom predmetu i pogledu. Hrvati ludi i sebični, mijenjaju se naglje neg primorsko vrijeme. Nas nekoliko stalnih značajeva služimo ostaloj hrpi samo za smijeh. Stoga vam i trpimo. Hrvatska je prava dolina suza, pravi pakao na zemlji (A. Starčević, Pisama Madžarolaca).

Iako je Ante Starčević preminuo pred više od jednoga stoljeća, njegove misli i izjave i danas imaju svoju težinu; i danas su itekako primjenjive na političko i društveno stanje u Hrvatskoj. To samo svjedoči da se položaj Hrvatske i stanje u Hrvatskoj nisu bitno promjenili. Nakon što se Hrvatska oslobođila okova *avnojevske Jugoslavije*, te uz neprocjenjivu žrtvu branitelja izborila svoju slobodu i neovisnost, većina nas je bila uvjereni kako za Hrvatsku i sve njezine žitelje dolaze bolji i sretniji dani. Mogle su se tada, u jeku nacionalnog zanosa, čuti vrlo optimistične izjave o hrvatskoj budućnosti. Doista, u bolje hrvatsko sutra svi smo vjerivali. No dok su jedni ginuli na braniku domovine za bolje hrvatsko sutra, oni drugi, koji se zalažu za "odumiranje države" i kojima ideali nacionalne države, slobode i pravednosti ne znače ništa, nisu spavali. Još tijekom rata počeli su smišljati plan o tome kako i kojim sredstvima razbiti novostvorenu hrvatsku državu, Hrvatima oduzeti slobodu te ih ponovno ugurati u neku novu supranacionalnu panslavensku državnu tvorbu kao surrogatu za razbijenu Jugoslaviju.

Na tu opasnost tek rijetki su tada upozoravali, a i oni su bili izvrgnuti ruglu i javno ismijavani. Iako mnoge *guske u magli* to ni danas ne vide, vrag je šalu odnio i vrlo skoro ništa nam više ne će biti nimalo smiješno. Tragično je međutim to što hrvatski narod, naučen na servilni položaj čistača tuđih cipela u predvorju, nije ništa naučio iz svoje nacionalne povijesti. Hrvati kao da ne znaju cijeniti dar slobode i poštivati ono što su mukom stekli. Umjesto da se nakon rata raščistilo s jugoko-

Piše:

Davor DIJANOVIĆ

munističkim nasljeđem i prošlošću te počelo izgrađivati bolju i pravedniju državu, glavna preokupcija postaje *kriminaliziranje i sotoniziranje* hrvatskih državotvornih političara, generala i branitelja. Bila je to prva i ključna faza u planu razgradnje hrvatske države i izgradnji, ma pod kojim imenom, neojugoslavenske države. Jer, iako je Hrvatska formalno-pravno uspjela postići međunarodno priznanje (makar se to nije svidalo mnogima koji govoraju o njezinu "preu-

ranjenom priznanju"), u očima bjelovjetskih institucija moći ona je ostala tek trećerazredna vazalna državica koju valja zajedno s ostalima uklopiti u *region* pod patronatom Srbije. To je stara strateška postavka britanske koncepcije rješavanja *balkanskog pitanja*, koju je, u svojoj knjizi *Velika Britanija i Balkan*, temeljito prikazala **Carole Hodge**, priznati ekspert za jugoistočnu Europu i tražena predavačica u Velikoj Britaniji.

Nisu uzalud i monarhofsistička i boljševička Jugoslavija uživale svesrdnu podršku zapadnih zemalja. I zato u slučaju slovenske blokade pregovora s EU, Sloveniju treba gledati samo kao instrument europske administracije koja želi da Hrvatska i Srbija, kao države "Zapadnog Balkana", zajedno budu inkorporirane u EU. Uostalom, pred više od dvije godine Žarko Puhovski vrlo je jasno apostrofirao kako "nakon primanja Bugarske i Rumunske u EU, koje za to nisu zrele, jasno je da naš ulazak ionako nije stvar ispunjavanje kriterija, nego geostrateških odluka Unije" (*Večernji list*, 8. 12. 2006).

Drugu vrlo važnu ulogu odigrao je Haaški sud, rezime čijeg će rada biti da se na prostoru Jugoslavije vodio "građanski rat" u kojem su sve strane "jednako krive", a Hrvatska, možda, i malo više. Za to je, naravno, kriva hrvatska vlast koja je izglasala nadležnost Haaškog suda nad oslobođilačkom vojno-redarstvenom akcijom "Oluja", dok s druge strane trećerazredna hrvatska diplomacija (čast iznimkama!), čiji se rad može opisati kao šminkanje mrtvaca, nije uspjela od međunarodne zajednice ishoditi rezoluciju o Hrvatskoj kao o žrtvi srpske agresije (a u inozemstvu je ustaljena percepcija kako je zapravo Hrvatska izvršila zločin nad Srbima).

Simultano s *kriminaliziranjem* Domovinskog rata i *relativiziranjem* krivnje (pod krinkom "individualizacije krivnje") započinje medijska ofenziva u kojoj sluganski masmediji, po nalogu istih onih krugova moći koji su instalirali i prvu i drugu Jugoslaviju, počinju propagirati potrebu "dijaloga" između Hrvatske i Srbije i izgradnje "dobrosusjedskih odnosa". Nisu nam jedino rekli kako je moguće voditi "dijalog" i izgrađivati "dobrosusjedске odnose" sa Srbijom, ako znamo da su radikalni i dalje pojedinačno najjača stranka (što je, dakle, izraz volje većine srpskoga naroda!), a isti ti radikalni nikad se nisu odrekli teritorijalnih pretenzija prema Hrvatskoj.

U izgradnji toga novog "bratstva i jedinstva" nezaobilazan faktor bilo je nametnje što uže ekonomski suradnje između Hrvatske i ostalih zemalja u *regionu*. Suradnja je institucionalizirana u vidu potpisivanja *Srednjoeuropskog ugovora o slobodnoj trgovini* (*Central European Free Trade Agreement*). Riječ je o ekonomskoj organizaciji čije su članice uglavnom države bivše Jugoslavije. Posljedica toga je da danas mnogi poduzetnici iz Hrvatske ostvaruju vrlo blisku suradnju s onima iz Srbije i ostalih zemalja bivše Jugoslavije.

Nedavne brutalne likvidacije u Zagrebu također su dio plana rastrojavanja Hrvatske. Naime, potrebno je samo pogledati odakle dolaze izvršitelji, a dolaze iz celog *regiona*, i koje su njegove posljedice: strane medijske naslovnice vrište

Zgrada MKSJ-a u Haagu

o "isprepletenostima na Balkanu" i "balkanskoj mafiji"; Hrvatska je, dakle, i dalje na Balkanu i tu joj je mjesto, zajedno sa Srbijom! Kada se tome doda i to da se operativna akcija hvatanja ubojica **Ive Pukanića** zove "Balkan Express", stvari postaju jasne kao dan: vlak "Balkan Express", u kojem je vozačeva kabina usmjerena u smjeru Istoka, krenuo je, a i za Hrvatsku će se u njemu pronaći mesta! Logična i sasvim očekivana posljedica je da su nakon toga" Policijski sindikat Srbije i Sindikat policije Hrvatske pokrenuli inicijativu za stvaranje asocijacije *sindikata policija država bivše Jugoslavije*" (*Jutarnji list*, 16. 11. 2008).

U tom pomnom i sustavnom planu rastakanja hrvatske države bilo je bitno upregnuti i mladež. To je učinjeno vrlo jednostavno – promoviranjem i masovnom reprodukcijom narodnjačke glazbe diljem Hrvatske, gdje je danas postalo sasvim normalno da *pevaljke* iz Srbije, pa i one koje su devedesetih otvoreno podržavale **Miloševićevu** zločinačku politiku, dolaze u Hrvatsku i triju hrvatsku mladež. Tako *Jutarnji list*, 21. prosinca 2008 g., piše kako je TV show "Operacija trijumf", koji se se snima u Beogradu, a u Hrvatskoj ga emitira Nova TV, udružio "TV kuće, natjecatelje i publiku iz pet zemalja nastalih raspadom nekadašnje Jugoslavije", a svrha mu je "glazbom izlijeciti ratne rane". Riječ je pojavi koja bi se u davnija, ali svakako pristojnija vremena jednostavno nazvala – kulturocid. Katastrofa i tragedija je tim veća što hrvatski narod sve to gleda posve mirno, ni ne trudeći se suprotstaviti takvoj raboti i takvom jednoumlju. Baš kako je Tin Ujević pisao u svoje vrijeme: "A kukavan je

Hrvat novog vremena, te pušta da ga stranac k stalnoj smrti vodi. Ne opiruć se klanja-krotko janje-hodi i ne zna zbacit grozog ropstva bremena".

Mnoge pretpostavke za izgradnju nove panbalkanske asocijacije, koja će se, suđeći po izrazima koje rabe masmediji, zvati "Zapadni Balkan", ispunjene su. Ostaje ju tek pravno institucionalizirati pa nakon toga i politički "krstiti".

"Ne dajte da nam ukradu Hrvatsku!", grmio je **Thompson** na svom koncertu u Splitu 18. prosinca 2008. (*Jutarnji list*, 18. 12.2008.). Pitanje je samo nisu li nam Hrvatsku već ukrali? Ako i nisu, to će uslijediti vrlo brzo ako se ne dogodi radikalni zaokret u Hrvatskoj vanjskoj i unutarne politici.

"*Među narodima mi Hrvati sada jesmo zadnji, robovi bez vlasti, osuđeni pasti i propasti bez časti*", pisao je u svoje vrijeme velikan hrvatske književnosti **Antun Gustav Matoš**. Robovi bez vlasti i danas jesmo, no još uvijek postoji i vremena i prostora da se pad izbjegne; pa ako nam je i pad suđen, onda ga barem ne

smijemo doživjeti bez «ispaljena metka», ili kako Matoš napisao – nečasno. Iskreno vjerujemo da je pad moguće izbjegći, vjerujemo da žrtve naših pradjedova, djedova i očeva nisu bile uzaludne, jer će se ipak "moć zlikovaca slomiti, a oslon je pravedniku Bog" (Ps 37.). Pomozi si sam, pa će ti i Bog pomoći, stara je mudra izreka. Hrvatski narod će si ponajprije pomoći tako da se osloboди fiktivne stvarnosti koju mu nameću masovni mediji i počne razmišljati svojom glavom. Kad se to dogodi, hrvatski neprijatelji ne će imati nikakve šanse. A onim nevjernim Tomama naši su pradjedovi odavna odaslali poruku: "Ako vam je težak stijeg čestitosti, utaknite ga u zemlju, gdje počivaju naše kosti. Mi ćemo ga držati."•

VLAK

*Kad mislimo
sve je prošlo ...*

*Najednom
se nađemo
u čudesnu
vlaku,
koji ne
staje.*

*A slika
O Tebi
se vraća
i traje –*

*Vlak juri
po danu
i mraku.
Svjetlost
se gasi
i
pali.*

*Odmiču
šume
i
njive,
povlače se
maglice
sive.*

Višnja SEVER

PONOVNO UMILNI GLASOVI IZ BEOGRADA: «ZA NOVI BALKANSKI SAVEZ»

Da se velikosrpska misao danas ne zanodijeva samo u donedavne plamene prijetnje **Tomislava Nikolića** i izljeve mržnje **Voje Šešelja**, nego da znade opet poprimiti oblik slatkorječivih fraza, pokazuju nam, primjerice, tekst **Čedomira Antića**, «doktora istorijskih nauka i naučnika na Balkanološkom institutu SANU, objavljen u beogradskoj *Politici* 21. siječnja 2009., pod nadnaslovom «Kako do boljih odnosa na bivšem Ju prostoru» i naslovom «Za novi balkanski savez». Tekst prenosimo u cijelosti, ne dirajući čak ni u srpski jezik, smatrajući da je i za naše čitatelje korisno imati na umu da ideja balkanske *nakaze od države* – u donekle izmijenjenu obliku, prilagođena novim odnosima – itekako živi. Eutanazirana i, po mogućnosti federalizirana, Hrvatska dolazi na red tek u budućnosti, nakon stvaranja saveza Srbije i zemalja «u kojima srpski narod predstavlja znatan dio stanovništva» odnosno onih s kojima Srbiju «ne povezuje zajedničko državno iskustvo, ali pripadamo istom civilizacijskom krugu». Komentar se ne čini potrebnim, jer Antićeve riječi i formulacije govore same za sebe. (Ur.)

«Srbija je jedina od država koje su tokom prošle decenije na neki način bile uključene u rat, a u kojoj je došlo do potpunog diskontinuiteta sa prethodnim režimom. Na vlasti u Srbiji su političari – sa novim izuzetkom SPS-a – koji su tokom devedesetih godina bili ogorčena opozicija **Miloševićevom** režimu, dok u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i na Kosovu vladaju šefovi kabineta, ministri, bliski saradnici „očeva nacija“ ili sami bivši ratni komandanti. Ipak, Srbija je i danas talac devedesetih godina, i to pre svega voljom SAD i EU, kao i njihovih saveznica u regionu. Ne samo da su Srbi jedini narod čije su političke vođe bile optužene za ratne zločine već je Srbija u miru lišena dela suverene teritorije, njen narod u Bosni je u miru izgubio deo Dejtonskim sporazumom određene političke autonomije. Upravo kad je reč o Srbiji, Međunarodni sud se, opet u miru, nekoliko puta na različite načine određivao prema sopstvenoj nadležnosti...»

Sa takvim opterećenjem srpska vlada mora da o politici u regionu razmišlja sa mnogo vizionarske dalekovidosti. Naš cilj svakako ne bi trebalo da bude da se CEFTA, jedna ekonomska stepenica ka stupanju u Evropsku uniju, koju su prešle i druge države istočne Evrope, pretvoriti u nešto više. Insistiranja na kulturnom jedinstvu sa drugim jugoslovenskim državama nakon što je, veštačkim izdvajanjem nekoliko novih jezika i novim „nacionalno-romantičarskim čitanjem“ istorije, izvršeno nasilje nad našim jezikom i kulturom, mogu biti shvaćeni samo kao kratkovidost kad je reč o našim političari ma i licemjerje kad ovakvi predlozi poteknu od vođa pojedinih bivših jugoslovenskih republika.

tignemo punu recipročnost. Preduslov mora biti i povratak svih prava srpskom narodu u ovoj republici, uključujući punu amnestiju, priznanje ukinutih stanarskih prava, postizanje ravnopravnosti povratnika i kolonizovanog stanovništva i ponovno uspostavljanje autonomnih kotara koje je Tuđmanova vlast uspostavila 1995. i ubrzo potom ukinula.

Dok je pitanje investicija iz Srbije u Hrvatskoj, ali i u Sloveniji, u ovim zemljama još uvek politička nedoumica koja raspljuje strasti pred izbore, Hrvatska je sredinom ove decenije čak 40 odsto svog ulaganja u inostranstvu usmerila ka Srbiji. Dakle, ravnopravnost ne postoji. Srbiji je u interesu da sa drugim državama posluje ravnopravno.

Takođe, važno je da u velikoj nacionalističkoj plimi, koja je posebno zapljušnula novonastale nacije, ne nestane i srpsko istorijsko i kulturno nasleđe u krajevima gde je tokom proteklih decenija srpskog stanovništva sve manje (Crna Gora, Makedonija, Hrvatska...).

Naš je interes da u EU uđemo kao nezavisna, jedinstvena, nikako federalizovana, država. Bilo bi dobro da kasnije u okvirima EU, po ugledu na zemlje Beneluksa (koje će za koju godinu obnoviti svoj stari ugovor) stvorimo nekakvu asocijaciju sa susednim državama. Naš interes pri tom treba da bude u punoj meri zaštićen.

Cilj Srbije ne treba da bude stvaranje nove Jugoslavije već širenje ekonomije i zaštita našeg političkog i kulturnog identiteta. Logično je zato povezivanje sa zemljama sa kojima imamo spoljnotrgovinski suficit i u kojima srpski narod predstavlja znatan deo stanovništva (Crna Gora, Bosna i Hercegovina... donekle i Makedonija) kao i sa državama sa kojima nas ne povezuje zajedničko državno iskustvo, ali pripadamo istom civilizacijskom krugu (Rumunija, Bugarska i Grčka). Predviđena zajednica bi ovog puta imala pre svega politički, kulturni i, koliko to u EU bude moguće, ekonomski sadržaj. Takvo povezivanje treba zasnivati na tradicijama starih balkanskih saveza (iz XIX i XX veka).» •

Dr. Čedomir Antić

Izuzetno je dobro što vlasti u Srbiji, sa izuzetkom SPS-a, nemaju hipoteku iz prošlog stoljeća. Takođe, nesumnjivo je da u budućnosti moramo ostvariti integraciju sa susedima. Ipak, ta integracija ne bi trebalo da bude na jugoslovenskim osnovama, posebno zato što su početkom devedesetih godina, razaranjem Jugoslavije, Srbija i srpski narod dovedeni u još gori položaj od onog, nesumnjivo nepovoljnog, u kome su se nalazili pre 1990. godine. Zato je neophodno da Srbija potraži nove modele političkog povezivanja. Ukoliko je, recimo, u odnosima sa Hrvatskom cilj povratak na standard odnosa iz 1990. godine, onda moramo prvo da pos-

«OBRATI SE JUDEJA VELIKOMU KRALJU, ALI ON VAS NE ĆE ISCIJELITI, NITI VAM RANU ZALIJEČITI!» (Hošea 5, 13)

Velikomu, asirskom kralju, Tiglat-Pilesaru III. (745.-727.) obratio se judejski kralj Ahaz (741.-725.). Pri pomisli kako bi mogao izgubiti kraljevski položaj u Jeruzalemu, on je izgubio prisebnost i pozvao u pomoć u tom trenutku najvećeg protivnika svoga naroda, ne razmišljajući kojom će cijenom platiti svoj opstanak na vlasti. Koliko su u tom neshvatljivu činu sudjelovali njegovi savjetnici, nije nam poznato; pogotovo ne znamo što je o tome tada mislio narod. Nu poznate su nam okolnosti u kojima se zbio taj događaj, kao i posljedice koje su iz toga slijedile. Nije ostalo skriveno kako je u to doba najugledniji čovjek u Judejskom kraljevstvu, prorok Izaija, uzalud pokušao odvratiti kralja Ahaza od tog nerazumna i neopravdana nauma.

Prije Ahaza i nakon njega, bilo je vlasnici držaca, vjerojatno ih ima i danas, kod kojih je nabujala težnja za vlašću prigušila normalan rad moždanih stanica i povukla ih na stranputicu na kojoj su pogazili svoje ljudsko dostojanstvo i svoj narod gurnuli u provaliju.

U ovome slučaju to je povijesno očevidna istina: sva raspoloživa novčana sredstva predana su velikom i moćnom protivniku u ruke; narodu je ostala prazna državna i crkvena riznica te oplijenjeni bogati ljudi; širom su otvorena vrata svestranu utjecaju premoćne Asirije; to se prvenstveno odnosi na vjersko-moralno područje, koje je bez sumnje bilo i najutjecajnije na cjelokupno pučanstvo, o čemu svjedoče učestala i tjeskobna upozorenja onodobnih proroka Miheja, Hošea i Izaije, a prije njih izuzetno snažna proroka Amosa.

Poslije smrti kralja Ahaza, vlast je u Jeruzalemu preuzeo njegov sin Hiskija

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

nazvan također i Ezekija. Njegovo vladanje ne može se sa sigurnošću odrediti; znanstvenici navode dvije mogućnosti: 728./727. ili 715./714.-693. U početku bijaše on suvladar – pomagao je u državnim poslovima svom ocu kralju Ahazu, pa je bio upoznat s poslovima i teško rješivim prijepornim pitanjima koja je baštinio ili pak sam i prije u njima sudjelovao. Među prvima svakako su izbjeglice iz Sjevernoga kraljevstva. Vladar moćne Asirije Tiglat-Pileser III. bijaše velik osvajač: pred očima je imao područje Sirije i Palestine, u nakani sve državice na tom području prisiliti na plaćanje danka. U tome je već za prvoga vojnog pohoda 738. dobrim dijelom i uspio; uz ostalo, pokorio je filistejski grad Gazu te tako prekinuo vezu sirijsko-palestinskih državica s Egiptom, koji se uvijek iznova javljaо kako bi vezalo uza se svoje bliže i daljnje susjede, a to

znači: slabio utjecaj Asirije i Babilonije. Godine 734. asirski je vladar ponovno na području Sirije i Palestine: godine 733. on je zaposjeo veći dio Izraelskoga kraljevstva – gotovo sve osim glavnoga grada Samarije. Nu tu je, neovisno o tome, nastao preokret: urotnici su, oslanjajući se na dobrohotnost Asirije – ubili kralja Pekaha – i na prijestolje doveli Asiriji naklona Hošeu. Kada je pak godinu dana kasnije osvojio Damask, oplijenio ga i razorio, a kralja Resina pogubio, asirski je vladar smatrao svoj osvajački plan ostvarenim, budući mu se Ahaz, kralj Južnoga židovskog kraljevstva, unaprijed pokorio. Ostvarenje toga plana praćeno je pljačkom i razaranjem, zlostavljanjem i ubijanjem; asirska je vojska za sobom ostavljala pustoš u naseljima, a strah i trepet u ljudima.

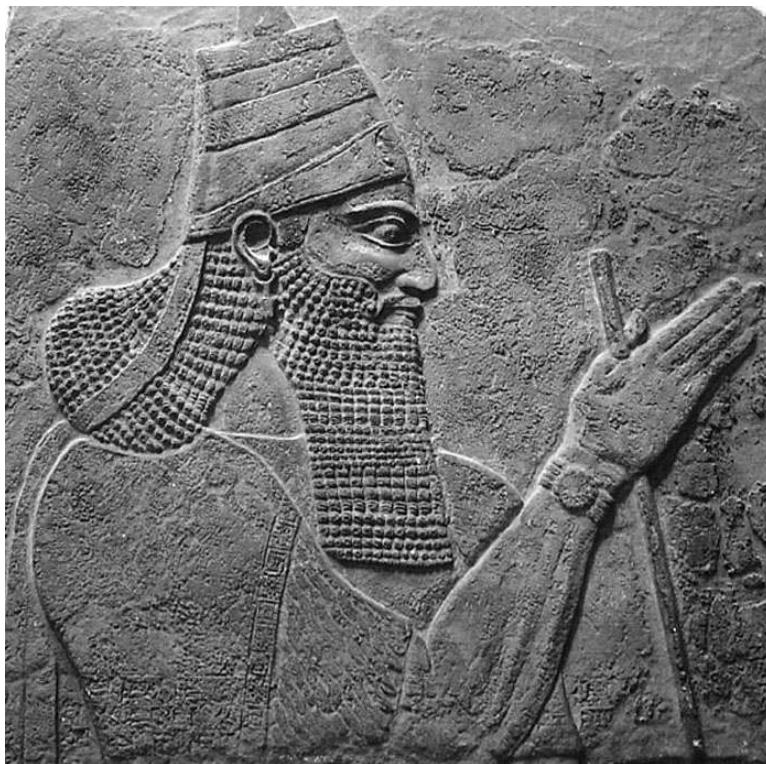
Mjera tih zala prevršila se kad je Asirija osvojila grad Samariju i konačno zbrisala s lica zemlje Sjeverno židovsko kraljevstvo u siječnju 721. pod vodstvom svojih vladara Salmanasa V. (727.-722.) i Sargona II. (722.-705.). Uslijed

svih tih zbivanja množio se u Jeruzalemu i okolicu iz dana u dan broj izbjeglica. Kralju Hiskiji ubraja se u dobro što je imao razumevanja za njih, primao ih i nastojao im pomoći.

Pritom je očitovao svoju unutarnju nesigurnost: sumnjaо je u trajnost mira što ga je njegov otac postigao s Asirijom, plativši cijenu koja se ne može isplatiti, jer uključuje vlastitu propast.

Zbog toga je kralj Hiskija nastojao utvrditi Jeruzalem, opskrbiti ga vodom i pripremiti za obranu.

Poseban vid njegove djelatnosti bijaše vjerski život. Hiskija je nastojao poboljšati ustrojstvo vjerskih službenika, uskladiti ga s

Tiglath-Pileser III, stela sa zidova njegove palače
(British Museum, London)

propisima Mojsijeva zakona, a zatim ukloniti mnogobrojna svetišta, oltare i simbole poganskih božanstava. Želio je postići viši stupanj jedinstva i slege u narodu.

Iz toga je razloga pokušao pregovarati s pojedinim susjednim narodima te s moćnim Egiptom.

Kao zoran znak njegovih nastojanja bijaše uređenje hrama i svečana proslava najvećega vjerskog blagdana PASHE. Hram bijaše posve zapušten: velik broj radnika čistio ga je i uređivao punih 16 dana, a priprava Pashe bijaše pomna i svestrana; uključivala je i brigu kako bi došlo što više ljudi iz svih krajeva, pa tako i s područja nekadašnjega Sjevernog kraljevstva. Odziv naroda bio je dobar, ali je istodobno bila očita ravnodušnost velikoga broja pučanstva. Bio je to znak koji je rječito govorio kako su upozorenja, vrlo oštре riječi prosvjeda, nagovještaja propasti, što su ih pojedini proroci opetovanu iznosili, odraz zbilje, a ne strastvena zanosa.

Najveću je osudbu izazvao poganski običaj spaljivanja djece za žrtvu u čast poganskih kumira, a zatim pogubni poremećaji u međuljudskim odnosima: ljudi se glože međusobno, «razmeću se grijehom poput Sodome i... sami sebi propast spremaju» (Iz 3, 9). Prevladava prijedara i nasilje: «... za mito brane krivca, a pravedniku uskraćuju pravdu» (Iz 5, 23); pohlepa je neobuzdana i ne bira sredstva: «Zaželete li polja, otimaju ih, i kuće, uzimaju ih» (Mihej 2, 2).

Postupno je kod pokorenih državica raslo nezadovoljstvo spram Asirije te se stvarali manji savezi. Hiskija je, slijedeći savjet proroka Izajije, ostajao po strani ili bi se pravodobno povlačio. Upadan primjer za to bijaše pobuna u filistejskom gradu-državi Ašdodu (713.-711.), koji bijaše ojačao i, pouzdavajući se u egipatsku pomoć, otkazao plaćanje danka Asiriji. Međutim, Egipćani mu nisu pritekli u pomoć, a asirska ga je vojska osvojila, opljenila i porušila. Taj je događaj izazvao silan odjek. Na nj su upozorili i proroci Amos i Izajia. Izajia se s njime poslužio kako bi kralju Hiskiji pokazao neutemljenost nade koja se polaže u Egipat. Nu to upozorenje ipak nije imalo trajna učinka. Napast o potrebi i opravdanju pouzdanja u egipatsku pomoć ostat će i dalje vrlo zamamna, kao da prorok Izajia nije

ništa rekao, a njegove riječi bijahu kristalno jasne: «Zaputiše se u Egipat, ne pitajući usta moja... da se zaštite u sjeni Egipta. Zaklon faraonov bit će na sramotu, i na ruglo zaštita u sjeni Egipta» (Iz 30, 2-3).

Nakon vrlo ratoborna asirskog kralja Sargona II., na vlast je u Asiriji došao njegov sin Sanherib (705.-681.). Prenio je sjedište svoje uprave iz Dur-Sarukina u Ninivu, grad koji će u Bibliji dobiti posebno mjesto i značenje. Početak njegova vladanja obilježen je buđenjem ustanka u Babilonu, gdje se javlja težnja za odbacivanjem asirskoga skrbništva. Shvativši kako Sanherib ima velikih neprilika u dalekoj Babiloniji i drugim krajevima, Hiskija se odvažio uskratiti mu danak. Nu nije trebalo dugo čekati i Sanherib je krenuo s vojskom u nova osvajanja: pokoario je najprije Sidon, a zatim redom Amon, Edom i Ašdod; svi se oni na samu pojavu asirske vojske izjašnjavaju spremnim plaćati danak. Kad je tako osigurao zaleđe, Sanherib je pošao dalje: osvojio je Aškalon i njegova kralja zajedno s cijelom obitelji otpremio u Asiriju, a Aškalon proglašio asirskom pokrajinom. Potom je zauzeo Ekron i pogubio krivce za svrgnuće svog vladara Padia, kojega su svezana bili predali kralju Hiskiju u Jeruzalem zbog njegove predanosti Asiriji. Samim tim pala je sumnja na Hiskiju kako je ne samo umiješan u tu zavjeru, nego je bio njezin kolovođa, i to, dakako, u doslugu s Egiptom. Štoviše, čini se kako su tada vlastodršci u Ekonu zajedno s Hiskijom zatražili pomoć iz Egipta; istodobno su molili pomoć Numibije.

Iz povijesnih izvora nije posve jasno gdje se i kada zbio sraz tih vojska s asirskim četama, ali je posve sigurno Sanherib izišao kao pobjednik i nastavio svoja osvajanja. Također je razvidno kako je – nakon svih tih događaja, posebice nakon prodora asirske vojske u Judeju, i pustošenja koja su se ondje dogodila – Hiskiju i cijelo vodstvo u Jeruzalemu obuzeo užasan strah. U svojoj smetenosti, Hiskija piše Sanheribu: «Pogriješio sam! Obustavi svoje napade na me. Snosit ēu sve što mi nametneš!» (2 Kr 18, 14).

Što je sve asirski kralj tražio i dobio, ne može se izmjeriti ni procijeniti. Možda su pohvale koje sam on sebi pripisuje sa svojih uspjeha pretjerane – je li, na primjer, on zaista osvojio 46 utvrđenih judejskih

gradova, ne znamo pouzdano – ali su neki sastojni otkupnine strašni: Hiskija je asirskom kralju, uza sve ostalo, dao 1.028 kilograma zlata i 27.417 kilograma srebra, a potom, što je mnogo gore i teže, u ropstvo mu je predao svoje kćeri, dvorske gospode te pjevače i pjevačice! U svojim pohvalama, asirski je kralj, opkolivši Jeruzalem, rekao kako je judejski kralj ostao zatvoren kao ptica u krletci! Zašto je Sanherib tada prekinuo opsadu Jeruzalema, nije poznato! Je li se zadovoljio prebogatim plijenom i osiguranjem daljnog plaćanja danka ili je u vojsci izbila zarazna bolest ili pak neredi u Asiriji i Babiloniji? Opće mišljenje u Judeji bijaše kristalno jasno: «Bog, sâm Bog, nas je spasio!» On je jedini oslonac – kako proroci ne prestaju ponavljati – opstanku naroda. Uzalud je prizivati velikoga kralja. Od njega dolazi samo propast!•

JOŠ UVIEK

Galebove smo u očima nosili,

MI

djeca s obale Jadrana.

*Trebala su nam krila njihova
da preletimo ocean.*

*Letjeli smo, letjeli
tražeći sunčani dan.*

*Mnogima su se krila slomila
o hridi tuđe obale.*

*Još uvijek bježimo,
još uvijek letimo*

MI

djeca s hrvatske obale

JOŠ UVIEK.

(1970.)

Ivan DUJMOVIĆ

"ANTIFAŠIZAM" U RIJEČI I SLICI (II.)

Churchill kao Hitler u "antifašističkoj" karikaturi zagrebačkog "Vjesnika" (god. 6/1946., br. 292, 21. ožujka 1946.)

Dolje: Elektrifikacija kao "velika lenjinsko-staljinska ideja" (Vjesnik, 6/1946., br. 216., 1. siječnja 1946.)

**VELIKA LENJINSKO-STALJINSKA IDEJA
O ELEKTRIFIKACIJI SOVJETSKOG
SAVEZA**

**OMOGUĆILA JE PRIJELAZ PRIVREDE SSSR-a NA SAVREMENE TEHNIČKE
METODE I STVORILA BAZU ZA PROCVAT I NAPREDAK CJELOKUPNE
SOCIJALISTIČKE PRIVREDE**

Na osmom Sveruskom kongresu Sovjeta prije 25 godina bio je utvrđen plan elektrifikacije Rusije. Vladimir Iljič Lenjin nazvao je ovaj plan državni program Partije. Drugi Staljin karakterizirao je taj plan kao "majstorski nacrt zaista jedinstvenog i pravog državnog privrednog plana". Ova ocjena, koju su dali veliki vodje boljševičke partije i sovjetske države, slijajno ilustrira značaj plana za elektrifikaciju i njegovu ulogu u socijalističkoj izgradnji. U ona vremena to je bio neobično smanjen i grandiozan plan, na čije su ostvarenje boljševička partija i sovjetska vlast pozvali čitav narod. Kongres Sovjeta izradio je nepokolebljivo uvjerenje, da će sve sovjetske ustanove, svij Sovjeti, svij radnici i se lječi uložiti sve snage i neće se zauštaviti pred nikakvim žrtvama radi ostvarenja plana o elektrifikaciji Rusije, ne obazirući se ni na kakve posjećoće i zaprijeke.

Lenjinsko-staljinska ideja o elektrifikaciji zemlje bila je proglašena najdubljom mudrošću i predviđanjem: radio se ne samo o stvaranju novih izvora energije, nego i o prelazu privrede Sovjetskog Saveza na savremene tehničke metode.

Partija je pod rukovodstvom Lenjina i Staljina počela najenergičniju borbu za ostvarenje ovoga plana. Godine 1913. Rusija je u pogledu električne industrije zauzimala jedno od posljednjih mjestih na svijetu.

Plan o elektrifikaciji Sovjetskog Saveza predviđao je u toku od deset do petnaest godina izgradnju trideset električnih centrala, između ostalog i deset hidrocentrala, čiji bi kapacitet morao iznositi do 1,750.000 kilovata. Ovaj plan se počeo ostvarivali još za života Lenjina. Godine 1922. bile su izgradjene Kaširska električna centrala »Krasnij Oktjabr», započeta je izgradnja Volhovske i Zemgavcanske električne centrala. Godine 1928. stavljeni su u pogon električna centrala u Gorkom, zatim električna centrala »Lenjin», steropska, uznečka, volhovska električna centrala i druge.

Nakon što su stavljeni u pogon novi moćni agregati na stariim električnim centralama, njihov opći kapacitet se povećao skoro do dva milijuna kilovata. U roku petnaest godina, koje su prošle nakon utvrđivanja plana, kapacitet se povećao do 4,45.000, a do konca 1935. plan za elektrifikaciju zemlje bio je premašen za skoro tri puta. Sovjetski Savez zauzeo je u proizvodnji električne struje drugo mjesto u Evropi i treće na svijetu.

Ostvarivanje plana elektrifikacije bilo je pravi triumf partije Lenjina-Staljina, koja je znala organizirati i okupiti milijune trudnika za stvar ekonomskog procvata i tehničkog napretka narodne privrede. Nacrt jedinstvenog državnog i privrednog plana, koji je napravljen pred četvrt stoljećem, služio je kao temelj moćnog razvijanja svih grana sovjetske socijalističke privrede.

po nacionalnom pitanju i udaranju ideoloških i organizacionih temelja boljevečke partije.

socijalizma u SSSR. Staljin je danas ve za međunarodnu politiku menjajuće države i za hrvatsku unutarnju i spriječiti naoružanjem, manjicom opremom.

Predstojeci porani potpisani predviđaju rast kapaciteta energije. To je trebno, da bi se potpuno obnovila što je neprijatelj razorio, da bi se stigao i znatno premažao predstanih svih grana narodne privrede. S velikim započet je stvaranje električnih centrala. Elektrotehnički inženjeri za gradnju električnih centrala i graditeći moraju biti spre za ostvarenje ovog plana.

Naša zemlja je bogata srednjim energijom, koja predstavlja izvor električne energije. Ova gija mora biti i bit će novim iskorijenjena u najvećoj mjeri i tijena u službu narodne privrede. Usporedo sa hidrocentralama građe se i nove kalorične električne centralne.

Konferencija pred izborima

Obilje slobode, demokracije i Hrvatske u ZAVNOH-ovoј početnici iz 1944.

64

Zagonetna riječ

zbog koje je mali Dane skoro razbio glavu.

Mali Dane je pošao jednog jutra ranije u školu. Nije mu se žurilo. Išao je polako i čitao po zidovima razne parole. Jedna mu se najviše svidjela. Bila je ispisana krupnim, lijepim slovima. Još jučer je tu nije bilo.

Dane je stao kraj zida.

Čitao je.

Prva riječ mu je bila poznata. S drugom se dugo mučio. Teško ju je pročitao, jer mu je bila čudna. Nikad za nju nije čuo. Treću je poznavao.

Napokon je iznova pročitao čitavu parolu:
ŽI-VJE-LA F E - D E - R A - T I V - N A
JU-GO-SLA-VI-JA !

-- Čudna li je ta druga riječ-mislio je Dane i produžio u školu. Toliko se zamislio, da nije video pred sobom stup. Najprije mu se ukazalo pred očima nekoliko zvijezda. Tek onda je video stup. Uhvatio se za glavu. Kvrga je počela rasti, ali ona riječ nije dala Dani mira.

Išao je i sve u sebi ponavljao: federativna... federativna... Tako nije zaboravio tu čudnu riječ.

Čim je došao u školu, zovnuo je svoje druge. Pitao ih je zna li koji od njih što znači ta

25

CRVENA ZVIJEZDA

S DONA, S VOLGE I S URALA
VISOKO JE ZATREPTALA
PA NA NAŠE KAPE PALA
ZVIJEZDA CRVENA.

VELIKA JE NJENA SILA;
SRED ČELA SE POSADILA,
MRAK I MAGLU RASPRŠILA
ZVIJEZDA PLAMENA.

S DONA, S VOLGE I S URALA
DO JADRANSKOG MODROG VALA
SVE SLAVENE OBASJALA
NOVA DANICA.

VLADIMIR NAZOR

65
riječ. Zašto na zidu piše baš: ŽIVJELA FEDE-RATIVNA JUGOSLAVIJA. Ali нико nije znao.

— Mi ćemo pitati druga učitelja, poviće nekoliko dječaka. On će nam najbolje rastumačiti.

Uto dođe i učitelj. Dane mu ispriča što je pročitao. Onda ga zamoli da im rastumači što to znači.

Učitelj je počeo tumačiti:

Priča o jednoj zadruzi.

Živjelo jednom nekoliko porodica u velikoj zadruzi. Njihovo imanje bilo je veliko. Stanovali su svi zajedno u nekoliko kuća. U najljepšoj kući stanovao je njihov starješina. Tu je bila i cijela njegova porodica. On je bio vrlo zao i opak čovjek. Članovi zadruze su bili vrlo marljivi. Radili su danju i noću, ali starješina bi rasuo tri četvrtine svega što bi oni uradili. Najljepše i najveće dijelove uzimao bi za sebe i za svoju porodicu. Ostale je porodice zavađao.

Nedaleko od njih bila je velika šuma. U njoj se krila jedna razbojnička družina. Ona je pljačkala sve do čega bi stigla. U šumi je napadala mirne prolaznike.

KAKO SU KOMUNISTIČKI SUDOV ŠTITILI MONARHISTIČKU JUGOSLAVIJU

Ni u publicistici, a ni u historiografiji koja se bavi razdobljem druge, komunističke Jugoslavije, nije dovoljno obrađeno i istaknuto da se je komunistički režim blagonaklono odnosio praktično prema svim «političkim Jugoslavenima» odnosno zagovornicima jugoslavenske države (pa tako i prema jugoslavenskim integralistima i unitaristima), uz uvjet da se oni nisu osobito isticali ranijim progonom komunista. Jugoslavenstvo je jugoslavenske integraliste i komuniste čvrsto povezivalo, ponekad čak čvršće od ideoloških povečanih veza kojima su se komunisti hranili. Radi toga svatko od nas u najbližoj svojoj okolini znade za razne naše male, lokalne i svakodnevne *miličice i leontice, krizmane i novake, kostrenčice i smodelake*. Komunističkomu režimu ništa nije smetalo što su ti pojedinci bili stupovi režima koji je smatrana *reakcionarnim* i države koja je nazivana *tamnicom naroda* (što je, uostalom, atribut kojim se, tipičnom nemaštovitošću, naslijedovalo boljševičke ocjene carske Rusije i režima Romanovićih).

Prema tome, ne treba olako nasjedati kasnijim, pa i suvremenim manipulacijama činjenicom da je u komunističkoj ideologiji i propagandi Kraljevina Jugoslavija redovito ocjenjivana negativno, a njezin režim u kasnoj fazi čak i *fašističkim*. Na prvi se pogled čini neprijeporno da su komunistički pisci ispisali neke od najsnaznijih osuda monarhističke Jugoslavije. No, bilo bi vrlo preuranjeno zaključiti, da su oni zagovarali razbijanje Jugoslavije, a kamoli stvaranje neovisne Hrvatske. Čak ni u razdoblju kad je KPJ, kao «sekcija Komunističke internationale», dopuštala raspad jugoslavenske države, to nije bilo s ciljem stvaranja neovisnih i slobodnih nacionalnih država, nego s ciljem stvaranja balkanske sovjetske federacije, kao jednom od *etapa* na putu u *svjetsku revoluciju*. Od sredine tridesetih godina XX. stoljeća KPJ se, po smjernicama iz Moskve i poučena objektivnim prilikama u Kraljevini Jugoslaviji, i formalno vraća na jugoslavenske pozicije. Radi toga osnivanje Komunističke stranke Hrvatske (koja se u internim dokumentima i dalje naziva «partijom»),

Piše:

Tomislav JONJIĆ

nije ništa doli taktika. Uostalom, čak i u proglašu Osnivačkoga kongresa Komunističke stranke Hrvatske (1937.) naglašava se kako su «*pravi napredak i sloboda hrvatskog naroda osigurani samo u bratskoj slozi s ostalim narodima Jugoslavije*». To će ostati konstantom političkog djelovanja KPJ i KPH, jer – kako je u predavanju vodećim partijskim kadrovima početkom 1941. kazivao **Josip Broz**

Tito, prema bilješkama **Sergeja Krajgera**, koje su objavljene u šestom svesku Titovih *Sabranih djela* (Beograd, 1979., 208.-212.), slovenska i hrvatska organizacija KPJ stvorene su iz taktičkih razloga, kako bi se pariralo propagandi da je KPJ u biti velikosrpska organizacija, te da bi se ujedno komunisti mogli približiti «ugnjjetavanim masama», pokazati «inicijativu» i odgajati svoje kadrove, a ujedno uzeti «oružje iz ruku separatista». Stanovitih je separatističkih tendencija bilo 1936. u Sloveniji, ali se one drugdje (dakle, ni među komunistima u Hrvatskoj!) nisu pokazale. Također je osni-

Vjesnik

ebe gotovine
JAVNO-PRAVNIIH

privatno — dužno je u roku ang od objavljuvanja ovog stvari čekovni ili tekući račun e štedionice, ili nekog drugog g novčanog zavoda, odnosno filijala, u koliko ga već

na poduzeća otvarat će po ne kod onog javno-pravnog roda, koje je specijalizirano vrednju grani kojoj pripada zee. Prema tome, otvarat će industrijska i savezna trgovack-kod Industriske banke za poljoprivredna i zadružna Privilegirane agrarne ban-poduzeća kod Zanatske ban- i trgovacka i saobraćajna Zemaljske (Privredne) ban- ralne jedinice. U koliko je jeno od poslovnice javno-, koja je specijalizirana u i, ono može otvoriti račun oslovnice neke druge javno- ustanove, kao što je fi- ke (Privredne) banke, Indu- Jugoslavije, Državne Hipot- Poštanske štedionice ili ino Mjesne štedionice.

ređna poduzeća su dužna da inima i u drugim pismima -pravni zavod kod koga

eznog prethodnog otvaranja daju se zanatska i polju- uzeća, koja stalno uposluju adnika.

nistarstva, okruzi, gradski i državna poduzeća, ustan- i ustanove narodnih od- izvršiti isplatu računa na o 5000 Din povjeroecu koji od nekog javno-pravnog nov- prije nego što ga otvoriti, pa- vo virmanom. Izuzimaju se vidjeni u čl. 4, toč. 8. stav 2. finansijskog zakona.

rekršaj ovog uputstva bit će mrežnost javnom tužioci.

USTAŠKI »PROMIČBENIK« DR. SO- MOGY SAM SEBI STUDIO

Ustaški načelnici Karlovca pred sudom nacionalne časti

KARLOVAC, 23. kolovoza. — Pred sudom nacionalne časti odgovarali su gradski načelnici Karlovca za vrijeme ustaša Ivan Hauptfeld i dr. Franjo Deak. Nakon provedene rasprave Hauptfeld je osudjen na 16 godina prisilnog rada i na trajan gubitak nacionalne časti, što se 1944. primio načelničke dužnosti očito da već pred poraz ustašta svojim prisustvovanjem pojača pozicije ustaša i to još kao zapovjednik milicije, s kojom je počinjao razna nedjela po gradu. Ta je milicija zajedno s ustašama pijačala po selima oko Karlovca. Hauptfeld je još prije rata dje-lovao kao ustaški ideolog i organizator, kao student je organizirao ustaške trojke u Brnu i bio u tijesnoj vezi s Budakom i Lorkovićem. Pred okupaciju, kao zapovjednik bataljona u jugoslavenskoj vojsci planski je počinio izdaju i predao cijeli bataljon okupatoru, kada je došao. Tim je radom nastavio i dalje u prvo vrijeme skriveno u obrtničkom društvu, dok se nije 1944. primio načelstva, kako bi svojim radom pomogao ustaštvu. Njegovo izgovaranje i jadikovanje, da je to činio samo u interesu građana grada Karlovca, što mu prisutni građani na sudu nisu priznali, već su se smijali njegovoj lice-mjernosti, nije uspjelo. Kada mu je predložen list, u kojem se vidi njegov osobni pozdrav Poglavniku, u kojem prisjeća na vjernost i veliča njegove zasluge, onda više nije imao šta reći.

Dr. Franjo Deak, ustaški načelnik od 1941. pa do 1944., osudjen je na 12 godina prisilnog rada i trajan gubitak nacionalne časti. Kao načelnik bio je intimni prijatelj mnogih švaba, s kojima se poznavao još iz Austro-Ugarske, napose sa zloglasnim Greizenaumom. On je odlazio na njihove bankete, gdje je držao govore i veličao njihove zasluge. Dijelio je židovsku i srpsku imovinu ustašama i okupatorima. Kao ideolog ustaštva i Nove Evrope pisao je brojne članke u fašističkim novinama i izdajima ustaške štampe, pisao je brošure i knjige, u kojima je napadao SSSR, saveznike i Narodno-oslobodilački pokret, koji je nazivao banditskim i boljševičkim. Napisao je knjigu posvećenu generalu Stanceru, u kojoj je veličao i druge ustaške krvnike. Predvodio je delegacije Pa- veliću i veličao njegova krvnike dijela. I on se izgovarao, da ga je narod tražio na dužnoštet. Kad mu je prečitana knjiga i brošura, koju je napisao, onda je samo zašutio.

*

USTAŠKI »PROMIČBENIK« DR. SO- MOGY SAM SEBI STUDIO

Radni

Posyda je
OSOBITO Z

SV. IVAN ZELIN

Na području kotara upisivanje u biračke kraj. Tokom jučerašnja komisija je dovršeni prijava, te će ih koja su odredjena k narodni slojevi u zna raspoloženja. Mnogi, da bi im s pravom m pravo glasa, očekuju njem objavljuvanje b Jedan stariji čovjekarske komisije i rek da nisam unešen u sam se došao žaliti, gdje su i svi ostali pe žena, koja je predpostunešena u birački svoje nepravilno drži narodno-oslobodilački pred komisijom: »Obiti na strani naroda, bijela vrsna medja te Naroditi interes za kod omladine i žena

Vjesnik, 24. kolovoza 1945. o osudi Ivana Hauptfelda i dr. Franje Deaka

vanje KPH i KP Slovenije poduzeto u skladu s politikom Moskve i Kominterne, upravo po uzoru na prilike u SSSR-u, gdje je osnovana KP Ukrajine, ali ne i KP Rusije.

Budući da su se komunisti u Hrvatskoj mahom novačili iz liberalno-jugoslavenskih i antiklerikalnih redova, uspostavu hrvatske države trajno su smatrali ugrožavanjem svojih ciljeva. Radi toga je posve razumljivo, da su komunisti već prije napada **Hitlerove** Njemačke na Jugoslaviju poduzimali pripreme za obranu države koju su i tada još uvijek nazivali «tamnicom naroda». U travanskome ratu oni na svakome mjestu gdje im to polazi za rukom, kradu i sakrivaju oružje, čekajući trenutak kad će ga, na **Stalinov** poziv, podići i protiv Hrvatske. Očuvanje jugoslavenske misli i obnova jugoslavenske države bitni je sastojak njihove političke i vojne strategije. Svi komunistički proglašali su iz travnja, svibnja i lipnja 1941. naglašavaju nepriznavanje raspada Jugoslavije, a to se izrijekom ponavlja i u članku «Zašto smo još u sastavu Komunističke partije Jugoslavije», koji je navodno sastavljen u svibnju 1941., a objavljen u lipanskom broju *Sabranih djela*, 16.-17.). Izvješćujući u to doba Kominternu o tome što se događalo nakon osovinskog napada na Jugoslaviju, Tito piše kako je Partija «u skladu sa svojom linijom da brani zemlju, dala direktivu da svi članovi Partije koji su bili vojni obveznici odu u vojsku i na front i da tam rade među vojnicima u duhu partitske linije». (SD, VII., 18.-25.)

Stoga je posve shvatljivo i normalno, da **Rade Bulat** u jednome predmetu zagrebačkoga Općinskog suda, na pitanje o tome protiv koga su se borili jugoslavenski partizani, glasno i jasno, «od prve» kaže: *protiv Nezavisne Države Hrvatske!* Ne protiv nekih okupatora, protiv Nijemaca i Talijana, ili protiv ideologije koju su prinosile **Hitlerove i Mussolinijeve** trupe, nego – protiv hrvatske države! Analiza komunističke propagande 1941. i kasnijih godina, jasno bi potkrijepila refleksnu – dakle, autentičnu, iskrenu i nepatvorenju – Bulatovu ocjenu. A kad je rat već jednom počeo, onda su komunisti i u Hrvatskoj, ako i drugdje u Europi, kako je to precizno opisao jedan od prvaka međuratnoga komunističkog pokreta, **Ante Ciliga**, «smisljeno činili izazove, da prouzroče što težu njemačku (i ne samo

njemačku, op. T. J.) odmazdu. Komunisti su tako postizavali dvostruki cilj: poslije njemačkih protumjera, stanovništvo nije ostajalo drugo nego da se u masama i djelatno priključi otporu, a komunističkoj stranci uspijevalo je u isto vrijeme duboko prodrijeti u čitav pokret otpora i podržati ga u velikoj mjeri svojoj kontroli». To je strategiju koju jasno otkriva **Kardeljevo** pismo partijskom i partizanskom vodstvu, 2. kolovoza 1941., u kojem su govorili da treba poticati represalije protiv nedužnih ljudi: «...Kod nekih drugova postoji bojazan od represalija (ne u rukovodstvu), od uništavanja sela i ljudi itd. Baš taj strah najviše koči odlučnije pristupanje mobilizaciji hrv. sela. A ja držim da će baš represalije prebaciti hrv. selo na stranu srpskog sela. Teror će bezuslovno dovesti do oružane akcije. - U tom duhu smo i donijeli sada naše konkretne zaključke... Treba izazvati njihovu akciju. Teror protiv mačekov. [facaj podići će čitavu Hrvatsku...]»

Ne predbacuje Kardelj, dakle, nikomu od «drugova iz rukovodstva» da u ovom stvari krzma; on jasno vidi da su oko toga suglasni i oni koji njemu, Kardelju, zbog drugih razloga nisu simpatični, a i oni drugi. Radi toga se **jugoslavenskomu komunističkom pokretu i njegovim nositeljima, od Josipa Broza naniže, čini neprocjenjiva usluga, kad ih se optužuje (samo) za Bleiburg i križne putove**. Takova kritika omogućuje domišljate i cinične sofizme, poput **Mesićeva**: U Bleiburgu je bilo puno krivih za Jasenovac, a u Jasenovcu nije bilo nikoga odgovornog za Bleiburg. Međutim, odgovornost Josipa Broza i komunističkih ideologa treba postaviti na drugaćiji način: oni su odgovorni zbog slijepog obožavanja jedne zločinačke ideologije, koja je do početka Drugoga svjetskog rata kriva za smrt više od 40 milijuna ljudi. Istodobno, na nacionalnoj razini, oni su odgovorni za to što su bezuvjetno otklanjali hrvatsku državnu neovisnost i što su od 1941. sustavno, uporno i dosljedno istrebljivali sve svoje političke protivnike, a napose one koji su bili za hrvatsku državu. Godinama prije Bleiburga, komunistički su partizani izvršili masovne pokolje i uništavali čitava naselja u svim hrvatskim zemljama. Prema tome, njihovi se smrtni i neoprostivi zločini zovu: komunizam i Jugoslavija!

Optužnica protiv ratnoga gradonačelnika Karlovca, **Ivana Hauptfleda**, koju u

prilogu objavljujemo, izvrsna je potvrda duboko jugoslavenske orijentacije komunističke politike u Hrvatskoj. Iako se u njoj, u hrpi ideooloških natega i izmišljotina, nalaze i potpune besmislice (poput one o udruženom djelovanju koalicionaške perjanice **Ivana Lorkovića** i, vjerojatno, frankovca **Vladimira Prebega**), ona je ilustrativna po tome, što se njome nedvoumno kao objekt zaštite jugoslavenskoga komunističkog zakonodavstva i novojugoslavenskoga represivnog sustava, nalazi upravo – stara Jugoslavija, ta «tamnica naroda».

To je ilustrativno i važno radi toga što je prvi korak u raščlambi bilo koje kaznenopravne norme ocjena o tome, što je objekt njezine zaštite odnosno koju vrijednost zakonodavac propisivanjem norme hoće zaštiti. Primjerice, kod kaznenog djela ubojstva, objekt zaštite je ljudski život, kod kaznenog djela klevete – čast i ugled pojedinca, kod kaznenog djela krađe štiti se imovina itd. Ta raščlamba nikad nije sama sebi svrhom: način na koji se ona primjenjuje u sudskom postupku povodom konkretne životne situacije, redovito je jedan od najpouzdanih pokazatelja vrijednosti koje određeni pravnopolički sustav smatra dostojnim i potrebnima zaštite.

U totalitarnim su poredcima te vrijednosti vrlo često definirane u ideologiziranu obliku i u skladu s interesima vladajućeg režima. Optužnice i osude, dakle, vrlo rječito i vrlo pouzdano govore o pravoj naravi i pravim htijenjima vlasti.

Ova optužnica, koju objavljujemo u cijelosti i bez ispravaka, zapravo je jedna mala i periferna, ali zato ne manje *pikanatna* potvrda vladajućeg stajališta od 1945. do 1990.: oni koji su 1941. branili Jugoslaviju, bili su rodoljubi, pa makar ta Jugoslavija bila «tamnica naroda». Oni koji su tu tamnicu naroda rušili, bili su «domaći izdajice», «sluge okupatora» i «kvislinci». Ta ocjena i ta podjela na *Jugoslavena* i one druge, vrijedila je onda, a vrijedi i danas: nitko od naših *Jugoslavena* nikad ne će postaviti logično pitanje – zašto bi se Hrvati trebali smatrati izdajicama i kvislincima, ako su okrenuli leđa državi koja ih je ugnjetavala i koja je bila «tamnica naroda»? Kako može biti «kvisljing» onaj koji ruši tamnicu? I po kojem to ključu Irac može izdati Veliku Britaniju, Bask Španjolsku, Ukrajinac Sovjetski Savez, a Hrvat–Jugoslaviju? Posve je očito da je u

toj ideologiziranoj ocjeni logika podvrgnuta političkim interesima. No izdati se može samo svoj narod i svoju domovinu, nikada tuđu! A Jugoslavija nikad nije bila naša domovina, ni ona **Aleksandrova**, ni ona **Petrova**, ni ona **Titova**. Slijedom toga je naša trajna moralna obveza bila činiti sve, da ta *nakaza od države* nestane s lica zemlje. A svoj su narod izdali oni Hrvati, koji su je bilo kada i u bilo kojem obliku branili. Oni se imaju za što kajati, oni imaju za što tražiti oprost.

**JAVNI TUŽILAC ZA
OKRUG KARLOVAC**
Broj Ko 160/45-2
KT 34/45
Karlovac, 16. kolovoza 1945.

OPTUŽNICA

Javni tužilac za Okrug Karlovac tuži:
HAUPTFELD IVANA, sina Dragutina i Franice rodj. Garanji, rodj. u Karlovcu 1900. g. gdje i živi, Prešernova 17, vjere rkt. Jugoslavenskog državljanstva, udovca, oca jednog djeteta, privatnog činovnika, bez imovine, vojsku služio u biv. Jugoslaviji i N. D. H., do sada navodno nekažnjavanog, u J. A. nema nikoga, u ustašama ima brata.

1. Da je godine 1919. stupio u protu državno separatističko društvo studenata tehnike u Brnu, koje je imalo zadatak okupljati studente Hrvate i odgojiti ih u protujugoslavenskom duhu, za ideje nezavisne države Hrvatske, te u tom društvu djelovao po direktivama **dr. Ive Lorkovića** i **dr. Prebega** sve do god. 1927.

2. Da je u međuvremenu, god. 1923. upisao se u H. R. S. S., ali ne kao pristaša stranke, već radi uvlačenja da bi za vrijeme odsustava domovini mogao vršiti unutar stranke protunarodno djelovanje, te to svoje djelovanje u stranci produžio, nakon svog povratka u domovinu sve do godine 1928.

3. Od godine 1928. posvetio se potpuno ilegalnom radu na rušenju Jugoslavije, šireći u tom pravcu propagandu, umnožavajući letke, dostavljajući ih vojnim licima i raznim drugim ustanovama, a nakon manifesta kralja **Aleksandra** god. 1929., kada mu je ta djelatnost bila onemogućena, nastavio svoje djelovanje šireći propagandu na euharističnim kongresima, proštenjima, crkvenim godovima i ostalim crkvenim priredbama i zborovima,

gdje je održavao protunarodne političke govore.

Za taj rad bio član organizacije, koja je bila ustrojena po trojkama, a direktive za rad dobivao posredno od **Budaka, Lorkovića** i emigranata iz inostranstva,

dakle učestvovao u izdajničkim političkim organizacijama prije sloma Jugoslavije u cilju njezinog poraza.

4. Prigodom sloma Jugoslavije, kao zapovjednik 81. pionirskog bataljona, doveo taj bataljon u noći od 10-11 travnja 1941., sa svim lakoprektnim materijalom, oružjem i municijom u Zagreb i tamo ga predao ustaškim oružanim formacijama i **Mačekovoj** zaštiti,

dakle pomagao izdajničkim vojničkim organizacijama u cilju poraza Jugoslavije.

5. Za vrijeme okupacije, u dva navrata, dok je služio neprijateljsku vojsku, kao

rednom polju, vršeći službu na mjestu osobito važnom za okupatora i njegove pomagače.

7. Dne 24. X. 1944. primio dužnost načelnika grada Karlovca putem izbora ustaških staleških postrojbi, te na toj dužnosti ostao sve do oslobođenja, te kao takav sarađivao i održavao sastanke sa šefom policije **Hočevarem**, ustaškim satnikom **Ilićem** logornikom **Latingerom** i dr., te s njima sudjelovao u raspravljanju i rješavanju svih ustaških vojničkih i političkih problema, nadalje kroz isto vrijeme vršio dužnost zapovjednika milicije gradskog rajona br. 9, te vršeći tu dužnost nastojao u miliciju primiti što veći broj ustaša iz 35. ustaške bojne, nastojeći na taj način osigurati njen opstanak i ospesobiti je što je više moguće na otpor protiv NOB,

dakle vršio javnu službu osobito važnu

Sjedište OZN-e u Karlovcu

instruktor prvih regruta, odgajao iste iz vlastite inicijative u ustaškom duhu, kojim je i sam bio zadojen, držeći im protunarodne ustaške govore,

dakle, surađivao s okupatorom i njegovim pomagačima na političkom i propagandnom polju i vršio djelovanje, koje je išlo za tim, da posluži okupatoru i njegovim pomagačima.

6. Za vrijeme okupacije, sve do 30. IX. 1943. vršio dužnost tajnika obrtnog zobra, odnosno obrtne komore župske ispostave u Karlovcu, radeći na organizaciji ratne planske privrede, te kao takav na sastancima privrednika pozivao ih na što življe učešće i suradnju na privrednom polju N.D.H.,

dakle surađivao saradivao s okupatorom i njegovim pomagačima na priv-

za okupatora i njegove pomagače, sarađivao s njima na političkom i administrativnom polju, te sarađivao u izdajničkoj vojničkoj organizaciji u svrhu slabljenja otporne snage naroda u oslobođilačkoj borbi.

te je time počinio zločin protiv nacionalne časti i to djelima pod a/, b/, c/ i d/ iz čl. 2. toč. 8, djelima pod a/ iz čl. 2 toč. 1 i 9, djelima pod g/ iz čl. 2. toč. 1 i 6, te djelima pod f/ iz čl. 2 toč. 1 i 6, te djelima pod g/ iz čl. 2. toč. 1, 6 i 8, Odluke o zaštiti nacionalne časti Hrvata i Srba u Hrvatskoj, a kažnjivo po čl. 3 iste odluke.

Predlažem

1. Da sud za zaštitu nacionalne časti odredi glavnu raspravu i na nju da dade predvesti okrivljenoga.

2. Da se na raspravi pročitaju spisi i to:

a/ Iskaz okriviljenoga u zapisniku od 30. VII. 1945.

b/ Iskaz okriviljenoga u zapisniku od 4. VIII. 1945.

c/ Uvjerenje o imovinskom stanju okriviljenoga, koje treba prethodno pribaviti od Gradskog NO-a u Karlovcu.

Obrazloženje:

Sva djela okriviljenoga, koja su u dispozitivu optužnice svrstana pod točkama a/ do d/ potanko je opisao sam okriviljeni u svom saslušanju pred Opunomoćeništvom OZN-e u Karlovcu u zapisniku od 30. VII. 1945. Svojim iskazom pred sucem istražiteljem Suda za zaštitu nacionalne časti potvrdio je okriviljeni u cijelosti navode svoga ranijeg iskaza i još ih nadopunio. Okriviljenom u ostalom nije imalo ni smisla tajiti svojih djela, jer su ona uglavnom tako opće poznata, da bi mu svako njihovo tajenje ili krivo prikazivanje bilo potpuno uzaludno. Jasno je prema tome, da nije potrebno izvođenje bilo kakovih drugih dokaza ili preslušanja svjedoka.

Sva pak djela okriviljenoga imaju tako jasna obilježja djela predviđenih u Odluci o zaštiti nacionalne časti, da ne može biti ni časak sumnje, da se imaju svrstati pod norme spomenute odluke, a s obzirom na njihovu težinu, da se ta djela imaju ocijeniti kao zločin.

Okriviljeni spada svakako među one najjače radnike i pobornike ustaške ideologije. On već u samom početku Jugoslavije, još god. 1919. počinje sa svojim izdajničkim radom, te kao član protudržavne organizacije u inozemstvu radi na rušenju Jugoslavije i ostvarenju nezavisne države Hrvatske. On taj svoj rad nastavlja kasnije u domovini, uvukavši se u HRSS, odnosno kasniji HSS, te nastoji u tom krugu što više proširiti izdajničke ustaške ideje i pridobiti narod za svoje protunarodne akcije. Da bi njegov rad bio što uspješniji, on stupa u tajnu ilegalnu organizaciju ustrojenu po sistemu trojki i na taj način vrši svoju razornu djelatnost i širi protunarodni otrov u sve slojeve naroda, pa čak i u vojsku, u kojoj je također imao svoje saradnike. On iskorištava čak i crkvene zborove i kongrese da bi tom prilikom mogao svojim protunarodnim političkim govorima djelovati na široke narodne mase u cilju rušenja Jugoslavije i ostvarenja kasnije karikature od države NDH.

Kad je pak vjekovni neprijatelj slavenstva i cijelog slobodoljubivog čovječanstva, tada „veliki njemački rajh“, navjestio rat Jugoslaviji, okriviljeni jedva dočekuje tu priliku i kao zapovjednik jednog bataljona predaje ga zajedno s ratnom spremom prvim ustaškim oružanim formacijama i na taj način prilaže svoj obol u konačnom rušenju Jugoslavije u stvaranju razbojničke **Pavelićeve** države.

Tada se tekar okriviljenom pruža prilika, da razvije punu svoju protunarodnu djelatnost. Uspostavom N.D.H. davne težnje okriviljenoga, izbjiga okriviljeni, kao dugogodišnji ustaški radnik i jedan od najjačih intelektualnih skupova (stupova, op. prir.) ustaštva u ovom kraju, odmah na čelo toga pokreta i razvija svoju djelatnost i to na privrednom polju, kao tajnik obrtnog zbora, odnosno obrtne komore, zatim na administrativnom, političkom, kulturnom i propagandnom polju kao gradski načelnik i idejni suradnik pokreta, a kao zapovjednik milicije čak i na vojničkom polju.

Okriviljenom nisu dovoljna grozna masovna krvoproljeća, koja su tada ustaške razbojničke horde vršile nad nevinim našim narodom da ga odvrate od njegovog rada, ne odvraćaju ga od njegovog ustaškog djelovanja ni strahote koncentracijskih logora Jasenovca, Gradiške itd., već on ustraje u tom svome radu do propasti N.D.H., pa se dapače povlači s ustašama u Sloveniju, nadajući se, da će ih primiti Englezi, s kojima će zajedno u borbu protiv Rusije i narodno-oslobodilačke vojske u Jugoslaviji.

Čovjek, njegovih intelektualnih kvaliteta, a usto upućen u sve ustaške makinacije, morao bi bio svakako uvidjeti, kako vu su ogromnu prevaru i izdaju počinili Pavelić i njegova zločinačka klika, morao je uvidjeti i shvatiti značaj podle prodaje Dalmacije Italiji, morala bi ga povrijediti izdajnička ponuda krune kralja Zvonimira neprijateljskoj dinastiji Savoia, od strane izdajice Pavelića, morao bi shvatiti povredu časti čitavog Hrvatskog naroda uslijed činjenice, da je Pavelićeva ustaška tvorevina, koju su oni nazvali državom, postala najbjedniji sluga njemačke nemani i sredstvo za uništenje ne samo našega naroda, ne samo bratskog nam slavenskog ruskog naroda, već čitavog slavenstva, koje se je njemačkom silniku činilo kao najveća njegova opasnost, te konačno i čitavog čovječanstva, koje je želilo slobod-

du. Mnogi su pristaše ustaškog pokreta, uvidjevši sve ove činjenice promijenili svoje vladanje i istupili iz izdajničkog ustaškog pokreta, a ako im to nije bilo moguće, ono se barem povukli iz aktivnog učešća u tom zločinačkom pokretu.

Činjenica, da sve ovo nije moglo djelovati na okriviljenoga, već da je on u svom radu izdržao dio kraja, jasno dokazuje, da je njegov postupak daleko od idealizma ili barem ukazuje na potpuno pomanjkanje prave nacionalne svijesti, jer je on baš na juzvišenje narodne ideale pogazio i svim silama sarađivao s izdajicama, koji su nastojali uništiti sve one, koji su se za te ideale borili.

Ipak treba ovdje s razloga objektivnosti i pravednosti istaknuti, da je okriviljeni u početku svoga rada bio još mlađ, te da je u to doba vrlo vjerojatno bio zaveden od svojih starijih vođa, a kasnije istomišljenika, koji su ga tim izdajničkim idejama zadojili u doba kada je čovjek pun poleta i kada ga se najlakše može upotrijebiti za intenzivni rad.

Mora se pak naročito istaknuti, da je to u ono doba bilo tim lakše, što je i tadanji sistem vladavine bivše Jugoslavije izazivao opravданo negodovanje i nezadovoljstvo čitavog naroda. Ako se naime uzme u obzir, da je sama Jugoslavija od svoga početka bila ustrojena na nepravednoj bazi, pa kasnije nepravde diktature i šestojanuarskog režima itd., ukazuje se početak rada okriviljenoga ipak u blažem svjetlu.

Nastavljujući s tim radom kome je posvetio čitav svoj kasniji život, postao je i sam okriviljeni jedan dio samog tog pokreta, te je doista trebalo mnogo snage, da sa svim tim raskrsti i da pokuša popraviti svoje ranije pogreške. U koliko je prema tome okriviljeni moguće i uvidio, da bi takav postupak bio ispravan, on je za to bio preslab, te je radije ustrajao u svom protunarodnom radu do samog svršetka i propasti fašizma, ustaštva i produkta tih zločinačkih pokreta, tzv. N.D.H.

Kao olakotnu okolnost treba još istaknuti i činjenicu da je okriviljeni sva svoja djela u tančine priznao, te da je inače u privatnom životu do sada neporočan.

Na osnovu svega gore izloženog slijedi da je ova optužnica na zakonu osnovana.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu

Javni tužilac (potpis nečitak):

ČETNIČKO-KOMUNISTIČKI ZLOČINI 1941. NAD HRVATSKIM NARODOM I SVEĆENSTVOM

(Kronološki pregled)

Srbokomunistička promidžba puna četiri i pol desetljeća probijala je neprestance i napadno uši Hrvatima, tira-dama o ustaškim zločinima, koji su najmanje dvadesetorostruko uvećavani, sa smisljenim ciljem da se hrvatskomu narodu nametne kompleks manje vrijednosti, navodne genocidnosti i krivnje. A o brojnim zločinima nad Hrvatima, počinjenima s četničko-komunističke strane tijekom 1941. godine, nije se mogla s jugo-komunističke strane čuti ni jedna riječ,

Becićev portret Aleksandra Karađorđevića

kao ni o uzrocima ustaških odmazdi, što su bile plod neprekidnih srpskih zločina nad Hrvatima: od zločina u Odesi u ljeto 1917., pa do srpskih zločina u travanjskome ratu 1941.

I prije početka travanjskog rata Srbi su nesmiljeno ubijali Hrvate. **Božo Raič** iz Osmanlijia, u okolini Kupresa, nalazio se početkom 1941. na odsluženju vojnoga roka. Kada se doznao da mu je brat ustaški emigrant, bio je ubijen. Mladoga darovitog hrvatskoga književnika **Ivu Kozarčanina** ubio je srpski stražar na pločniku, ispred vojarne u Ilici, u Zagrebu, kada se noću, 4. veljače 1941., vraćao kući. Od ruku običnih srpskih seljaka i građana izgubili su živote: 13. veljače 1941. **Luka Kolak** iz Tihaljine (Hercegovina),

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

oružnik u Kosovskoj Mitrovici, te u veljači 1941. **Jerko Tolić** iz Puteševice, također oružnik na službi u Srbiji.

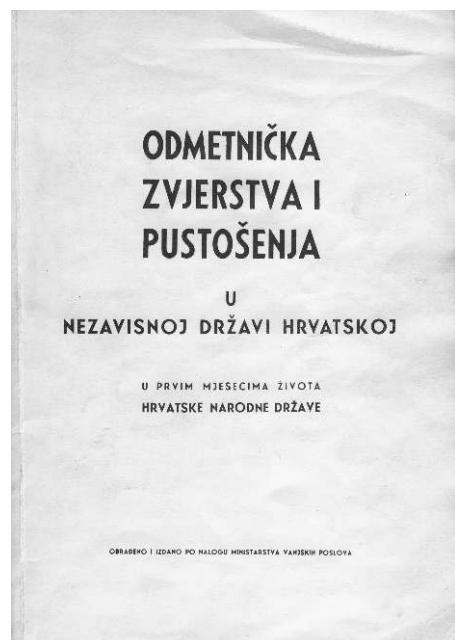
Kronološki pregled travanjskih zločina

Sve hrvatske žrtve, koje su stradale u mjesecu travnju 1941., uglavnom su priпадale mirnomu civilnom pučanstvu; vrlo mali broj ih je poginuo prilikom razoružanja jugoslavenske vojske, a gotovo nezanemariv je broj stradalih u izravnoj oružanoj borbi. Dosta Hrvata je ubijeno prije 10. travnja 1941., dok hrvatska država nije bila proglašena, i dok je **dr. Vladko Maček**, kao legitimni predstavnik hrvatskog naroda, bio lojalni član jugoslavenske vlade. Rečeno upravo govori da su onodobni srpski zločini počinjeni iz srpske mržnje prema hrvatskom narodu. Sve do konca travnja 1941., hrvatskom krivicom nije pala ni jedna srpska civilna žrtva, a vojnih osoba srpske nacionalnosti je poginulo samo nekoliko, vlastitom krivicom tijekom pobune u Dinarskoj diviziji.

Hrvatski narod, dakle, nije dao nikakva opravdana razloga za srpske zločine koji su počinjeni nad njim u travnju 1941. i koji će se nastaviti nesmanjenom žestinom, počinjati, ne samo do svršetka 1941, već sve do sloma NDH, te poglavito bezprijorno u grozomornom poraću Drugoga svjetskog rata. Vrlo opširne podatke o hrvatskim civilnim žrtvama u travnju 1941. donosi **Ivan Gabelica** u svojoj knjizi *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država* (Zagreb, 2008.).

Ponovimo ili dodajmo tomu: neutvrđenog nadnevka u travnju 1941. ubijeni su od srpske ruke: na Kosovu **Mitar Dubelj** iz Kijeva Dola, u okolini Ravna; na Arslanagića mostu, kod Trebinja, **Ivan Štironja** iz Aladinića kod Stoca, **Niko Goluža** iz Rotimlje kod Stoca, te **Andrija Raguž Gunjinović** iz Stoca. Jugoslavenske vlasti ubile su 14. travnja 1941.

Ferdinanda Petrilića iz Stoca, koji je kao pričuvni časnik služio vojsku u Jajcu. Smrtni udes pogodio je i **Vidu Raguža Marijanovića** iz Stoca, koji je kao pričuvni časnik služio jugovojsku u Trebinju. U travnju 1941. pronašli su ga mrtva u rijeci Trebišnjici. Pri pokušaju bijega iz jugoslavenske vojske, 4. travnja, 1941., ubijen je u okolini Skadarskog jezera **Ivan Zelić**, rodom iz Teskere kod Ljubuškoga. **Franjo Dodig** iz Zvirića kod Ljubuškoga također je ubijen kao vojnik tijekom travanjskog rata 1941. od srbo-četničke zločinačke ruke. Vojnik **Ante Mišetić**, rodom iz Grabovnika kod Ljubuškoga, 14. travnja 1941., ubijen je kod Skadra. U travnju 1941. četnici su **Nikolu Jelčića** iz Stubice kod Ljubuškoga, uhitiili, mučili i ubili u Goraždu. Također u travnju 1941. četnici su kao jugovojnika mučki umorili u Crnoj Gori **Filipa Ereša**, rodom iz Radišića kod Ljubuškoga. Na albanskoj granici, prilikom pokušaja bijega iz jugoslavenske vojske, lišen je života 14. travnja 1941. **Mijo Gadže**, rodom iz Hardomilja kod Ljubuškoga. U Crnoj Gori su ubijeni od četnika dvojica Hrvata iz Hardomilja kod Ljubuškoga: neutvrđenog nadnevka u travnju 1941. ubijen

"Siva knjiga" Ministarstva vanjskih poslova NDH

je **Jozo Kravić**, a 10. travnja 1941. umoren je **Pero Boras**.

Po zapovijedi srpskog zločinca **Baje Stanišića**, 13. travnja 1941., u blizini željezničke postaje Petrovići, koja se nalazila, u Crnoj Gori, tik uz granicu s Hercegovinom, pobijeni su svi Hrvati - pripadnici tamošnje pješačke pukovnije. Tih dana, talijanski su časnici u blizini Skadra, pronašli tijela dvaju ubijenih Hrvata: **Ilije Delića** i hrvatskog vojnika neutvrđenog identiteta. Talijani su kod pokojnika pronašli u džepovima hrvatske trobojnica. Tijekom travnja 1941., u drugim mjestima Kraljevine Jugoslavije, od neutvrđenih srbozločinaca, predhodno nasilno unovačeni u srpsku vojsku, svoje

Ubijenom djetetu izvadeno je srce

živote su izgubili sljedeći Hrvati: **Petar Jukić "Kičić"** iz Runovića kod Imotskoga, **Jure Prusac "Juka"** iz Podrujnice kod Metkovića, **Petar Jerković** iz Krvavca kod Metkovića i **Petar Jerković**, također, ali ovaj iz Kule Norinske kod Metkovića. U Mostaru, 13. travnja 1941., stanoviti Crnogorac, poručnik jugoslavenske vojske ispalio je u podnarednika **Tikveša** tri samokresna naboja. Tikveš je na ulici ostao na mjestu mrtav zbog odbijanja služenja u velikosrpskoj vojsci i osobnih simpatija prema novoproglašenoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. **Benjamina Petrinova**, rodom s otoka Ugljana, 14. travnja 1941. u Golubiću kod Knina, kao odbjeglog hrvatskog vojnika,

Srbi su ubili iz puške, bajonetom mu izvadili srce, raskomadali ga pa potom zakopali. Na sličan grozomoran način, pri povratku kući iz raspadajuće vojske, Hrvat **Nikola Došen**, u travnju 1941., rodom iz okolice Gospića, nastradao je u Divoselu, kada su ga lokalni Srbi uhiliti te poslije zvijerskog mučenja umorili. U okolici Knina, u travnju 1941., četnici su ubili razvojačenog jugovojnika, Hrvata **Milana Lapića**, rodom iz okolice Sinja. U vlačku, u blizini Knina, u travnju 1941., razvojačenog hrvatskog vojnika **Juru Frančića**, rodom iz okolice Gračaca, četnici su ubili prilikom napadaja na vlak. Oružnički kaplar **Jovo Bulajić**, Srbin iz okolice Podravske Slatine, u travnju 1941., nekoliko dana poslije proglašenja NDH, ubio je tijekom službe u oružničkoj postaji kuharicu **Jozefinu Plavšek** i oružničkog podnarednika **Matu Majetića**. Spomenuti zločin dogodio se u Tiškovcu kod Donjega Lapca.

Cuvajući od četničkih razaranja mostova na Dravi, u sukobu s četnicima u Osijeku te u Tenji i Čepinu kod Osijeka, 10. i 11. travnja 1941., hrabro su na licu mjesta poginuli: **Ivan Balaž**, **Miroslav Exinger** i **Zvonimir Bunek**. Istom prilikom smrtno su ranjeni sljedeći Hrvati: **Ivan Angebrandt**, **Marko Marić** i **Ivan Ribarić**. U Ludbregu, 10. travnja 1941., srpski su vojnici, prilikom rušenja mosta preko rijeke Bednje, ubili **Pavla Fotaka**. Dan prije toga, 9. travnja 1941., u obrani Virja kod Đurđevca od napadaja srpskih vojnika i četnika poginuli su **Duro Nožar** i **Petar Ciganović**. Od srpskih vojnika u Bosanskom je Brodu 11. travnja 1941. ubijen **Jozo Marić** te još troje Hrvata. Istoga nadnevka u Banjoj Luci ubijen je od četnika radnik **Salih Gazić**.

Srpski pripadnici jugoslavenske kraljevske vojske, u savezu sa četnicima, tijekom travanjskog rata, 1941., pobili su u Makedoniji i Srbiji sedamdeset Hrvata: časnika, dočasnika i vojnika. U razdoblju od 7. do 14. travnja 1941. desetci i desetci nedužnih Hrvata mučki je ubijeno od zločinčike četničke ruke: u okolici Bjelovara, Doboju, Srijemskoj Mitrovici te navlastito u selima oko Mostara i Čapljine, kada su, uz nesmiljena umorstva, paljene hrvatske kuće. Primjerice, 8. travnja 1941., srpski oružnici u Bjelovaru su ubili **Ivana Haniša** i još jednog vojnika neut-

Petar II Karađorđević

vrđenog imena, te trojicu teško ranili, uhiliti, mlatili kundacima i napisljetku ostavili bez liječničke pomoći. Istoga dana, braća **Margaretići**, u Gudovcu kod Bjelovara, ubili su iz zasjede dva hrvatska vojnika koji 8U se vraćali kućama. Na planini Prologu, 10. travnja 1941., ubijen je dr. **Milan Luetić**. Dva dana prije toga, 8. travnja 1941., lugar **Despinić**, s dvadeset četnika, napada hrvatske straže, pri čemu pogiba dosta Hrvata, ali i gotovo svi četnički napadači. Sutradan, 9. travnja 1941., u rubnom dijelu Bjelovara, od srpskih časnika na straži su ubijeni **Duro Matijašić** i malodobni gimnazijalac **Milan Baćani**. Istdobro, četnici i srpski vojnici činili su grozne zločine nad nenaoružanim hrvatskim stanovništvom Bjelovara i okoline.

U širemu občinstvu se navlastito spominje masakriranje jedanaest hrvatskih seljaka, 10. travnja 1941., u bjelovarskim selima Kapeli te Donjim, Srednjim i Gornjim Mostima. Prema podatcima Predstojništva gradskog redarstva u Bjelovaru što ih je ono 30. travnja 1941. dostavilo Ministarstvu vanjskih poslova NDH, na bjelovarskom području od 9. do 29. travnja 1941. od srpske ruke je ubijeno dvadeset osam osoba, koje su, osim dvojice, navedene imenom i prezimenom. Međutim, taj popis je i nepotpun i u nekojim pojedinostima netočan. Naime, Ivan Ha-

Spomen-ploča hrvatskim žrtvama uništene Krnjeuše

niš i njegov sudrug nisu poginuli 9. travnja, već 8. travnja 1941., a kao žrtve iz rečenog redarstvenog popisa izostavljene su sljedeće žrtve srpskog zločina, vojne osobe: **Milan Devčić** (ubijen 8. travnja 1941.), **Vjenceslav Pohunek** (umro teško ranjen 10. travnja u bjelovarskoj bolnici), **Ivan Novaček** (umro teško ranjen 14. travnja u bjelovarskoj bolnici), **Dragutin Farkaš** i **Dragutin Torkoš** (bojica teško ranjeni umrli 23. travnja 1941. u bjelovarskoj bolnici).

Osim toga, ni popis masakriranih seljaka u Kapeli i Mostima nije podpun, jer su iz popisa izostavljene dvije žrtve srpskog zločina: **Ivan Blažeković** i **Stjepan Ružman**. Srpski su vojnici, 9. travnja 1941., u Rovišću kod Bjelovara, ubili **Milicu Prelec**. Sutradan, 9. travnja 1941., četnici su u šumi Bedenik umorili **Melkiora Novaka**, a 25. travnja 1941., ubijen je u Pavlovcu, također kod Bjelovara, **Stjepan Žegarac**. Pak, 9. travnja 1941., u selu Kapeli kod Bjelovara, srpski pucnici **Hergović** počinio je nesmiljeni, grozomoran zločin, rasporio je utrobu hrvatske seljanke **Mande Filipović** i izvadio iz nje dijete od šest mjeseci. Srpski vojnici i četnici, do svršetka mjeseca travnja 1941., samo na bjelovarskom području, umorili su četrdesetak osoba, a kako se istraživanja nastavlaju, broj žrtava srpskih zločina mogao bi biti još veći.

U sukobu sa srpskim vojnicima, 10. travnja 1941., poginuli su **Josip Burazin**,

Ivan Šamija i **Marko Burazin**, a istoga nadnevka u Crikvenici, tri časnika jugoslavenske kraljevske vojske ubili su **Petra Kvaternika** (brata **Slavka Kvaternika**) i pričuvnog nadporučnika **Slavka Pipinića** te ranili **Josipa Cara**. Istoga dana u Srijemskoj Mitrovici četnici su izvadili srce hrvatskom radniku **Ivanu Rajnoviću**, pred očima njegove majke. Potom su kašnili strijeljati još desetak Hrvata i mjesnoga župnika **dr. Franju Račkoga**. Nu, od smrti ih je spasio bijeg četnika uslijed iznenadnog dolaska Nijemaca. Četnici su i u samom Zagrebu, 10. travnja 1941., ubili nekoliko hrvatskih vojnika! U Mostaru, 11. travnja 1941., uz još nekoliko hrvatskih domoljuba, od srpske zločinačke ruke smrtno je stradao **Zvonko Primorac**. Istoga nadnevka, uz još nekoliko hrvatskih rodoljuba, u sukobu sa četnicima u Doboju je poginuo **Alija Salihkadić**. U Hercegovini su uslijedili još grozomorniji dani, kada su četnički odjeli jugoslavenske kraljevske vojske, 13., 14. i 15. travnja 1941., napali hrvatsko stanovništvo u Čapljinji i okolicu Mostara (sela Cim i Iliće), pri čemu su neizostavno uništavali hrvatske domove i gospodarske objekte topovskim hitcima i zapaljivim bombama. Istodobno su klali hrvatsko stanovništvo, koje nije uspjelo izbjegći četničkom nožu. Zapaljeno je osamdeset pet hrvatskih domova. Uz četničku lozinku: - Kolji sve po redu! - polučak krvavoga četničkog pira bio je dvadeset petoro umorenih

Hrvata i Hrvatica, medju kojima su bile cijele obitelji **Marka** i **Frane Vege** iz Struge, uključujući i nemoćnu djecu. Osim njih, izmedju 11. i 15. travnja 1941., četnici i srpski vojnici u Mostaru i okolicu ubili su: **Juru Zeleniku**, **Stanka Lasića**, **Ivana Cvitkovića**, **Lucu Mustapić**, **Zejnu Duranović** i njezina sina te **Ivana Bevandu**. Braneći Stolac od četnika, 14. travnja 1941., poginuli su **Stanko Šutalo** i **Petar Štavun**. Za vrijeme borbi oko Stoca četnici su ubili **Ibru Hasića** dok je čuvao stoku. Već početkom travanjanskog rata četnici su u okolini Stoca ubili **Stjepana Perića**. Na putu između Nevesinja i Gacka, Srbi su 24. travnja 1941. iz puške ubili **Muju Bauka** te ga potom sasjekli noževima na komade.

O onodobnim srbočetničkim zločinima nad hrvatskim civilnim stanovništvom postoje neprijeporne isprave, napose one objelodanjene u "Sivoj knjizi Ministarstva vanjskih poslova NDH" (Zagreb, 1942.) te u knjizi "Dokumenti o izdajstvu Draže Mihailovića" (Beograd, 1946.). Osim rečenoga, u "Glasu Koncila", od 15. lipnja 1983., onodobni mostarsko-duvanjski biskup mons. dr. Petar Čule je izjavio: "Srbi su prvi započeli s jamama u Hercegovini".

(nastavit će se)

SREBRNOST

*Mjesečevo srebro na nebu,
mjesečevo srebro u šaci.*

*Više nema sanjarske igre
ni srebra u srcu,
više nema sunca
ni mora.*

*Ostala je tek tiha tuga
i čežnja,
i čežnja
srebrna.*

Dražen PANJKOTA

U SPOMEN ŠESTOJ BOJNI

Piše:

Ivo TUBANOVIĆ

Požeško-slavonska organizacija udruge *Hrvatski domobran*, predvođena predsjednikom **Dragom Franjićem**, od 1993. okuplja pojedince i udruge na obilježavanju spomena na obranu Čaglina, u kojoj je 22. siječnja 1944. izginulo oko 300 pripadnika Hrvatskih oružanih snaga, a vjerojatno još više jugoslovenskih partizana.

Šesta je bojna formirana 1941. u Bosanskom Novom. Kako je veliki broj njezinih pripadnika izginuo u borbama diljem BiH, poslana je u Srijem na oporavak i popunu. Njoj je 1943./44. u zadaću dodijeljena obrana Čaglina. Zapovjednika obrane, **Zvonimira Dončevića**, partizani su zarobili 22. siječnja, te je dan kasnije bez suda smaknut, skupa s trudnom suprugom **Slavicom Dončević**.

Prigodom ovogodišnje komemoracije, gospodin Franjić se prisjetio kako su partizani prisilno unovačili mladiće iz okolnih hrvatskih sela i u gurnuli ih u bitku, kako bi izginuli u borbi za Čaglin. **J. Š.** (1923.), mještanin susjednoga sela Savski Dol, pripovijedao je o bunkerima obrane koji su razarani engleskim bombama. Ti su bunkeri postali grobnice, te je na njima danas spomen-obilježje. Drugi svjedok i suvremenik, **F. Š.** (1929.) iz Imrijevaca, sjetio se kako je ostao bez oca 2. srpnja 1944., kad su partizani ušli u njegovo selo i pokupili seljane, mahom pristaše HSS-a. Partizanski je zapovjednik bio **Josip Antolović**, a od odvedenih spasiti se uspio samo **Mišo Andrić**. Tako su se «hrvatski antifašisti» obračunavali s Hrvatima...•

SV. GRGUR 1959.-2009.

Povodom 50. obljetnice masovnih uhićenja mladih hrvatskih rodoljuba u BiH («**Vidovićeva** grupa» u Sarajevu i «**Zenička** grupa» **Slavka Miletića**), nakon čega je znatan broj njih upućen na izdržavanje kazne na otoku Sv. Grgur – gdje su robijali i drugi hrvatski rodoljubi, iz svih hrvatskih pokrajina – gospodin

Želimir Kužatko potiče obilježavanje tog događaja, pozivajući na suradnju članove HDPZ-a, članove Odbora grgoraca i Hrvatskoga žrtvoslovnog društva.

Želeći obilježiti to mjesto stradanja Hrvata, Kužatko se kani obratiti Hrvatskom saboru i potpredsjednici Vlade, gospodri Jadranki Kosor. Također najav-

ljuje dvojezično (hrvatsko-englesko) izdanje svoje knjige *Otok Sveti Grgur – hrvatski Gulag*, čiji rukopis privodi kraju. Podupirući ovaj poticaj, upućujemo sve zainteresirane da više obavijesti mogu dobiti na adresi: www.kuzatko.org

KAKO JE SRBOČETNIČKA PARAVOJSKA SRUŠILA FRANJEVAČKI SAMOSTAN U KARINU

Dne 28. kolovoza 1991. godine *Slobodna Dalmacija* je objavila stravičnu vijest pod naslovom "Granatama na samostan". U njoj sejavlja da su srpski okupatori srušili franjevački samostan u Karinu, Splitski provincijalat Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja javio je kako je u jutarnjim satima, točnije u 9 i 30 sati, 27. kolovoza, minobacačkim grana-

Piše:

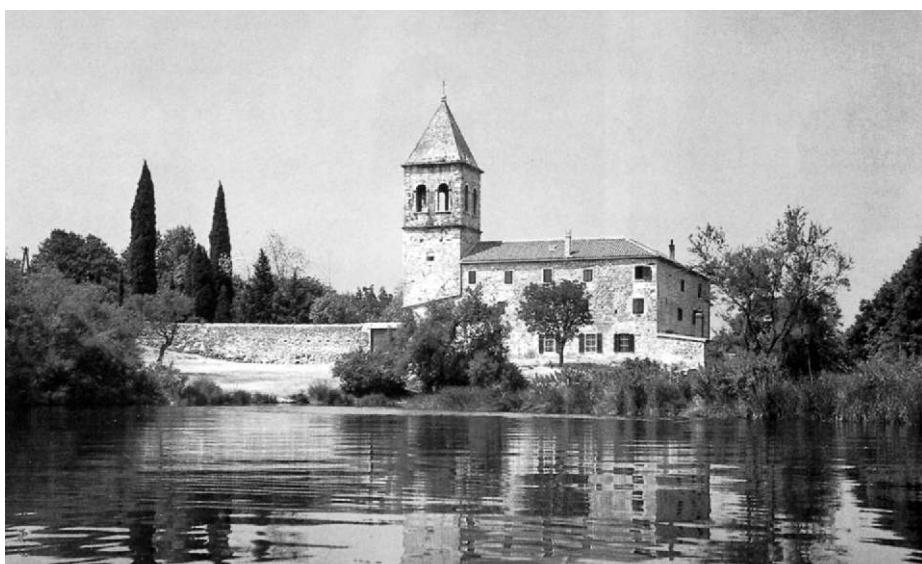
prof. Bruno ZORIĆ

"Moj oče! U ime šefa slobodan sam vas pismeno obavijestiti o stanju franjevačkog samostana u Karinu prije nego vas zamolim da se u nj smjestim, kako bih ga obnovio i zaštitio, a u isto vrijeme tu naša-

sobama razbacane su i pokidane. Crkvena roba i posuđe u sakristiji profanirano je. Sve je unutra zamazano i usmrđeno, a topovske granate su pale na sjeverno krilo i na krov.

Kao katolički časnik bio sam veoma uzbuđen nad tim prizorom beskrajne žalosti i isto tako sotonskog barbarstva. Crkvu, srećom, nije zadesilo to pustošenje i nitko nije ništa dirao osim svetohraništa koje je provajeno. Uz pomoć svojih vojnika počeo sam čistiti zgradu, slagati knjige, stavljati reda u sakristiju..."

Četnički bijes sastojao se u tome što su samostan i crkvu temeljito oštetili, opljačkali te naposljetku i cijeli samostanski kompleks sruvnili sa zemljom. O tome je posvjedočio i kapelan kanadskog bataljuna UNCRO-a. U prvim četničkim napadima na crkvu i samostan u Karinu do temelja su oštećena i uništena od projektila srbočetničke paravojske dva liburnska cipusa, dio ulaznih vrata u samostansko dvorište i ulaz u samostansko groblje. Nakon miniranja crkve i samostana, komadi kanalice i kamenja padali su na taj prostor, ispred dvorišne zgrade. Na kamenim blokovima ulaznih vrata u dvorište stajao je natpis: *Ne prilazi, objekat je miniran*. Crkva sa zvonikom i dijelom samostanske zgrade do temelja je porušena. Dio zgrade do rijeke Karišnice nije u cijelosti porušen.

Franjevački samostan u Karinu prije rata

tama i mitraljeskom vatrom napadnut i sa zemljom sruvnen katolički samostan u Karinu, nedaleko Benkovca. Prije toga, lokalno ga je srpsko stanovništvo do temelja opljačkalo, a mitraljeska paljba učinila je veliku materijalnu štetu i na samoj zgradi. To su učinili pripadnici **Martićeve milicije**, koji su dan ranije ušli na silno u samostan, izvršili premetačinu, na silno uzeli ključeve samostana i automobil od tamoznjeg gvardijana **fra Alberta Marića** i jednog đakona, te ih – ostavivši ih, srećom, na životu - prisilili da pješice krenu do prvoga hrvatskog sela, Pridrage.

Fra Albert Marić, gvardijan samostana i đakon **fra Vjeko Kujundžić** su 3. rujna iznijeli svoje viđenje tih strašnih događaja, te kazali pravu istinu o svome izgonu iz samostana. *Vjesnik Provincije Presv. Otkupitelja* objavio je pismo francuskog časnika **E. Germaina**, koji je objasnio situaciju koja se događala oko samostana, prije i poslije toga datuma, a koji u svome pismu govori ovo:

o bolje sklonište za svoje vojnike, čekajući povratak redovnika. Došavši u Karin 6. travnja, našao sam samostan opljačkan i u bijednu stanju. Dobar dio pokućstva i rasvjetne ukraden je, knjige u biblioteci i

Ruševine 1991.

Obnovljeni samostan

Moramo se podsjetiti da je ova crkva zajedno sa samostanskom zgradom imala veliku kulturnu, umjetničku i povijesnu vrijednost i da je rušenjem ove crkve i samostana sve to uništeno. U samostanu je postojala i bogata knjižnica, s djelima iz starije i novije hrvatske povijesti i književnosti, postojao je arhiv, arheološki predmeti iz antike. To je ujedno, valja posebno istaknuti, gotičko zdanje iz 15. st.

Preživjelo je turska osvajanja, dočekalo obnovu u prvoj polovici 18. st. te nadogradnju u istom stoljeću. U svojoj bogatoj arhivskoj građi crkva je posjedovala pergamenu kojom je bila obložena inkunabula br. 2 (Jacobus de Voragine, Legenda aurea, Venetiis, 1488.), ispisanoj neumama iz 13. st., zatim antifone Inventionis s. Crucis et Decollationis s. Joannis Baptiste.

Korisno je istaknuti da su pretci današnjih srbočetnika početkom 18. st. počeli rušiti samostan i crkvu, a da su to dovršili njihovi potomci i time ispunili želju i mržnju svojih predaka. Ovaj katolički samostan, nakon 565 godina postojanja na sjevernodalmatinskom području, sijelu hrvatskih plemića Lapčana i Karinjana, do temelja je porušen u naše vrijeme od srbočetničkog agresora. Hrvatske redarstveno-vojne snage nakon Oluje osloboidle su sjevernu Dalmaciju, Liku i Kordun od četničke okupacije i terora. Nakon Oluje je utvrđeno gdje su odnesene ukradene stvari iz karinskoga samostana. Tako se doznaло da je u Benkovcu, u muzeju, pronađena cijelokupna samostanska knjižnica. U samostanskoj kući u Benkovcu pronađena su dva registra iz karinskoga samostana (1964.-1982.). U nekoj vikendici u Karinu nađen je latinski franjevački misal iz samostana u Karinu. Spaseno je oko 80 posto knjiga, periodika, revija, listova i novina, knjiga svećenika. Ukradene inkunabule, arhivski spisi, kodeksi nisu pronađeni i do sada im nema traga. Srbočetnički su se barbari, osim rušenja crkve i samostana u Karinu, okomili temeljito i s puno mržnje na sve ono što je hrvatsko: minirana je franjevačka grobnica i gusterma u dvorištu, gospodarska zgrada je zapaljena.

Takva je sudbina franjevačkoga katoličkog samostana u Karinu od 1991.-1995. Iako je odolijevao raznim burama, nevoljama i prijetnjama od raznih osvajača, nije mogao odoljeti ovom napadu četničkih formacija, kojima nije smetao samo hrvatski čovjek, nego i njegova vjera, kultura, prošlost i povijest, i trebalo je sve to uništiti, odnosno sravniti sa zemljom...•

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine siječnja do sredine veljače 2009., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Ljubo	Wollitz	Dubrovnik	220,00
Antun	Lukačević	Dubrovnik	120,00
Antun	Tutman	Dubrovnik	120,00
HDPZ Podružnica Zadar		Zadar	500,00
Ivan	Dumančić	Zagreb	100,00
Marija	Đurčević-Biondić	Virovitica	320,00
Zorica	Čengić	Zagreb	200,00
Ljubomir	Banovac	Zagreb	300,00
Zdenko	Kruljac	Zagreb	320,00
Stjepan	Hudoletnjak	Zagreb	500,00
Božidar	Ćorkalo	Zagreb	100,00
Omer	Stunić	Zagreb	250,00
Anđelka	Kunić	Zagreb	700,00
u k u p n o			3.750,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

NASRTAJ RUSKIH VLASTI NA «MEMORIAL»

Komunistički vlastodršci nisu samo pobili milijune ljudi, nego su pokušali sakriti svoje zločine za „krasne ideje“ socijalizma. Nitko ne zna točno koliko je bilo žrtava, gdje su umrli, gdje su bili logori. Ni rodbina nije doznala istinu. Žrtve komunističkog aparata sjećaju se načina premetačina koje je provodio NKVD, Stasi, Štb, UDB-a, Securitate ili kako su se sve nazivali; brutalno i detaljno odno-

Piše:

Renata KNEZOVIĆ

Lekárska fakulta Univerzity Komenského,
ÚSLaLE, Bratislava

Zli biljezi mrke kukuljice

Vijest koja se 4. prosinca 2008. u 18:50 po moskovskom vremenu pojavila na internetskoj stranici Memoriala, glasila je «Danas ujutro u ured znanstveno-informatijskog centra „Memorial“, na ulici Rubenštajna 23 (Sankt-Peterburg) upale su nepoznate zamaskirane osobe. One su pokazale nalog sanktpeterburškog tužiteljstva o izvršenju pretresa. Troje suradnika „Memoriala“ bili su u uredu zatvoreni. Koliko se za sada znade, zaplijenjeni su prijenosnici memorije i tvrdi diskovi kompjutora. (...) Zasad kontakt sa suradnicima nije ni telefonski dopušten. Pristigli odvjetnik i nadležni opunomoćenik nisu pušteni u zabilježeni ured.“.

bila grozna, ne smije ju se zaboraviti, jer budućnost može biti još groznija.

Slijedeći primjer Aleksandra Solženjićina, strane emigrante i ruske znanstvenike, skupljali su suradnici Memoriala sustavno dokumente, svjedočanstva i sjećanja. Više tisuća ljudi – bivših zatvorenika, njihovih rođaka i prijatelja, odlučili su se svoje dokumente dati Memorialu na raspolaganje. Tako je nastao ogroman arhiv povijesti represije.

Memorijal je skupljao dokumente i knjige, umjetničke radove robijaša, predmete iz logoraške svakodnevice, sve što je bilo u svezi s neslobodnim životom.

Neka dižu glave, lakše se sijeku, Staljinova je izreka, a njegov duh u Rusiji, i ne samo u Rusiji, dobiva na snazi i popularnosti. Privrženici njegove ideologije zvjerstava i dalje vladaju u mnogim zemljama bivšega komunističkoga sustava. Istina, danas oni prihvataju postojanje i drugih političkih opcija, ali samo ako ne ugrožavaju njihovu moć. Ti novi demokrati opet dobivaju podršku naivnog Zapada, kojemu kulturni marksisti ionako pripremaju demontažu zapadne kulture.

Kasnije se doznao da su zakrabuljeni specijalci odnijeli važnu arhivsku građu o povijesti Gulaga. Ured Memorial upoznao je svoje inozemne partnerne o policijskoj akciji i poduzeo pravne korake kod suda u Sankt-Peterburgu.

Savezna povjerenica za Arhiv državne službe sigurnosti bivše DDR, gospođa Marianne Birthler, zajedno sa zastupnicima instituta iz Poljske, Madžarske, Češke i Slovačke, koji se bave savladavanjem posljedica tajnih policija komunističkih diktatura, uputilo je otvoreno pismo ruskom predsjedniku Medvedevu. Ono glasi:

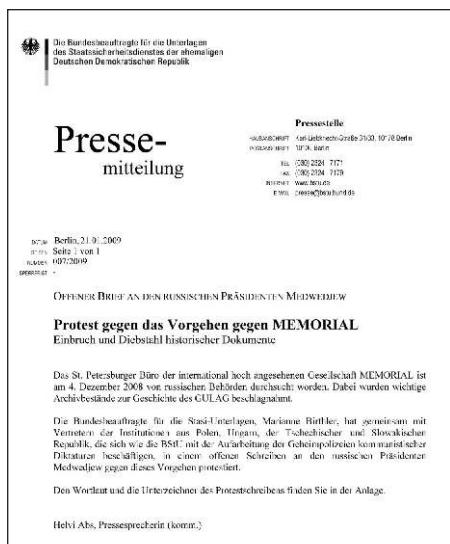
**Prosvjed protiv postupka protiv
MEMORIALA**

**Provala i krađa povijesnih
Dokumenata**

Poštovani gospodine Predsjedniče,

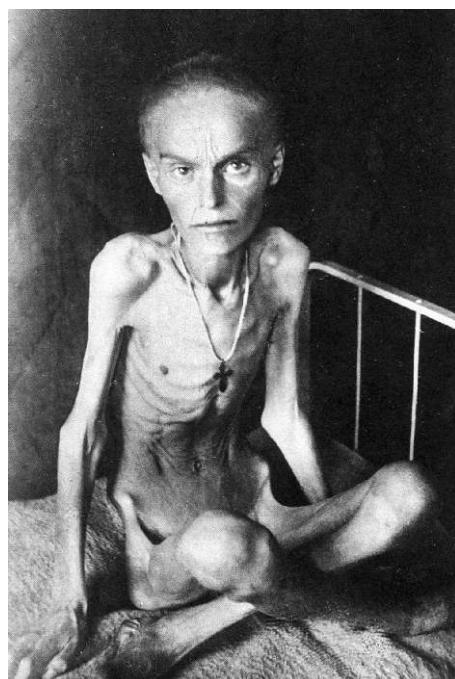
s velikom zabrinutošću pratimo događaje oko ureda društva MEMORIAL u St. Peterburgu. Mi smo zabrinuti za budućnost vrijedne zbirke podataka za povijest Gulaga, mi smo solidarni sa zaposlenicima udruge MEMORIAL, koja uživa visoki međunarodni ugled.

Pretraga ureda 4. prosinca, te okolnosti u kojima se ona odigrala, obrazloženje s kojim je poduzeta, kao i otimanje povijesnog materijala, možemo smatrati samo smislijenim pokušajem zastrašivanja od strane ruske države. Kad godine 2008. maskirani ljudi, s očigledno izmišljenim

seći svaki papirić, čak i one koje su sami izdavali. Žrtve su ostajale bez dokaza o progonu, o oduzimanju predmeta, o otpustu iz zatvora i slično. Boljševička škola sezala je od Vladivostoka do Trsta i oko svijeta dalje. Svagdje su isti instruktori i svagdje su znali, da je to što komunisti čine zločin, a taj zločin je trebalo sakriti. Dok su bili samovladari, tajnost je bila zjamčena, ali kad su pukli lanci komunističkog ropstva, ljudi su počeli slobodno razmišljati o strahotama koje su ih snašle, i o budućnosti koja od sličnoga nije sigurna. Slobodoljubivi ljudi počeli su sa povjesno-prosvjetiteljskim radom, udruživši se u Ruskoj federaciji u organizaciju MEMORIAL.

Tko se počne baviti poviješću, ne bira lagan put, jer se u jednom potezu postavlja problem krivnje i odgovornosti. Toga su bili svjesni ljudi iz Memoriala, ali su ipak nastavili, jer se od istine, ma kako strašna bila, nije smjelo odstupiti. Društvo bez pamćenja lako postane plijenom demagoga. Radi toga, ma kako prošlost

Gladomor u Ukrajini

opravdanjem, napadnu najugledniju i najcjenjeniju rusku ustanovu koja se bavi istraživanjem povijesti staljinizma, to podsjeća na mračno doba. Postupak ruske vlasti izaziva ozlojeđenost svih onih u cijeloj Srednjoj i Istočnoj Europi, koji su se posvetili nadvladavanju diktature, razjašnjenu njenih metoda dominacije i savladavanju njene povijesti.

Traženje istine o prošlosti, spomen na žrtve i osuda počinatelja su, po našem uvjerenju, preduvjeti za društvo koje se zaže za slobodu, ljudska prava i toleranciju. Stoga vidimo društvo kao našeg nalogodavca. Država zastupa društvo, ali ga ne može nadomjestiti.

Ovim ciljevima i vrijednostima posvećeno je također i društvo MEMORIAL.

A. Solženjicin u Gulagu

Djeca - žrtve gladomora

Utoliko se zabrinjavajućim čini da država u Rusiji njegov rad ne samo ne podupire, nego ga naprotiv, opetovano ometa, a njegove zaposlenika zlostavlja.

Današnja Rusija nije diktatura. Ali se čini da ideja svemoći države, njezine nepogrješivosti i nedodirljivosti, još uvijek određuje postupke njezinih vlasti. Postupak protiv MEMORIJALA i mno-

gih drugih građanskih inicijativa u Rusiji, vidimo kao znak toga.

Vi ste se, gospodine predsjedniče, izjasnili za pravnu državu. Očekujemo od Vas da se zauzmete za trenutni i potpuni povrat podataka i materijala uredu MEMORIALA u St. Peterburgu. Očekujemo da zaustavite državno ometanje rada društva MEMORIAL a njegove inicijative promičete i podupirete.

Uz prijateljske pozdrave
Potpis:

Marianne Birthler
Savezna povjerenica za dokumentaciju Državne službe sigurnosti bivše DDR (BStU), Njemačka

Dr. hab. Janusz Kurtyka
Predsjednik Instituta Narodnog sjećanja (IPN), Poljska

Dr. Györgyi Gyarmati
Glavni ravnatelj Povijesnog Arhiva za Državnu sigurnost (ABTL), Mađarska

Dr. Pavel Žáček
Ravnatelj Instituta za studij totalitarnih režima (USTR), Češka

Dr. Ivan Petranský
Predsjednik Ravnateljstva Instituta za sjećanje naroda (UPN), Slovačka

Premda s filozofskog i racionalnog poimanja osuđujemo totalitarne režime, možemo konstatirati da, unatoč obnovi demokracije u postkomunističkim zemljama, nekorektna praksa tih režima još uvijek nisu iščezla. Radi toga je nužno da se tako vrijedni povijesni dokumenati i organizacije koje ih prikupljaju, zaštite zakonom. Važno je ove dokumente otkriti javnosti, naime povjesničarima, znanstveno-istraživačkim radnicima i studenima, koji će ovom neljudskom razdoblju istinito okumentirati, jer nisu opterećeni ovim strašnim povijesnim razdobljem.

Zanimljivo je da MEMORIAL na svojoj web-stranici 29. siječnja 2009. javlja kako je sud u Sankt-Peterburgu provalu u ured MEMORIJALA proglašio nezakonitom i naredio povrat svih otuđenih predmeta. Tko kaže da Ruska federacija nije pravna država?!•

Tekst Otvorenog pisma predsjedniku Medvedevu

Sehr geehrter Herr Präsident,
mit großer Sorge verfolgen wir die Vorbereitung um das St. Petersburger Büro der Gesellschaft MEMORIAL. Unsere Befürchtung gilt der Zukunft der wertvollen Datensammlung zur Geschichte des GULAG. Unsre Solidarität den Mitarbeiterinnen und Mitarbeitern der international hoch angesehenen Gesellschaft MEMORIAL.
Die Durchsuchung des Büros am 4. Dezember, in die Unstimmigkeiten, ihre Begründung und die Beauftragung von historischem Material können wir nur als weiteren Versuch der Einschüchterung durch den russischen Staat bewerten. Wenn im Jahre 2008 maskierte Männer mit einer offensichtlich erfundenen Begründung die seitliche und angesehene Einrichtung des Staates zu Entfernen drohten, der Geschichtsverein des Stalinalters überzeugt war, dass das Entfernen in die Zelle fällt. Das Verhalten der russischen Behörden tut die Empfehlung aller jener in ganz Mitteleuropa hervor, die sich der Überwindung der Diktaturen, der Aufklärung über ihre Herrschaftsmethoden und der Aufarbeitung ihrer Geschichte gewidmet haben.
Die Wehrhaftigkeit über die Vergangenheit zu suchen, das Gedanken an die Opfer und die Verurteilung der Täter zu erreichen sind nach unserer Überzeugung Voraussetzungen für eine Gesellschaft, die sich der Freiheit, den Menschenrechten und der Toleranz verpflichtet fühlt. Deshalb sehen wir die Gesellschaft als unseren Auftraggeber. Der Staat verfügt über die Gesetzeshaberei, kann sie aber nicht erledigen.
Diesen Zielen und Werten ist auch die Gesellschaft MEMORIAL verpflichtet. Umso bedeutender ist es zu sehen, dass der Staat in Russland diese Arbeit nicht fördert, sondern sie im Gegenteil immer wieder behindert und ihre MitarbeiterInnen und Mitarbeiter schikadiert.
Das Russland von heute ist kein Diktator. Aber die Idee von der Allmacht des Staates, von seiner Unfehlbarkeit und Unantastbarkeit, scheint noch immer das Handeln in seiner Bevölkerung zu bestimmen. Das Vorgehen gegen MEMORIAL und viele andere zivilgesellschaftliche Initiativen in Russland sehen wir als ein Zeichen dessen.
Sie, Herr Präsident, sind auch auf die russische Vergangenheit eingeschworen. Wir erwarten von Ihnen, dass Sie die Sicherheit und Unantastbarkeit Ihres Büros und der MitarbeiterInnen des Staatsicherheitsdienstes des ehemaligen DDR (BStU), Deutschland
Dr. hab. Janusz Kurtyka
Präsident des Instituts des Nationalen Gedenkens (IPN), Polen
Dr. Györgyi Gyarmati
Generalkdirektor des Historischen Archivs für Staatsicherheit (ABTL), Ungarn
Dr. Pavel Žáček
Direktor des Instituts für das Studium totalitärer Regime (USTR), Tschechische Republik
Dr. Ivan Petranský
Vorstandes des Direktoriums des Instituts für Volksgedenken (UPN), Slowakische Republik

TRNOVITI ŽIVOTNI PUT MATE BRAJKOVIĆA

Pišu:

Mate TADIĆ i
Želimir CRNOGORAC

„Razlika između Cezara i običnog zločinca je u tome što je običan zločinac ubio pet-šest ljudi, a ovaj drugi na stotine,“ reči su velikoga uma i humanista **Erazma Rotterdamskog**. Odgovarajući na interview hrvatskog predsjednika **Stjepana Mesića** iz početka siječnja 2009., talijanski ministar vanjskih poslova **Franco Frattini** izjavio je za tršćanski „Il Piccolo“:

vojska. Kao reakcija na Veliku Srbiju, osnovanu u obliku Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije, i na četnički pokret, organiziran je ustashi

Svatovi Mate Brajkovića i Anice rođ. Mandarić (Studenci, 25. studenoga 1940.)

lo“: „Fašizam i nacizam su bezuvjetno zlo, no očigledno je da, kada se radi o ubijanju - a pri tom mislim na tragediju fojbija - žrtve nisu politički obojene.“ Fašizam i nacizam bezuvjetno su zlo, ali su i tzv. veliki „antifašisti“ činili velike zločine. Mesić je, naime, naglasio da odobrava čin koji bi „odoao počast nedužnim žrtvama na svim stranama, pod uvjetom da se na istu razinu ne stave fašizam i oni koji su se protiv njega borili“. Frattini je u razgovoru za „Il Piccolo“ rekao kako Mesić ističe samo jednu stranu problema, te je naglasio kako su i fašisti i antifašisti počinili mnoga djela usmjerena protiv čovječnosti. Nadalje naglašava: „Titove komunističke snage počinile su mnoga strašna djela.“ Nažalost, priznajući samo jednu stranu zla, Mesić opravdava sva sredstva da se dođe do postavljenog cilja, otvoreno pokazujući da nema jasne stavove i izgrađene kriterije čovječnosti i moralnosti!

U Drugome svjetskom ratu se u borbu za ostvarivanje hrvatske stoljetne državnosti uključila hrvatska domobranska

pokret na čelu s **dr. Antonom Pavelićem**. U nadi da će brže i lakše ostvariti stvaranje Nezavisne Države Hrvatske, što je i ostvareno 10. travnja 1941. pokret se vezao uz revizionističke sile, kojima su tada vladali fašističko-nacistički režimi. Pozivajući se na znanstvena istraživanja šestorice europskih povjesničara u «Crnoj knjizi komunizma», objavljenoj prije deset godina, znamo da se žrtve nacizma i fašizma penju na 25 milijuna, dok su s druge strane žrtve boljševizma i komunizma najmanje oko 100 milijuna – četiri puta veće. Ni u kom slučaju ne želeći opravdavati niti braniti bilo koju ideologiju, pošteno je priznati da se svako zlo i zločince treba imenovati i osuditi iz poštovanja prema nevinim žrtvama.

U ta važna povijesna zbivanja, bio je u potpunosti uključen **Mate Brajković**, sad već umirovljeni osamdesetosmogodišnjak, koji u miru svog doma u Mostaru pokraj Neretve, uz sjećanja s mnogo brižnosti čuva i mnoštvo dokumenata i fo-

tografija. Želio ih je podijeliti i s nama te važne djeliće hrvatske povijesti.

Iz radićevske obitelji

Mate je rođen 16. listopada 1921. u selu Zvirovićima kod Čapljine u Hercegovini, u obitelji **Jure i Ive rođ. Dragičević**. Obiteljski su se bavili proizvodnjom duhana i grožđa. Zbog slabog otkupa i plaćanja poljoprivrednih proizvoda u Hercegovini, izbila je pobuna 1934., pri čemu je bilo stradalih seljaka i žandara. U to vrijeme nitko od Hrvata nije mogao dobiti službu u državnim ustanovama. Srbi su se nalazili na svim državnim službama. U Čapljini je u to vrijeme bilo 10 posto Srba, 20 posto muslimana i 70 posto Hrvata, ali bez ikakvih prava na bilo što. Zato je rasla nacionalna mržnja i napetost.

U tim je događajima važnu ulogu imala Hrvatska seljačka stranka (HSS) sa svojim vođom, **Stjepanom Radićem**. Matin otac Jure bio je predsjednik HSS-a u Čapljini, pa je često išao na razne skupove hrvatskoga naroda u Zagrebu, Splitu i Mostaru. Godine 1927. Mate je pošao u pučku školu u Trebižat. Sjeća se 20. lipnja 1928. godine, kada je u atentatu smrtno ranjen Stjepan Radić. Otac je prekinuo posao i poslao tekliće u crkvu da zvone. Dva dana poslije žandari su odveli Matina oca i osudili ga na dva mjeseca zatvora u Lepoglavi. Poslije povratka iz zatvora otišao je u Split, a potom u Argentinu. Kod kuće je ostala majka sa šestero djece, dva

Mate kao poručnik Željezničke bojne
(Banja Luka, 1943.)

Matini dočasnici u sarajevskoj Željezničkoj bojni. U gornjem redu Stipe Brajković i Ivan Sušić, u donjem redu: Ante Sušec, M. Brajković i Andrija Mandarić

strica, djedom i bakom – ukupno osamneste članova obitelji. U to vrijeme sve je bilo teško i neizvjesno do 1931. godine i sve gore za hrvatski narod. U doba diktature, napose za vlade Petra Živkovića, kad bi se vidjela dva čovjeka da nešto razgovaraju, odmah bi ih slali u „haps“.

Prisjećajući se davnih godina, Mate pri povijeda: „Na preporuku župnika i učitelja, otac mene šalje dalje u školu. U rujnu 1934. godine u atentatu u Marseilleu pogiba kralj Aleksandar, a na svadbi kod Ivana Sušića ništa se ne pjeva. Narod se pita zašto se ne pjeva, a moj otac im odgovara: 'Neka je poginuo, jer to je osveta za

Radića!' Nakon toga je omladina zapjevala, a sutra su žandari otjerali mog oca u zatvor petnaest dana, tukli ga i maltretirali. Iz zatvora su ga izbavili odvjetnici Ba riša Smoljan i Juraj Šutej.“

Školovanje uz rad i „željeznička“ bojna

Mate je radio na željezničkoj pruzi Metković – Ploče i školovao se uz rad u građevinskoj školi u Metkoviću. Oženio se Anicom rođ. Mandarić 25. studenoga 1940., a 15. svibnja 1941. odlazi u hrvatsku vojsku u Sarajevo, u vojarnu Filipović. Tu se susreo s časnikom hrvatske

vojske (željezničke bojne) Milom Ostojićem, koji mu jer rekao da prijeđe kod njega, što on i čini. Kada se vratio na odmor u Čapljinu, već su тамо četnici bili zauzeli Klepce i druga mjesta u blizini Čapljine. Nakon povratka u Sarajevo prešao je u željezničku bojnu i brzo postao dočasnik, jer je u prethodnoj izobrazbi bio kod Nijemaca u Filipoviću vojarni i obučavao se rukovanju svih vrsta oružja.

Željeznička bojna je s tisuću ljudi krenula iz Sarajeva skupa s Nijemcima prema Romaniji i Foči. Bili su dobro naoružani i odjeveni, pa su za dva dana usiljenim maršem stigli do tunela na Us-

M. Brajković (u sredini) s Grgom Škegrom i Ivanom Faturom (Velika Gorica, 1943.)

tiprači. Tu su zanoćili i rano ujutro napali partizane i potukli ih do nogu.

Krenuli su prema Travniku, zauzeli ga i preko Komara došli do Bugojna. Odatile preko Koprivnice 14. srpnja 1942. dolaze na Kupres i sukobljavaju se s crnogorskim partizanima. Na Kupresu je poginuo partizanski zapovjednik Simo Šolaja. Tada se na Kupresu čula pjesma: „Oj, kupreško ravno poljice, što pozoba Crnogorce!“ Tu su ih nakon borbe posjetili Jure Francetić i Ranko Boban. Nakon kupreške bitke, Livnjak - bojnik Mamić je sa svojom bojnom, goneći partizane, otišao prema Riliću gdje su ga sačekali u zasjedi i ubili. S njim je bilo 130 vojnika i dosta ih je bilo ranjeno pa su oni morali intervenirati i spasiti ostale. Mate dalje svjedoči:

20. tjedan - SVIBANJ	SVIBANJ 21. tjedan
13. posti do idemo preko mosta Nedjelja 14. Bjezoli preko rijeke Ponedjeljak	isto
15. u jutru bili bili Utorak	20. isto
16. u jutru bili bili Srčida	21. isto
17. u jutru doje proma Četvrtak	22. u jutru dojemo i Utorak
18. i tu noći u jutru Petak	23. posti do idemo i Srijeda
19. u domu tako tijevanje Subota	24. dalje oko 40. km glav Četvrtak
20. da nemože bit gore u boju dom gaudi padali od tereta i toj dan dođe u logor gladi i jedni	25. isto
	26. u en kija be dyki Subota
	tu su ubili gaudi komandanti toje žestini

Matin kalendar sa zapisima iz proljeća 1945.

Mate s Dominikom Artukovićem
u Kanadi, 12. travnja 1990.

„Poslije Kupresa preko Borove Glave nastavili smo prema Livnu, gdje je poginuo moj kolega vodnik **Ivan Zovkušić** iz Bijakovića. Bilo je to na sv. Iliju, 20. srpnja 1942. godine. Partizani su prije toga zauzeli Livno. Mi smo prema Livnu krenuli preko Cincara i iznenadili partizane te oslobodili Livno bez otpora, zaborabili preko 200 partizana i u bolnici oko 120 ranjenika. Naša jedinica je iz Livna krenula prema Duvnu, gdje smo izvršili smotru po zapovijedi zapovjednika bojne **Silva Ivanovića**. Od 222 vojnika naše bojne, koji su 12. kolovoza 1942. godine krenuli iz Sarajeva, ostalo je živo samo 86 vojnika. Nakon smotre zapovjednik Ivanović nas je pustio na dopust sedam dana. Mi smo pješice otišli preko Posušja, Dužica, Ledinca, Čerina, Služnja i Međugorje do Zvirovića.

U proljeće 1943. godine moja postrojba je bila stacionirana u Imotskom, u sastavu **Šimićeve pukovnije**. Imali smo teške borbe s crnogorskim partizanima, izgubili Imotski i Posušje te se preko Vranića povukli prema Širokom Brijegu. Tu je formirana cesta Vrgorac – Pržine – Ledinac – Rakitno, koju je uspostavio pukovnik Šimić. Partizani su se povukli, a Talijani su doveli 10.000 četnika iz Istočne Hercegovine. Četnici su izvršili pokolj po Zapadnoj Hercegovini. Najprije su u Kozici kod Vrgorca ubili župnika i 72 osobe. Zatim su prošli preko Gruda, Rakitna, Rame, Prozora i Drežnice, gdje su izvršili strašan pokolj nad

Hrvatima i muslimanima. Četnički zapovjednik bio je **Jovo Ćeranić** iz Nevesinja. Njega sam sreo 1950. godine u zatvoru 'Čelovini' u Mostaru. On je bio optužen za taj pokolj, ali nije bio osuđen nego je pušten na slobodu radi 'nedostatka dokaza'.

Nakon borbi po Hercegovini, otišli smo na oslobođanje Banja Luke od partizana. Tu su se vodile teške borbe i mnogo je ljudi s obje strane izginulo. Nakon završenih operacija na Banja Luci, otišao sam u bolnicu u Zagreb i zadržao se dvadeset dana. Na povratku iz Zagreba u Sarajevo preko Vinkovaca bilo je mnogo problema, jer su partizani minirali i pokiđali željezničku prugu.»

U povlačenju prema Zagrebu do četveroreda

Iz Sarajeva je 6. travnja 1945. počelo povlačenje prema Slavonskom Brodu. Preko Dubice i Novske otišli smo prema Zagrebu. Iz Zagreba smo s konjskom zaprekom otišli prema Zidanom Mostu, a putem su se neprestano vodile borbe. Poslije toga smo se priključili većoj koloni prema Dravogradu. Došli smo do Bleiburškog polja, a 15. svibnja 1945. godine vodili su se pregovori između Engleza i naših zapovjednika o predaji. Predaja je izvršena, odloženo oružje i dogovoren je da svatko mirno ide svojoj kući. Ujutro - pokret prema Klagenfurtu, i kada smo prešli most na Dravi u Dravogradu, sačekali su nas partizani, naoružani do zuba ruskim strojnica-ma. Postrojili su nas u stroj četiri po četiri, psujući nam majku ustašku. Vidjeli smo mnogo poubijanih pored ceste, a Drava je puna leševa. Krenuli smo kanjonom Drave prema Mariboru. U koloni je skupa sa mnom išla i supruga Anica, jer nije htjela da se rastajemo. Stigli smo u mari-

borski logor, gdje su razdvajali vojnike iz 1941. i 1942. godine na jednu stranu, a mlađe na drugu. Otišao sam na drugu stranu. Ove starije su odmah ubijali i bacali u rovove.

Iz Maribora smo krenuli preko Varaždina, Koprivnice, Bjelovara, Požege do Osijeka, a poslije toga preko Tovarnika do Beograda. Odatle su nas otjerali do poznatog logora Dijaz u Pančevu. Tu smo radili teške fizičke poslove uz lošu hranu. U logoru se nalazilo dosta njemačkih vojnika, a kuharice su bile mlade Njemice. U tom logoru nemilosrdno je harao tifus. Jednoga dana su mi u logor u posjet došli supruga i otac. Nakon razgovora s njima saznao sam da je u Ljubiškom stari partizan **Ivan Gadže** predsjednik «sreza». Supruzi i ocu sam rekao da ga zamole da me izbavi iz ovoga strašnoga logora, jer je to mogao. To je i učinio te sam 23. studenoga 1945., izišao iz logora i došao doma u Zviroviće.

Na dosluženju vojske uz stalna ispitivanja

«Poslije izlaska iz logora jedno vrijeme sam ostao u Zvirovićima, a 1947. poslali su me na dosluženje vojnog roka u Pulu. Tamo sam često išao na ispitivanja, ali mi ništa lošega nisu našli. Poslije izlaska iz vojske, došao sam kući u Zviroviće. U svibnju 1949. hitno su me pozvali u vojni odsjek. Došao sam u sobu šefa UDB-e **Save Miljića**, koji je kasnije otišao u Njemačku za konzula i tamo ubijen. U sobi su se nalazila četvorica udbaša, koji su me unakrsno ispitivali. Potom su me uđarali dok nisam izgubio svijest, a nakon toga su me poljevali vodom kad su vidjeli da sam se osvijestio. Odveden sam u 'Čelovinu' u Mostar, u sobu broj 45, u kojoj je ležao zloglasni četnički vođa **Jovo Ćeranić** iz Nevesinja, koji je poubjiao više od 600 Hrvata i muslimana u Prozoru i Rami. On je bio samo pod istragom, a poslije su ga zbog 'nedostatka dokaza' pustili.

Mene su u Mostaru nastavili ispitivati i mučiti. Tu sam sreo i mnoga poznata udbaška lica: Srbina **Branka Kovačevića**, Hrvata **Peru Jelčića**, muslimana **Ćimu Fazlagića**. **Đuro Pudar** je vodio moju istragu. Najviše me je teretio neki **Starle**, pripadnik križara. S njim sam se suočio u istrazi, a spasila me je neka **Boja**, koja je sve o meni rekla dobro, te da Starle sve laže. Tada je istraga završila, što mi je rekao udbaš Pero Jelčić.

Mate s grofom N. Tolstoyem u Mostaru 1991.

Spomenica M. Brajkovića

Poslije ovih suočenja i završetka istrage, osuđen sam na kaznu strogoga zatvora u Mostaru, na četiri godine i devet mjeseci. Glavni sudac je bio **Manuelo Bulat**, a mene je sudio **Ivan Praljak**. Poslije suđenja sam prebačen u sobu broj 35, veličine 6 x 5 metara, u kojoj nas se nalazilo trideset dvoje. U toj se sobi nalazilo dvanaest svećenika, a među njima: biskup **dr. Petar Čule**, fra **Mirko Čosić**, fra **Srećko Granić**, fra **Bonifacije Rupčić**, fra **Inocent Petrović**, fra **Hrvoje Duvnjak**, fra **Andrija Šolje** i drugi. Poslije pravomoćne presude, premješten sam u Dragočevo, 15 kilometara udaljeno od Foče. To je bilo radilište, a spavali smo u barakama na palačama, gdje nas je čuvala petnaest milicionera – sve gori od gorega. Sve su bili Srbi, a najgori među njima je **Marko Cerovac**. Po šumi i snijegu smo pilili drva. Hrana je bila loša a odjeća vrlo

Mate Brajković u Mostaru, 19. ožujka 2008.

slaba. Iz zatvora sam izašao nakon smanjenja kazne 29. studenoga 1951. godine s 56 kilograma.»

U zeničkoj željezari i problemi s vlašću

«Nakon izlaska iz zatvora pokušao sam se zaposliti u Zagrebu, Slavoniji i Đakovu ali nisam uspio. Vraćam se u Bosnu i zapošljavam u željezari u Zenici, preko **Fetahagića**, poznanika iz zatvora. On je kao informbirovac bio suđen, a u željezari je već tada bio *personen*. Prije zatvora je u Čapljini bio javni tužitelj. On me zaposlio u kancelariji za vođenje knjiga ulaza i izlaza robe. Imao sam i relativno dobru plaću. Nakon nekoga vremena u Zenici sam doveo suprugu Anicu i djecu. Stanovali smo u sobi 4 x 3 metra. Da bih mogao dalje nastaviti raditi, morao sam donijeti potvrdu o nekažnjavanju.

Po potvrdu sam otišao u Čapljinu, gdje sam sreo svog sudca Ivana Praljka, koji je rekao da će mi pomoći samo ako me treba objesiti. Iz Čapljine su u zeničku željezaru poslali moje karakteristike i odmah sam bio smijenjen s posla iz kancelarije na fizički rad. Radeci u željezari, 4. veljače 1959. dobio sam stan, u kome sam sa suprugom nastavio živjeti. Godine 1963. htio sam otići u Njemačku raditi kod svoga prijatelja **Stipe Duvnjaka**, ali nisam uspio dobiti putovnicu. Kada sam pitao zašto mi ne daju putovnicu, u SUP-u su mi odgovorili: 'Po zakonu imamo pravo stranci ne saopćiti zašto joj ne damo putovnicu!'»

Nakon demokratskih promjena 1990., Mate se u Zenici aktivno uključio u politiku. Jedan je od osnivača HVO-a, HDZ-a, HDPZ-a i Napretka. Dobitnik je odličja: 'Hrvatski domobran' (1. spomen medalja 21. studenoga 2000. 'Hrvatskoj vjerni sinovi', 2. spomen pripadniku Hrvatskih oružanih snaga – vojnički red trolista s križem kneza Višeslava poručniku Mati i Anici Brajković).

U još jednom u nizu monitoriranih političkih procesa, u suđenju Mati Brajkoviću u Mostaru, pokazalo se da su se svi oni koji su bili aktivnim dijelom pokreta za osvrtarenje ideje hrvatske državnosti, ili su svoj hrvatski nacionalni osjećaj javno očitovali, morali završiti u

zatvoru. Za vrijeme totalitarnoga komunističkog režima tadašnji silnici nikomu nisu praštali – ni klasnim, ni rasnim, ni vjerskim, a kamoli političkim neistomišljenicima. Svi su proglašavani narodnim, a time i državnim neprijateljima, te im je bio namijenjen odstrjel u ratnim previranjima ili kasnije, na montiranim političkim procesima. Najprije ponudama i učjenama za suradnju, a zatim teškim unakrsnim ispitivanjima uz fizička maltretiranja. Teror koji je započeo 1918., nastavio se u «novoj» Jugoslaviji, u kojoj je Josip Broz Tito znao izjaviti da će na vrba ma prije roditi grožđe, nego što će Hrvati dobiti svoju državu. Hvala Bogu da se taj veliki diktator ipak grdno prevario!•

JA PRIPADAM OVOM SVJETLU

(Zadru)

*s lica mi se slijevao znoj
bio sam u strahu
gledajući brod
morska je pučina svjetlucala
valovi u pokretu
jurnuše k žalu
znao sam
ja pripadam ovom svjetlu
koje prolazi mojim žilama
muče me samo sjene
turobne i besmislene
i jedan brod
koji plavi otocima
gledam netaknuta prostranstva
samo me na čas iz sna
budi izgubljena nada
ja tvoje obale volim
stoljećima stare
crveno bijelo plave
moj hrvatski grade
neka te masline tvoje
u burnim vremenima hlađe
šaputaju morski vali
obrubljeni morskom travom
svjetluju zvijezde
tvoj bijeli morski žal
u svakoj tvojoj luci
nemiru mom
donosi mir i ljubav
ija te volim ja te volim
grade*

Bruno ZORIĆ

TEŠKI DANI ANTE ŠIRIĆA IZ POSUŠJA

Pokojni Ante Širić (+ 2005.) bio je korjeniti hrvatski domoljub i moj dobar prijatelj. Stoga sam se, s osobitim zadovoljstvom, s njim uslikao za naslovnicu devetnaeste knjige moje malenkosti "Očevi i sinovi drage domovine". U spomenutoj knjizi pisao sam o patnjama i kušnjama Ante Širića u protuhrvatskome jugokomunističkom sustavu. Kako je naklada knjige bila mala, stotinjak primjeraka, držim uputnim i čitatelje *Političkog zatvorenika* upoznati s pokojnikovim svijetlim tragovima.

Ante Širić rođen je 1. siječnja 1935. u Cerovim Docima kod Posušja. U Cerovim Docima Ante je imao teško djetinjstvo. Krpio se kraj s krajem. Nedostajalo je ruha i kruha, ali nikada, unatoč svemu, nije nedostajalo vedroga i bogozdajućeg duha. Najgori životni trenutci su nastupili, u svibnju 1945., dolaskom bezbožne i protuhrvatske partizanske strahovlade, koja je ubrzo polučila zadrgarsku beščutnu otimačinu poljodjelskih dobara. Rane Drugoga svjetskog rata u Antinoj obitelji bile su i te kako žive. Antin brat **Ivan**, zvani Ikica, otisao je s hrvatskom vojskom te netragom nestao u krvavim ratnim bespućima. Stric mu je **Stipan** ubijen, u pol bijela dana, u Vukojinoj ogradi, ni kriv ni dužan, od partizanske ruke. Ni Antin stričević **Jozo**, hrvatski časnik, nije bio bolje sreće: partizani su ga 1942. ubili kod Varaždina. Pukovan je u glasovitome Varaždinskom groblju, gdje mu se i danas nalazi grob, lijepe uređen i cvijećem urešen.

U Cerovim Docima tijekom Antine rane mladosti nije bilo ni konja, jer su ih partizani zaplijenili narodu. "Narodna vlast" je bila nemilosrdna: tko je od seljaka imao vola, morao ga je dati zadruzi. I Antina obitelj je morala dati vola, ali vol zadrgarima nije bio dostatan. Dapače, tražili su još 240 kg svježega mesa, pa je u Zadrugu uz junca bespovratno otišlo i nekoliko ovaca. Ni konja ne bi spasili, da ga domišljati Antini ukućani nisu sakrili u Rakitnu. "Drugovi" iz Zadruge od naroda su zahtijevali na jednu ovcu kilogram vune, iako je na pojedinoj ovci bila tek polovica tražene količine. Stoga su se ljudi snalazili kako su znali i umjeli. Neki su čak sipali sitni pjesak u vunu "da namire kilažu". Zadrugari su onodobno bili nazvani "kokošarima", jer su popisivali po kućanstvima kokoši, tražeći od seljaka

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

svakodnevno onoliko jaja koliko imaju kokošiju. Čak su i na pijevce uveli posebne pristojbe. I ne samo to! Donesena je zloglasna zakonska uredba o pomoru i zabrani uzgoja koza, kojom je socijalni položaj hrvatskog seljaka u zapadnoj Hercegovini višestruko pogoršan. I mještani Cerovih Dolaca, kao i drugdje u Hercegovini, sakrivali su koze po brdima u "rupinama" (ručno, kamenom obzidanim skrovništima), gdje su potajice obnoć hranili koze i čekali bolje dane za kozarstvo, to jest propast zadrugarstva. Svi prinosi su se morali davati Zadruzi, a nesuvise procjene uroda prijetile su podpunim osironomašenjem hrvatskog seljaštva.

I sav urod duhana morao se dati Zadruzi. Stoga su naši ljudi bili primorani prodavati duhan na crnim tržištima diljem Bosne, kako bi preživjeli i zaradili koru kruha i komad ruha. I Ante je nosio duhan u Kupres dvadesetak puta godišnje. Najmanje s dvadeset pet kilograma duhana na ledima, riskirao je svoj život, kako bi zradio novac za golo preživljavanje ukućana. Tri puta je sam nosio duhan po opasnim bosanskim vrletima, uglavnom noću, kako bi izbjegao "miliciju". S nepunih četrnaest godina išao je pješice žeti srpsom pšenicom u Slavoniju, kako bi gladnim ustima donio barem kvintal kukuruza.

Poslije gašenja zadruge, Ante je otisao "trbuhom za kruhom" u Jajce, gdje je s drugim nevoljnicima, od ranog jutra do

mrklog mraka, probijao šumske puteve. Napokon, 1. prosinca 1958., zaposlio se u posuškom poduzeću "Boksitni rudnici". Prirodno nadaren, brzo je učio, pa se sposobio za vozača građevinskih strojeva. S njim je radilo još devetnaest bagerista i pripravnika. Nu, 1969. iz Općinskoga komiteta u Posušju stigla je u poduzeće zapovijed da se svi bageristi i pripravnici moraju učlaniti u komunističku partiju, ukoliko ne žele izgubiti posao. Ante učjenju nije htio prihvati, iako je bio jedini hranitelj mnogobrojne obitelji: stare majke **Joze**, žene **Ive**, sinova **Ivana**, **Branka** i **Mirka** te kćeri **Kate**. Nije ga zanimalo što su se njegovi djelatni kolege, svih devetnaest bagerista i pripravnika, učlanili u komunističku partiju. "To je njihova stvar, ali ja nisam moga pogazit karakter i svoju kršćansku dušu" - ne osuđujući nikoga, znao je govoriti dobrohotni Ante.

Uoči Velike Gospe 1969. Ante odlazi u Frankfurt i nalazi posao vozača teških strojeva. Radio je trideset godina u njemačkim gradovima u više graditeljskih poduzeća te pošteno i časno zaslužio njemačku mirovinu, koju je čiste savjesti i mirne duše uživao u Posušju sa svojom obitelji sve do iznenadne smrti. Ante Širić je tijekom svog života ozbiljno i odgovorno shvatio i prihvatio Kristove evanđeoske riječi: "Svatko tko se prizna mojim pred ljudima, priznat će se i ja njegovim pred svojim Ocem nebeskim. A tko se god mene odrekne pred ljudima, i ja će se njega odreći pred svojim Ocem nebeskim" /Matej 10,32-33/. •

Ante Širić i Ivica Karamatić 2004.

SUTRA ĆE OTPOČETI LIKVIDACIJA NARODNIH NEPRIJATELJA...

Dragoljub Jovanović alias Juzef Dijalowsky, Skupljač iluzija, objavio je 1990. u nakladi beogradske nakladničke kuće Rad dvosvećanu knjigu Muzej živih ljudi. Osim što je neki smatraju jednom od najboljih knjiga o režimu logora na Golome, u nekim je fragmentima ona zanimljiva i za hrvatsku povijest. Pisac treba razlikovati od njegova puno poznatijeg imenjaka i političara, koji je rođen 1895., a umro 1977. godine. Naime, Dragoljub M. Jovanović je bio generalštabni oficir vojske Kraljevine Jugoslavije, jedan od sudionika puča od 27. ožujka 1941., ratni vojni zarobljenik u Njemačkoj tijekom rata. Njegov brat je bio Žikica Jovanović-Španac, kojega se u doba komunističke Jugoslavije slavilo zbog «prve ustaničke puške» u Beloj Crkvi, a među Srbima ga mnogi danas kude kao simbola građanskog rata u Srbiji. D. M. Jovanović je od 1945. bio visoki oficir Jugoslavenske armije, vojni stručnjak i predavač u vojnim učilištima. Kao takav je odveden na Goli. Umro je sredinom studenoga 1996. u Beogradu.

Kad smo se odlučili objaviti dvije priče iz njegove knjige, smatrajući ih vrijednim svjedočanstvom sudbine hrvatskog naroda (ovdje donosimo pedesetšestu priču iz njezina drugog sveska, str. 256.-262.), bili smo svjesni i mogućih – svakako ne neumjesnih – prigovora što tekst objavljujemo u njegovu izvornom obliku, na srpskom jeziku. Ipak, smatrajući da bi njegovim prevođenjem sa stranoga, srpskog jezika na hrvatski on izgubio na literarnoj dojmljivosti, dokumentarnosti i uvjerljivosti, računamo na razumijevanje čitatelja, ne bježeći ni od prigovora. Napominjemo da se iza imena Dragan krije sâm auktor, a iza imena Ljutko – **Sava Barvalac**. (Op. ur.)

*

...Poslednje što sam zapamtio: vidim nebo na zemlji. Govornik dubi na glavi i maše rukama. Otvara ogromna usta...

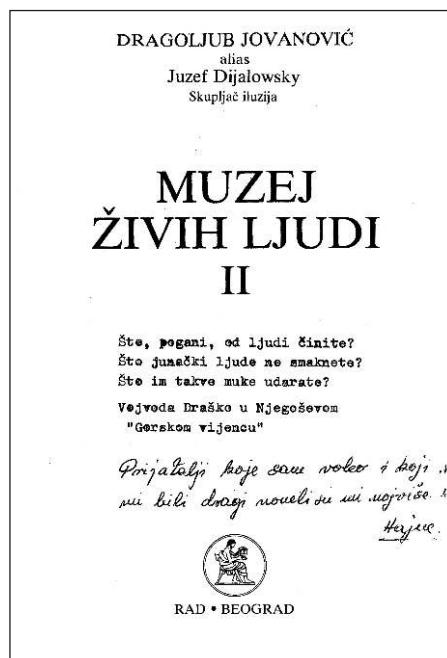
...Teško otvaram oči. Nada mnom nagnutu bolničku sestru miče usnama. Ne čujem... sad je čujem:

Dobro je, gospodine. Sve je prošlo. Imali ste ozbiljan kolaps. Za dva-tri dana moći ćete da putujete kući.

- Gde sam ovo ja?

- U bolnici u Dravogradu.

- Evo me sad ovde u Beogradu. Već je sedmi dan. Pijem u hotelskoj sobi po ceo dan. Ne smem da se vratim kući u selo. Ne smem da vidim onu emlju, onaj hrastik kraj Save. Spomenik mome čika Kosti. Plašio sam se da i ovde u Beogradu ne sretнем nekog. Ma kog. Svakoga sam se plašio.

Naslovica Jovanovićeve knjige

- Danas prvi put izađem da se prošetam i sretнем tebe. Obradovao sam se kao da me je sunce ogrejalo. Kao da te je sam bog poslao. Nemoj da mi zameriš. što stalno ovo ponavljam.

- Želeo sam uvek da sretнем nekog čoveka kome bih mogao sve da ispričam. Da ispraznim dušu i olakšam život. Da bar pokušam da živim kao normalan čovek. Mislio sam da odem u crkvu i da se ispodivim. Ali ni zato nisam imao hrabrosti. Oprosti mi, Dragane, što će svoju muku da poverim tebi. Oprosti mi i za ono ranije u našem životu ako sam se negde ogrešio o tebe.

- Pogleda me čvrsto u oči.

Da ti pričam, Dragane?

- Pričaj, Ljutko, slobodno pričaj sve.

- Nekako početkom maja 1945. stigli smo do zuba naoružani u Klagenfurt, glavni grad pokrajine Koruške u Austriji.

- Govorili su nam: tamo ćemo imati da opkolimo neku veliku nemačku vojsku, da je uništimo, pokupimo ratni plen, zauzmemmo i oslobođimo našu Korušku koja je sve dosad bila pod ropstvom Austrijanca.

- Dok smo se vozili od naše granice, sva sela kroz koja smo prolazili slavila su već slobodu i mir. Bila su okićena vencima, cvećem i zastavama, domaćim, a od savezničkih samo engleskim. Nigde naše zastave. To nas je začudilo. Zar mi ne dolazimo da ih oslobođimo? Ali - vozi dalje!

- Pre nego što smo ušli u taj Klagenfurt, baš kod table s natpisom grada, put preprečen engleskim tenkovima i ostalom motorizacijom. Videli su se neki pešaci.

- Ni traga od Nemaca. To nas je mnogo začudilo. Ali opet ništa.

- Sećaš li se, Dragane, kad smo sedeli za kederaskim stolom i udarali kedere, ja sam pričao onako sebi u bradu čitavo moje ratovanje pa i ovo sad na kraju?

Sećam se!

- Ako si sve zapamtio da ne pričam ponovo.

- Ja sam sve dobro zapamtio, ali ne znam da li si ti onda sve pričao.

Nisam sve ispričao. Na kraju moje priče biće ti sve jasno. Šta su radili naši komandanti i generali, s kim su se od Engleza domundavalii, ja to nisam onda znao, a ni sada ne znam. Video sam neke naše pešadince iz drugih jedinica kako nekud odlaže, pa se vraćaju. Niko ništa ne govorii.

- Ti si meni rekao, onda, da je palo naređenje da se brigada, a valjda i sve druge jedinice, vrate odmah u zemlju. Dobro se sećam da si rekao: Mi okrenimo tenkove pa nazad preko granice sve do Osijeka. Tu smo se zaustavili.

- Kad smo okrenuli tenkove ja sam preskočio desetak dana, dok nismo stigli u Osijek. Ja sada ne pamtim te dane redom. Ni datume. Ne pamtim sela. Znam da smo se zadržali čim smo prešli granicu...

- Isto veče održan je partijski sastanak oficira naše brigade. Komesar brigade rekao nam je uglavnom ovo:

- Ispred naše armije, zajedno sa Nemcima, izbegla je grupa izdajnika, ustaša, četnika, domobrana, Rupnikovih belogardista i ko zna kakvog šljama koji je bio u nekom logoru kod Klagenfurta. Englezi su potpisali ugovor s našom komandom da se svi ti zločinci predaju našoj armiji. Oni su već prebačeni vozom u jedan logor nedaleko odande a ostatak će stići ove noći i sutra. Ovi krvnici naših naroda, koji su nas klali zajedno s Nemcima, ne smeju se živi vratiti svojim kućama. Sutra će otpočeti likvidacija tih krvnika i narodnih neprijatelja!

- Nama svima bilo je tada to sasvim jasno i logično. Mi smo pored narodnooslobodilačkog rata izvodili socijalističku revoluciju, rekao je jedan koji se javio za reč, a zakoni revolucije su jasni: neprijatelja treba likvidirati! Tako su, uostalom, naredili drug Tito i naša slavna Partija.

- Nema tu, drugovi, šta da se misli - uze reč komandant našeg bataljona - mi smo vojnici revolucije. Na izvršenje!

- Jedan general, koga nisam poznavao, prisustvovao je ovom sastanku i na kraju je rekao otprilike ovo:

- To, drugovi, treba svršiti što pre. A i mi smo zaslužili da se što pre vratimo svojim kućama, da vidimo svoje mile i drage, pa da svi zasučemo rukave i obnovimo našu lepu zemlju. Te neprijatelje, koji su pobegli iz zemlje od pravednog gneva naših naroda treba uništiti tako da im se ni trag ne zna. Sve tragove njihovog uništenja treba ukloniti kao da oni nisu nikad ni postojali. O tome ne treba pričati ni među sobom ni kad se vratimo u svoja sela. Nikome! Ni braći, ni rođacima. Ni komunistima. Ni sad ovde, Ni posle rata. Nikad, nikome. Jeste li zapamtili ove moje reči?

- Razumeli smo i zapamtili - odgovorisemo složno. Niko sc, ni na sastanku, ni posle sastanka, nije zapitao koliko ih to, na broju, treba likvidirati!

- Skupilo se društvene. Nikome se nije spavalо. Našlo se za meze neke slanine i rakije. I počeli smo malo-pomalo pijuckati. U neko doba noći dođe u naše društvo poručnik iz brigade koja je vršila transport tih izbeglica iz Klagenfurta.

Bog vas maz'o, nije tu nešto u redu. Među tim izbeglicama ima i četnika i ustaša u uniformi. I domobrana. Ali, bog te, ima mnogo više naroda, seljaka, žena, mladića, čak i male dece.

- Koliko ih ima? - zapita kapetan Mirko, komandir MB čete.

- Sigurno da ih ima dvadeset i neka hiljada, i više. Moji borci poznali su čak i svoje komšije iz nekog sela blizu Kragujevca. Nastalo je veliko uzbuđenje! Oni to uveliko pričaju.

- Iako je naređenje o likvidaciji saopšteno samo ograničenom broju oficira-komunista, ipak se uskoro sve raščulo. Predosećali smo da može da se desi neki lom.

- Oko jedan po ponoći pozvaše sve komandire i komesare u štab brigade.

- U svim jedinicama već se gotovo sve znalo: i ko su te izbeglice, odakle su i koliko ih ima. Da ima i žena i dece. Javila su

- Vi, drugovi - reče komandant brigade - kad budete svojim četama saopštavali zadatke, ako vam se tako nešto desi, nemojte zaoštravati stvari. Vojnicima bi trebalo svojim rečima reći uglavnom ovo: »Drug Tito i naša vlada nisu ni sa kim zaključili primirje. Na našem terenu, dok god ima Nemaca i njihovih pomagača, za nas traje rat. Mi imamo zadatok da uništimo sve ostatke, kako nemačkih trupa tako i naših krvnih neprijatelja koji su, dok smo mi ratovali za slobodu, klali naše očeve, majko, braću i sestre u pozadini. To su izdajnici sa kojima nemamo šta da razgovaramo. Oni od vas koji nemaju u sebi

Natpis s Gologa

se otvorena nezadovoljstva. To do ujutro može još da se pogorša. Pa je naređeno:

- Svaki komandir i komesar od jutra pa dalje da ne napušta rejone svojih jedinica. Od najboljih i najčvršćih boraca odrediti četiri puškomitralsca sa dovoljno municije, koji će stalno biti uz komandira i komesara po dvojica.

- Dalje je saopšteno i ovo: sinoć u transportnoj brigadi, jedan odličan borac i komunista, u svojoj četi, rekao:

- Ja sam danas video moje seljake koji nisu bili ni u kakvoj neprijateljskoj vojsci. Oni su bežali s narodom. Svi smo čuli kad nam je komesar čete pre deset dana objavio kako je čuo preko radija vest da je u celom svetu potpisani mir. Da je obustavljeni svako neprijateljstvo. I da su neprijatelji položili oružje. Zašto mi sada da ubijamo ljude koji nisu većinom ni nosili oružje. Među kojima ima mnogo žena i dece. Ja neću ni na koga pucati. Za; me je rat završen.

- I to se već raščulo.

snage, koji su na kraju rata postali kukavice, neka napuste naš stroj. Mi im nećemo prebacivati. Mi ostali ćemo dobrovoljno, mirne i čiste savesti, izvršiti i ovaj borbeni zadatok koji nam je postavio naš vrhovni komandant drug Tito, naša Partija i naš narod.«

- Tako je otprilike i bilo.

- Pre podne donesošće u našu četu dvadeset pet novih novčatih pištolja »mauzer« koji su imali veliki šaržer čudno usađen ispod rukohvata. Kalibar je bio 9 mm, a municija tipa dum-dum. To je bio potpuno novi tip pištolja. Nismo nailazili na takve u ratu.

- Posle podele ručka, postrojimo se za polazak na zadatok. Više od pola čete odbrilo je da ide i ostalo prema naređenju u selu u bivaku. Dok su se izdvajali jedan borac zapita: Hoćemo li mi predavati oružje?

- Ja ne smatram da ste vi takve kukavice da čete nama pucati u leđa. Ovo neka vam služi na čast - rekoh ljutito i vrlo glasno.

- Ostali su iza nas bleda lica i uplašenih očiju.

- Sa mesta moje čete nije se videlo daleko. Verovatno da se likvidacija vršila na nekom drugom kraju i drugačije. Čulo se gotovo neprekidno štektanje mitraljeza sa raznih strana. Izgleda da je samo na sektoru naše brigade bilo ovako kako ču ti ispričati.

- Iz početka se čula samo sporadična vatra, retka i s prekidima. Pa sve jača. Dok se nije počelo streljati »punom param!«

- U mojo četu ti jadnici, te žrtve, doterivane su kamionetima većinom bolničkog tipa. Svi su bili u donjem vešu. Deca s majkama u košuljicama. Svima su ruke bile vezane telefonskom žicom za leđima. Vojnici su ih izbacivali iz kamiona kao stoku. Oni bi padali po travi, pokušavali da pobegnu, ali su im i noge bile vezane. Svi su urlali od straha. Svakoga bi po dva vojnika iz moje čete zgrabili za ruke i doveli na ivicu rova, sa licem okrenutim ka rupi. Oni bi ga držali dok bi ubica prislonio pištolj na potiljak žrtve i kratkim rafalom razneo mu glavu u paramparčad. Ona dvojica gurnula bi leš u rupu. Pored svakoga ubice bila su sa strane po dvojica s puškama koji bi dotukli one koji su još davali znake života. Ona dvojica vraćala su se trkom ka kamionetu da zgrabe sledeću žrtvu.

- Mali predah u tom paklenom ubijanju dešavao se ako kamionet malo zadocni. Sve se odvijalo kao na nekoj preciznoj beskrajnoj traci užasa.

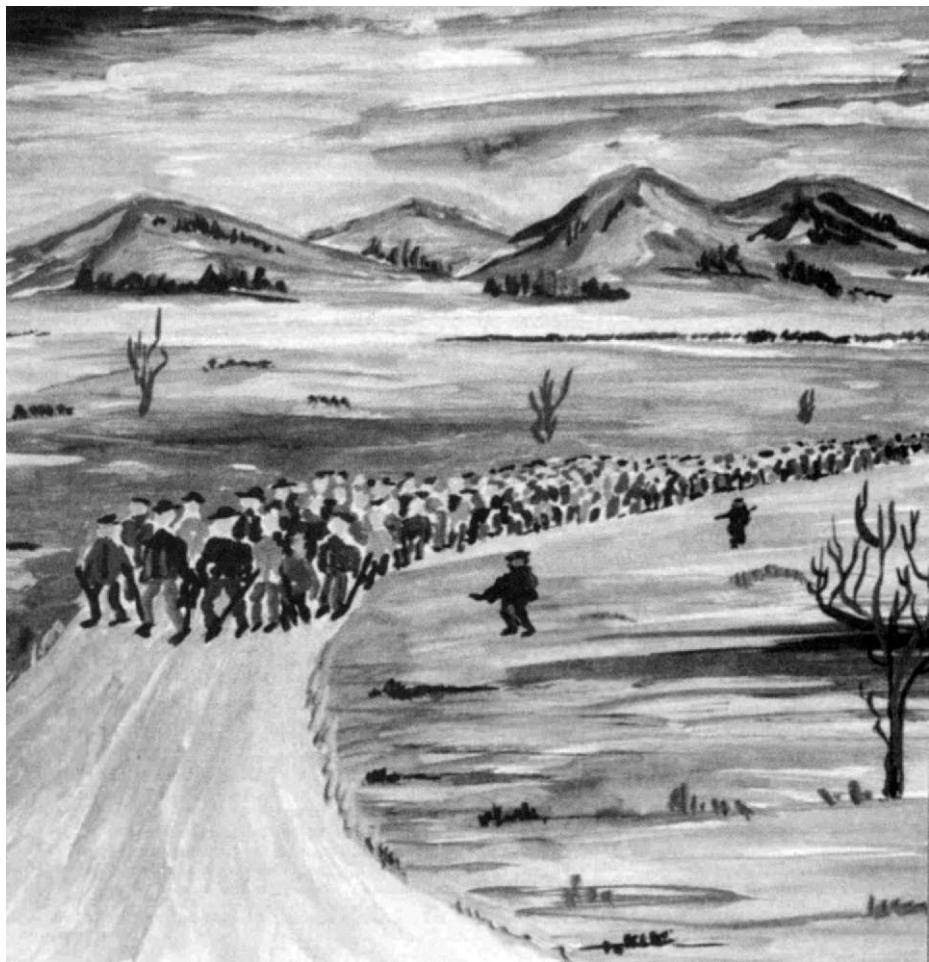
- Dragane moj, to je bilo tako užasno da se to rečima ne može opisati. Ako si ponekad video u nekom dokumentarnom filmu te scene, kažem ti da je to u zbilji uvek bilo strašnije.

- Ja sam sve to gledao, jer sam kao komandir morao prisustrovati i odgovarati da sve bude urađeno po »propisu i kako valja!«

- Ti krici, ti urlici straha. Kuknjava majki kojima se za sukњe drže deca. Unezverena. Deca ne znaju šta se to dešava. Kukaju samo zato što čuju da im majke kukaju.

- Poneka nosi dete u naručju. Oni zgrabe dete i bacaju ga u rupu, i rafal za njim. Vapaji i molbe da im poštede decu. Žene se bacaju na zemlju. Ljube čizme vojnicima. Dok se pod rafalom ne sklupčaju i utihnu.

- Neki se ipak otrgnu i počnu da beže. To razbesni ubice. Sad i oni urlaju, psuju.

Kolona smrti

Pena im se otkida sa usana kao sapunica i pada po njima. Rukavom brišu sline i krv s lica. A živci polako svima popuštaju.

- Nemaju ogledala da se vide kako izgledaju ali vide jedan drugoga. Užas se povećava. Svaki je od glave do pete isprskan krvlju koja ponekad iznenada šikne mlazom iz nečijeg vrata.

- Svi su već ostrvljeni besom svoje nemoći, svoga jada što ne smeju da se odupru. Što nemaju snage da cev pištolja okrene sebi u usta. Poneko baci pištolj i počne da beži nekud, kukajući i čupajući kosu. Bolničari ga jure, zgrabe, vezuju, trpaju u bolnička kola i odvoze nekud. Valjda da ga smire da mu pruže neku pomoć. Ali, kakvu pomoć?

- A tek ona deca. One suzice koje ne stizu ni da padnu u travu.

- Dragane, kako sam to sve mogao da gledam? A gledao sam dosta mirno. Sad mi je strašno. Sad nemo u sebi kukam iz glasa. Da nadjačam u sebi njihovo kukanje. Proklinjem čas što se nisam onda ubio. Ali onda nisam znao ovo što sad znam. Nisam bio svestan ničega. Ni sebe.

- Onda sam se i ja drao na te dobrovoljne ubice. Zaletao, udarao pesnicama.

»Kukavice, daj taj pištolj Simi a ti marš u pidzu materinu, kukavičku!«

- A bio sam i sam kukavica. Nikad nisam zgrabio pištolj u ruke pa da ja ubijam. Tako je radio i Mika, komandir četvrte čete. Možda još neko.

- Počeli su nam dovoditi neke mladiće, dobrovoljce, za pomoć. Gotovo decu. Drhtali su im pištolji u rukama. Jedan, kao devojka, na levom krilu čete, u jednom trenutku poče da urla, baci pištolj i skoči među leševe na dno jarka. Poče da se valja, da grli one leševe. Jedva ga izvukše iz rupe, polivaše vodom i odvedoše nekud.

- Neki seljaci bili su sasvim stari i sedi. Možda su bili čak i borci sa Solunskog fronta. Neko bi tiho rekao: »Deco, neka vam Bog oprosti ovo što radite!«

- Neki su se otimali, psovali i glasno dovikivali:

- »Ubijajte, braćo Srbi, svoju braću Srbe. Tako ste uvek radili. Pička vam srpska materina, kukavice! Uvek je bilo dosta izdajica srpskog naroda!«

- Čim bi pala na dno dva-tri reda, pomicali smo se dalje duž rova. S gornjeg kraja počeli su već buldožeri da zatrppavaju rov.

Malo dalje čekali su tenkovi, valjda za zaštitu gubilišta a možda i za nabijanje zemlje.

- Sve je bilo gotovo sutradan pre podne.

- Kad smo se vraćali u bivak, pored nas su prolazili kamioni sa sadnicama i novom vojskom odnekud koja će sigurno brzo sve da dovede u red.

- Sutradan ujutro posedasmo u kamione.

- Kazali su: Idete u svoj garnizon u Osijek.

- Niko od nas koji smo pre desetak dana bili tamo, na tom masovnom stratištu, na tom jebenom mitingu, na toj strašnoj proslavi zločina, ne bi mogao da pronađe mesto na kojem je stajao dok je ubijao.

- Kad poumiremo mi koji smo bili dželati, neće biti svedoka koji će moći potvrditi da se tako nešto dogodilo. Nikakvih pisanih naredbi za to nije bilo.

- Ni u čijoj arhivi nema kopije s pečatom i potpisom.

- Neće biti svedoka, Dragane moj...

- Ostaće, moj Ljutko, za večita vremena dva »krunска svedoka«, kako se to kaže, SUNCE - svedok vašeg dnevnog zločina, i MESEC, koji vas je gledao kako ste celu noć ubijali.

- Sunce, izvor života na zemlji, i Mesec, zaštitnik ljubavi opevan u pesmama.

- Ako nam to pomogne!

- Začutasm obojica.

- Ljutko je klonuo glavom na ruke koje je držao na stolu.

- Kad podiže glavu:

Dragane, još sto puta: bilo je užasno. To se ne može ni zamisliti a kamoli opisati,

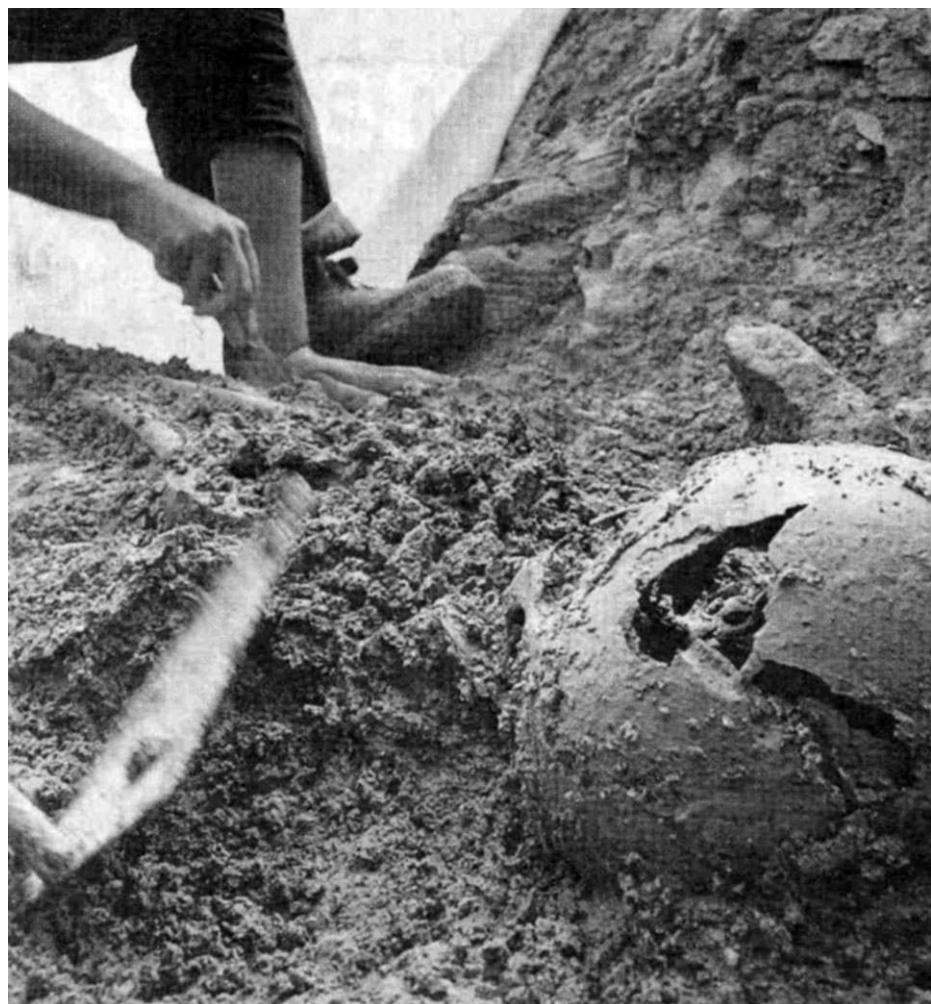
- Znam, Ljutko, čuo sam to i od drugih.

- Tu moru ja četrdeset godina nosim u duši i borim se sa njom. I nikom ne smem da je poverim. Čak ni onima koji su to isto radili desetinu metara desno ili levo od mene. Bilo nas je dovoljno da i sada ima mnogo živih svedoka za bar još dva desetak godina.

- Kako da to sebi objasnim, Dragane?

- Svi ste bili vezani zločinom sa onim ko je to smislio i naredio. A veza u zajedničkom zločinu jača je od svake druge veze. Čak i od ljubavi.

- Nikakva kazna za zločince ne može da povrati učinjeno. Smrt, po pogrešnim merilima najveća kazna, uopšte nije kazna. Ona je razrešenje. Smrt, ma kakva da je, trenutna je. Koliko bi se ti, Ljutko, manje mučio da te je neko nad onim rovom ubio ...

Ekshumacija pobijenih kod Maribora

- Ljutko opet vrti prazan polić među prstima. Plašim se da opet ne pozove kelnera. A popio je sigurno više od pola litra prepečenice.

- Mislim, Ljutko, da je ovaj naš razgovor pomogao dosta i tebi i meni.

- Ne znam za tebe, Dragane, ali ti si danas ponovo dokazao da si mi drug. Mnogo ti hvala na tome.

- Ljutko, mislim da bi bilo dobro, da nešto pojedemo. Da ne ideš na s praznim stomakom, odnosno sa stomakom punim rakije. Pojedosmo po jednu lepinju sa deset čevapčića. Ljutko nije više ništa pio.

Još nešto te molim: dovedi me do hotela da uzmem stvari pa da me smestiš u voz za Rumu. Ipak nisam siguran u sebe. Pijan sam.

- Platismo i podosmo.

Da uzmem taksi, Savo?

- Nemoj, Dragane. Peške ćemo! Da malo razmrđamo noge i provetrim pluća. Ja sam još jak na nogama. A ti? Ja dobro, prema mojim godinama. Ipak me uhvati podruku.

Imali smo toliko vremena da u kafani »Prag« popijemo po kafu. obećao mi je da usput neće više piti.

- Dragane, na rastanku te još molim: nemoj ipak o ovome nikome pričati!

- Neću. Obećavam ti.

- Još nešto te molim: mene u selu svi dobro poznaju. Moju kuću bi našao. Autobusom do moga sela preko Šapca brzo se stiže. Trebalо bi da te pozovem da vidiš gde i kako živim. Da upoznaš moje. Ali te neću zvati. Oprosti mi i za ovo! Suviše bih se stideo pred tobom a znam da sve znaš.

Trideset pet godina nismo se vidjeli a voleli smo se. Volećemo se i nevideći jedan drugoga, još ovo malo života što nam je ostalo. Meni je srce danas puno!

- I meni, moj Ljutko. Želim ti podnosiš život i lak kraj.

Ostavih ga sklupčanog u uglu kupea.

Izađoh iz voza. I odoh ne okrećući se više!•

TRAGOM PARTIZANSKIH ZLOČINA: KAKO JE U VRSIMA UBIJENO TROJE BOŽIĆA

U posljednje se vrijeme Podružnica HDPZ Zadar veoma angažirala na istraživanju partizansko-komunističkih zločina tijekom Drugoga svjetskog rata i porača. Na sreću, još uvijek ima živućih svjedoka koji mogu svjedočiti o stravičnim zločinima koje su počinili partizani, među ostalim i na području sadašnje Zadarske županije. Tako smo razgovarali i s **Miljenkom Perinić rod. Božić**, rođenom 29. rujna 1932. u Vrsima, kćerkom **Milana i Ljubice Božić**, koja je nakon dugo godina odlučila progovoriti o tome kako su počinjeni zločini nad njezinim roditeljima. Do sada se o tome nije usudivala govoriti zbog straha od odmazde, kojom su prijetile komunističke vlasti, a i počinitelji zločina, barem neki od njih, još su uvijek na životu, iako u dubokoj starosti. Evo što nam je u Vrsima (Mulo) rekla Miljenka Božić. Zabilježili smo doslovce svaku njezinu riječ, a razgovor s njom vodio je **Ante Matijević** iz Poljica kod Zadra, koji je obavio istraživanje "Svjedočanstvo o komunističkim zločinima počinjenima u Zadarskoj županiji", objavljeno u broju 202 iz siječnja ove godine.

Svjedočenje Miljenke Perinić rod. Božić

«Da, dobro se sjećam svega, imala sam deset godina, sjećam se zločina koji se dogodio 11. studenoga 1942. godine u našoj kući. Bilo je ledeno, puhalo je lagana bura. Te večeri, kao i svake druge, cijela je obitelj bila oko ognjišta (komina) i grljala se. Bilo nas je jedanaestero u kući. Bili su to: djed, baba, čača, mater, nas troje djece (Miljenka, **Nediljko** i **Ante**). Bio je tu i rođak **Ive** zvani Bećar, žena mu **Emica** i njihova kćerkica, te rođak **Mile** koji je tada imao 15 godina.

Onda se išlo ranije leći iz više razloga. Prvo, bio je rat a drugo, nije se imalo drva, ogrjeva, znate da Vrsi nemaju šume. Dakle, išli smo leći oko devet sati. U jednoj ovećoj sobi na katu, u jednom kutu spavalj smo ja, braća, mater i čača. U drugom kutu te iste sobe ležali su Ive Bećar, žena mu i njihova kćerkica. Soba nije bila pregrađena. U konobi su spavalj djed, baba i rođak Mile.

Ja sam bila zaspala a vjerojatno i ostali. Nedugo zatim začula se neka vika i lulanje po vratima. Čuo se samo jedan muški glas koji je tražio da mu se otvori. Svi smo se skočili, osim troje malodobne

Piše:

Prof. Bruno ZORIĆ

djece. Čaća nije htio otvoriti vrata, već ih je podupro, da nasilnik ne uđe, kako bi zaštitio nas nejačad. U našoj kući nije bilo nikakvo oružje, to su banditi znali, zato su je došli 'junački' napasti. Čula sam pucanj na vratima naše prostorije i oko kuće. Taj što je pucao kroz vrata, teško je ranio mogu čaću koji je još par minuta živio, uspio dozvati Bećara da zove pomoć, krenuo prema prozoru na sjevernoj strani kuće, vratio se, pao pored kreveta i tu je izdahnuso. Moja mater je bila pored njega, također teško ranjena u trbuhi. Tada je taj bandit, zločinac, razvalio vrata, ušao u kuću. Samo nas je Bog spasio da nas nisu sve pobili, jer se pucalo sa svih strana po vratima i prozorima.

Dobro sam vidjela tog razbojnika i i baka mi je rekla tko je ta gnjida, 'Veliki Hrvat' **Ante Maštrović Nino**. Iz konobe dolazi teta, nasto metež, jaukanje, plač. U tome metežu pojavljuje se Ive Bećar, kojeg Nino oštiro upita, je li on Bećar. Ive mu odgovori, da jest. Tada mu reče Maštrović da pođe s njim. Na to je Bećar rekao da polazi, samo da odjene hlače, ali mu Maštrović uzvrati riječima, da mu ne će trebati. Tada poče tetka žaliti i preklinjati krvnika da joj pusti sina, neka ubije nju, jer sin nije ništa kriv. Majka, kao i svaka

majka, stala ispred i čvrsto držala Bećara dok joj ga taj komunist nije istrgnuo i po-veo niza stube u dvorište. Vidjela sam dobro kad je i kako Maštrović usmratio mog rođaka Ivu Bećara. Bilo je to pri dnu stuba, pucao je Bećaru iz pištolja u zatiljak, tako da je zrno izašlo na čelo. Bećar se odmah srušio. Nekoliko trenutaka ti-jelo se trzalo i treslo po dvoru, dok nije preminuo.

Ne znam kamo su razbojnici poslje-otišli. Čula sam galamu, kako od njih, tako i od susjeda. Znam da je odmah moja teta otisla kod prijatelja na Mulo, (prija-telji na Mulu, to su ti moja svekrva i neži-ni, tu sam uodata) te im dojavila što se do-godilo u našoj kući. Izvjestili su također u Nin karabinjere i zatražili lječničku po-moć. Za kratko vrijeme stigli su ka-rabinjeri i doktor. Čaci i Bećaru nisu ni trebali, a mater su teško ranjenu odvezli u zadarsku bolnicu. Budući da je bila teško ranjena, umrla je za tri dana i pokopana je u zajedničku grobnicu u camposanto, tj. u zadarskome Gradskom groblju. Eto vi-dite, ubiše mi čaću, mater i stričevića, a ni za što! Kad razmišljjam i danas, dakle s velikim vremenskim razmakom od tog događaja, i danas sam čvrsto uvjerenja, da je svemu tome puno doprinio rođak J. K. i njegov sin R.

A da, pitali ste me, sjećam li se sprovo-da? Da, da, dobro se sjećam, bilo je ledeno, cijelo vrijeme bila sam bosa. Bila sam između dvije ujne, one su me vodile,

Vrsi - suvremena panorama

a ja nisam prestajala plakati. I u crkvi, tješile su me ujne, ali me nisu mogle utješiti, jer sam bila svjesna da nemam više matere i čaće. Na sprovodu nije bilo puno Vršana, naroda je bilo malo. Sjećam se da je bila sva rodbina iz Zatona.

Moj život poslije pogibije mojih roditelja bio je težak. Sa mnom se mnogi nisu htjeli družiti, nego su nam prkosili (dišpetili) i nazivali nas svakakvim imenima. Strpljivo sam sve podnosila, mučila se i slušala tetku, koju su sva djeca zvala majka. Išla sam za ovcama, u polje, u šumu, čuvala vola. Imali smo jednog vola i magarca i dosta polja. Preživjeli smo zahvaljujući dragomu Bogu, tetki i babi. One su za nas bile prave mučenice. Uzdići i odgojiti i na pravi put izvesti petoro djece, bez muške glave u kući, nije im zaista bilo lako.

Eto, vidite što je život i što su ljudi!? Najgore mi pada što su moji rođaci napravili zlo, pobili mi moje roditelje pa su i nas htjeli ubiti. Činili su nam svako zlo, krali su nam ovce, janjce. Morali smo preseliti štalu (jaru) u dvor, tako da imamo blago na oku. Isto tako imali smo mlad vinograd, oko 3000 trsova. 'Drugovi' **Jandre Stošić i Bore Vukić Boriša**, posjekli sve do zadnjega. Mi smo to sve znali, ali nismo smjeli govoriti, niti se kome izjadati, jer nas nije imao tko zaštiti. J. K. i njegov sin R. stalno su nas napadali, čak je govorio da smo mi krivi što je poginula njihova kći M. od engleskog zrakoplova 1944., a moj čaća ubijen je 1942. godine. Smatrajući ih sukrivima za smrt mojih roditelja, nisam nikada s njima divanila. Jednom prigodom, rođak J. kad je obolio, poručivao je po mojoj rođici **Venki Milutin** a i preko **Šime Maraš zv. Papunić**, da bi želio sa mnom razgovarati. Nisam se htjela odazvati njegovu pozivu, a ni na sprovod nisam nikome od njihovih išla. Imala sam s R. i drugih okapanja, pa sam mu rekla da ovo nije 1942. godina kad su mogli po putevima i kućama ubijati ljudi i činiti druga čuda, koja je radio kako u ratu, tako ništa manje poslije rata...

Prije Drugoga svjetskog rata naša je kuća živjela sa svima u slozi i ljubavi. Bili su to vrijedni, radini ljudi, ništa nam nije nedostajalo, imali smo svega, blaga i imanja. Čaća je radio u tada okupiranom Zadru. Najprije je radio kod veleposjednika Strmića a potom je imao svoj dućan. U samom početku rata dolazi u Vrsi. Budući da je ovaj dio Hrvatske bio pod talijanskom okupacijom, Talijani su i ovdje htjeli uspostaviti red i mir, pa su tražili osobu koja je pismena i zna talijanski jezik. Na sastanku su predložili moga čaću da bude glavar sela. Po nagovoru više viđenijih ljudi u selu, čaća se prihvatio te

Crkvica sv. Jakova u Zukvama

dužnosti. Dakle, moga čaću za glavara sela nisu izabrali Talijani nego Vršani. Tada su Vrsi bili jako siromašno mjesto. Talijani su imali dosta hrane, pa su dostavljali i u Vrsi. Čaća je tu hranu dijelio, uvijek pod nadzorom karabinjera. Hrana se vagala, zapisivala, davala po popisu. Primitak i izdatak je strogo nadgledan od strane talijanske policije, karabinjera. Hrana je stizala brodom u Nin i Zaton, a prema Vrsima je vožena karom (konjskom zapregom). Više puta je čaća dao hranu i za partizane, što je značilo igrati se glavom da su saznali Talijani. No, oni su uvijek htjeli sve, imali su svoje ljudе u Odboru u Zatonu, Ninu i u Vrsima, nemoguće ih je bilo zadovoljiti. S jedne strane Talijani traže red, s druge strane narod koji je siromašan i gladan, pa treba dati i njemu, a treće, najviše su tražili drumski razbojnici, partizani. Jednom, kad im je moj čaća rekao da nema više i da im nema što dati, oni su donijeli odluku da ga ubiju, jer je protiv revolucije i ne podupire Partiju. Te odluke su donosili terenci, oni su bili sud i zakon.

Po Vrsima i među Vršanima se šuškalo, kad je trebalo ubiti moga čaću, da valja ubiti i Ivu Bećara, jer ako njega ne ubiju, da nisu napravili ništa. Dan prije smrti moga čaća, došla je **Cecilija Milić**, žena Tadijina, momu ocu, pitati ga da joj dade nešto hrane. On je njoj rekao da je magazin prazan i da joj zasad ne može ništa dati. Ona mu na to uzvrati: "Što si dilija, dilija, ne's više". Tako je i bilo: sutradan je pobijena moja obitelj.

(...) Evo, sada ću Vam opisati još jedan, kao sunce jasan zločin, koji se ničim ne

moe opravdati. Sjećam se dobro da su dvoje starijih ljudi bačeni u Golubinku. To je bila, ne znam koja godina, mislim da je to bilo kad je bio bombardiran Zadar. Mi djeca smo čuvali ovce u smrirkama, pa kad bi mi išli kući, išli bi i oni, jašili bi na magaradima, a od nas bi se odvojili kod Turonjine kuće, tj. Ive Mrdelje. Tako je bilo 2-3 dana. Muškarac je imao sa sobom od predmeta štap (kuku) kao pomagalo pri hodu, žena je imala polukružni češalj, ukosnicu, koju je nosila na glavi i u rukama jednu malu vrećicu. Jedne noći su nestali. Kako znam da su bačeni u Golubinku? Znam, zato što smo mi pastiri (a bilo nas je više), dva dana od njihova nestanka, kod Jame Golubinke našli štap, praznu vrećicu i polukružnu ukosnicu, predmeti koji su pripadali gore spomenutoj starčadi, koji su zalazili kod Turonje. Pored jame bilo je dosta tragova krvi. Najvjerojatnije su najprije ubijeni pa onda bačeni u Golubinku. Dugo se po Vrsima šaptalo o sudbini tih dvoje ljudi. Tko je smio pitati za njih, gdje su nestali ti ljudi i zašto? Nitko! Jer su u Vrsima postojali gospodari života i smrti, «terenci». Kamo sreće da su to dvoje prvi i zadnji koji su tako završili, ali nažalost, priča se, a neki ljudi kojima je stalo do istine, imaju čvrste dokaze, da su kolone vojnika i civila odlažile prema Golubinki, poglavito noću, i od nje se nisu nikad vratili. Što je narodu sramota, to je bilo našim 'osloboditeljima' partizanima na čast i diku. Mislili su da će komunizam trajati tisuću godina. Sve se može braniti ali se ne može sve obraniti...»*

MOJE USPOMENE NA ORUŽANE SNAGE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (III.) ZA HRVATSKU TRAGEDIJU KLJUČNA JE ODGOVORNOST VELIKE BRITANIJE

Piše:

Josip Jozo SUTON

Dug je niz britanskih političara i vojnika odgovornih za pokolj hrvatske vojske i civila. Taj niz počinje najodgovornijima: predsjednikom britanske vlade **Winstonom Churchillom** i ministrom **Haroldom MacMillanom**. Potonji je doletio iz Italije u Klagenfurt 13. svibnja 1945. i usmeno zapovjedio zapovjedniku 5. korpusa britanske 8. armije generalu **Charlesu Keightleyu** i brigadiru **Tobiju Lowu** (kasnijem lordu Aldingtonu), da obave posao predaje Kozaka sovjetskim snaga, a "otpadničke postrojbe jugoslavenske vojske", izuzev, dakako, četnika jugoslavenskim partizanima. Slijede: general **Sir Brian Robertson**, glavni upravni oficir (časnik) u Glavnome savezničkom stožeru u Caserti kod Napulja u Italiji, koji je, također po zapovjedi H. MacMillana, dao naputak Keightleyu i Lowu kako će obaviti posao oko izručenja otprilike 600.000 hrvatskih vojnika i civila, kako onih pred Bleiburgom, tako i svih ostalih koji su ušli ili će ući dublje u Austriju; **Patrick Scott**, britanski general, za-

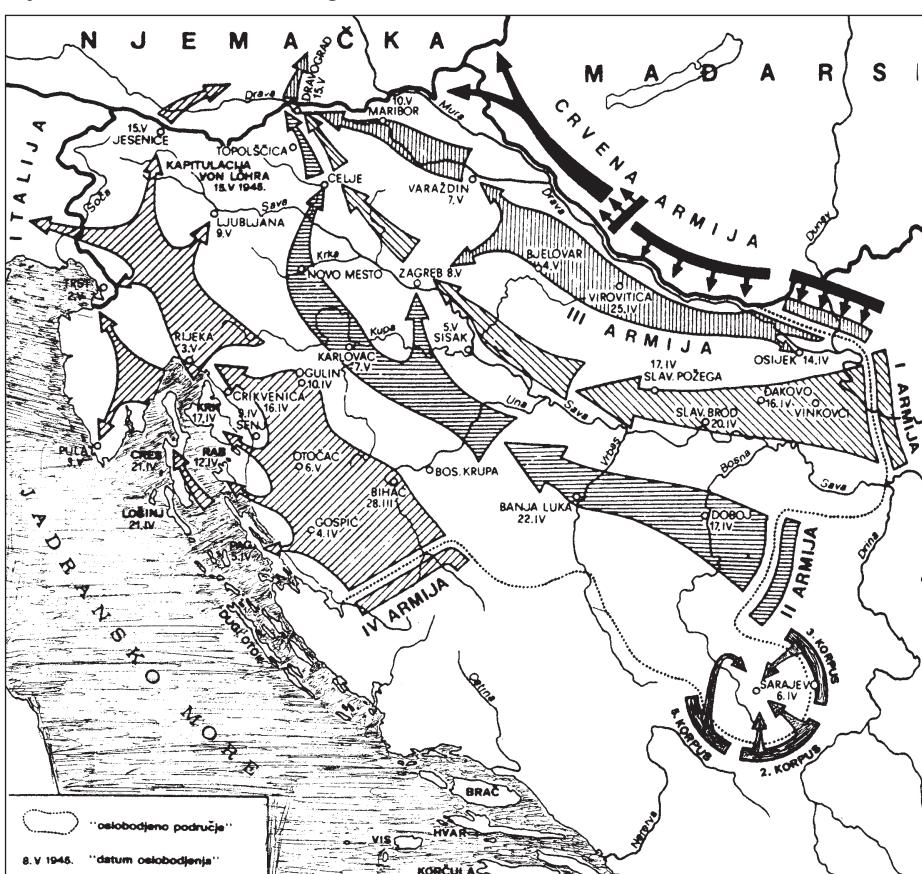
povjednik britanske 38. (irske) pješačke brigade 5. korpusa 8. savezničke armije, koji je odbio ponudu predaje hrvatske vojske i izbjeglog građanstva, te izručio jugopartizanima i popartizanjenim četničkim koljačkim odredima oko 250.000 vojnika i, prema nekim procjenama, od 450 do 600 tisuća civilnih izbjeglica; feldmaršal **Harold Alexander**, saveznički zapovjednik za Sredozemlje, koji je bio nadređen britanskim zapovjednicima u Koruškoj u Austriji, od kojega su dobivali zapovjedi za sve operacije, pa i zapovjed za izručenje hrvatske vojske i izbjeglih civila jugoslavenskim partizanima, koji se dva puta sastao s Titom radi koordinacije operacija između jugopartizana i savezničke vojske u Italiji i Austriji; **Anthony R. Eden**, ministar vanjskih poslova od 1940. do srpnja 1945...

Vidljivo je, da je o izručenju hrvatske vojske i izbjeglog pučanstva odlučivao najviši britanski državni vrh. Po odluci toga vrha britanski su vojni zapovjednici u Koruškoj prepustili hrvatsku vojsku i izbjegle civile Jugoslavenskoj armiji. Britanci su to učinili po vlastitoj ocjeni, pa su radi toga i najodgovorniji za taj pokolj. Uz britansku odgovornost za tu najveću tragediju hrvatskog naroda veže se i odgovornost jugoslavenskoga, partizansko-ga vrha. U tom je najveća odgovornost njegova čelnog čocjeka, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, koji je naredio bleiburški pokolj i ustanovio marševe smrti. Radi toga nas mora čuditi da i danas ima, ne baš ni tako mali broj, tobožnjih Hrvata koji zagovaraju toga najkrvavijeg zločinka koji je posao u smrt veliki dio svoga naroda. Naravno, za bleiburški pokolj i križne putove, te oznaška zatvaranja, mučenja i ubijanja, odgovorni su izravni počinitelji, među kojima je bilo i Hrvata.

Moja razmišljanja o povlačenju Hrvatskih oružanih snaga

Nezavisna Država Hrvatska je obnovljena u okolnostima Drugoga svjetskog rata. Hrvatski narod tada nije mogao birati saveznike, jer suprotstavljena strana ni na koji način nije dopuštala hrvatsku državnu nezavisnost. Istodobno, od prvog trenutka kad je hrvartska država proglašena, protiv nje su se oružano pobunili različiti njezini neprijatelji. Te su protuhrvatske snage, nažalost, na koncu rata završile na strani pobjednika, dok je NDH kraj rata dočekala kao gubitnik. Prvo pitanje koje se nameće, je li se NDH mogla održati? Mislim da je to u ondašnjim okolnostima bilo teško moguće. Drugo je pitanje, jesu li hrvatska vojska i izbjeglo pučanstvo morali doživjeti na Bleiburgu tako tragičan slom, s tolikim žrtvama, ponjenjima i kobnim posljedicama.

Kad gledamo unatrag, biva jasno da se je hrvatsko državno vodstvo, uzdajući se naivno u zaštitu zapadnih sila, odlučilo na to da se hrvatska vojska početkom svibnja 1945. povuče preko Slovenije ususret angloameričkim vojnim snagama u Austriju i da im se preda. S vojskom su bježale od jugokomunističke opasnosti stotine i stotine tisuća hrvatskog pučanstva. U tijeku

Karta završnih operacija Jugoslavenske armije

povlačenja nastale su nepregledne kolone hrvatske vojske i civila od Zagreba preko Hrvatskoga Zagorja - Zidanog Mosta - Celja - Maribora - Slovenj Gradeca - Dravograda do Klagenfurta, a kasnije do Bleiburga. Kolone u povlačenju su kroz Sloveniju neprekidno napadale jugoslavenske snage potpomognute Rusima i Bugarima. No, unatoč svemu tomu, hrvatska je vojska uspješno dovela glavninu kolone u povlačenju na Loibaške poljane pred Bleiburgom. Dolazak kolone na te poljane značio je susret hrvatske vojske s britanskim snagama. Zbog hrvatskoga lakinomislenog i zapravo naivnog povjerenja u pošten i pravičan postupak zapadnih saveznika, hrvatske su oružane snage odložile oružje i ostale goloruke. Tragičnoga 15. svibnja 1945. iz okolnih su šumaraka partizanski napadači nasrnuli na nemoćno, zbumjeno i zgomilano ljudsko mnoštvo na Bleiburškome polju. Tu je počeo pokolj hrvatske mladosti, časnika, vojnika, civila, žena, djece...

Kao sudioniku Bleiburške tragedije, više od šezdeset godina razmišljam o tim događajima, i uvjek se iznova pitam, je li ta respektibilna hrvatska vojna sila, s oko stotinu pedeset školovanih i kroz rat prokušanih generala, morala tako ponižavajuće nestati i doživjeti, ne samo uništenje, nego i poniženje?! Mora da je i s naše strane bilo propusta i pogrješaka. Mislim, naime, da je rezultat Drugoga svjetskog rata bilo moguće vidjeti puno ranije nego što je on završio. Hrvatski državni, pa dakako i vojni vrh, morali su se pripremiti za doček toga sudbonosnog nadnevka. No događanja u svibnju 1945. pokazala su da se nisu dovoljno pripremili. Čekali su zadnji trenutak s donošenjem odluke o povlačenju Poglavnika, Glavnoga ustaškog stana, Vlade, vojske i građanstva preko Slovenije u Austriju. Hrvatski državni vrh puno je razmišljao i kolebao se prije nego što je donio konačnu odluku o povlačenju, koja je bez ikakve sumnje od svih mogućnosti bila najprihvatljivija u onim okolnostima. Da je odlučeno da se brani Hrvatska na Zvonimirovoj crti, ili da se brani grad Zagreb, omogućilo bi se jugopartizanima, koji su upravo to priželjkivali, da razore grad Zagreb i da se njegovo građanstvo s rijekom izbjeglica izloži pokolju, a država se time ipak ne bi spasila. Također, da je odlučeno povući se u šume i povesti gerilski rat, bilo bi besmisleno, jer bi bilo osuđeno na neuspjeh. Hrvatska bi se razarala, žrtve bi padale, a država se opet ne bi mogla spasti. Dakle, imajući u vidu sve tadašnje okolnosti Poglavnik, Vlada i vojno

vrhovništvo odlučili su se na povlačenje, napuštajući grad Zagreb bez obrane i spašavajući ga od nesaglediva razaranja.

Dakle, sama je odluka bila razumna, ali je donesena prekasno i bez nužnih pripredaja. Odluku o povlačenju je trebalo ranije donijeti, te plan o povlačenju temeljiti i sveobuhvatnije razraditi, čak s alternativama u tijeku povlačenja. Da je povlačenje uslijedilo bar tjedan ranije, hrvatska kolona u povlačenju mogla je proći bez borbenih okršaja preko slovenskog teritorija, jer tada nije tamo bilo jugopartizanskih snaga koje bi se usudile suprotstaviti hrvatskim oružanim snagama. Povlačenje je trebalo temeljiti pripredaji i borbeno i materijalno, pa čak i za pružanje otpora i nakon povlačenja u

Austriju, dakako, ukoliko bi ustrebalo. Nije se smjelo dogoditi da se civilno pučanstvo i vojska povlače u istoj koloni. Civilno pučanstvo trebalo se povlačiti u odvojenoj koloni, s tim da mu određene vojne postrojbe budu sigurnosna pratinja. Isto je tako trebalo u susretu s Angloamerikancima, u konkretnom slučaju s britanskim vojnim snagama, tražiti političko utočište za izbjegli narod iz Hrvatske. Pregovore s Britancima o pružanju političkog utočišta trebale su voditi građanske, a ne vojne osobe.

Vojska se nije smjela povlačiti u koloni, niti je smjela gubiti svoju borbenu moć. Tu je borbenu moć trebala sačuvati i u tijeku povlačenja i u tijeku vođenih pregovora. Drugim riječima, pregovarati je

Ocjena američkog povjesničara Thomasa M. Barkera

trebalo s pozicije borbene moći, a ne na koljenima. Ni cilj povlačenja nije pravilno postavljen i određen. Što je značilo dovesti na Bleiburško polje toliko mnoštvo ljudi? I da je britansko vojno zapovjedništvo prihvatiло predaju, nameće se pitanje gdje zbrinuti toliki broj ljudi, pogotovo kad se ima na umu da je čitava Europa ratom razrušena. Čak je britanski pregovarač general Scott pitao hrvatskog pregovarača generala **Herenčića**, gdje odnosno na koje područje preseliti 500 - 600 tisuća ljudi? General Herenčić je bio zatečen takvim pitanjem, pa nije imao odgovora. Treba biti pošten, pa priznati da se teško mogla izbjegći ta hrvatska tragedija kao posljedica Drugoga svjetskog rata. Međutim, da je hrvatsko vodstvo izvelo povlačenje pripremljenije, ranije, brže, vojnički odlučnije i s pozicije oružane moći, tragedija bi zasigurno bila manja, s manje žrtava, bez križnih putova popraćenih ne samo ubojstvima, nego i svakojakim poniznjima.

Propusti u povlačenju

Iz svojih razmišljanja ne mogu ne navesti neke pogreške koje su pratile povlačenje. Prije svega, Glavni stožer HOS-a sa zapovjednikom povlačenja, generalom **Durom Gruićem**, nije se smio odvajati od glavnine Hrvatskih oružanih snaga. Njegovim je odvajanjem hrvatska vojska u povlačenju ostala bez zapovjednika i koordinatora povlačenja. General **Moškov**, zapovjednik I. vojnog zbora, imao je zadatku biti prethodnica u povlačenju i zaštitnica sjeverne kolone na smjeru Varaždin - Rogatec - Celje. On se nije držao toga zadatka, nego se iz nepoznatih okolnosti udaljio sa svoga zapovjednog mjesta i time ostavio neke elitne postrojbe bez koordiniranih zapovjednih uputa i bez povezanosti s ostalim dijelovima vojske u povlačenju. Iza toga general Moškov je 20. svibnja viđen u Langreithu u Austriji. General **Boban**, zapovjednik 5. divizije snaga I. zbora primjerno je osiguravao desni bok pravca Koprivnica - Varaždinske Toplice - Ivanec - Slovenska Bistrica - Vitanje, ali je onda, nemajući dalnjih uputa od generala Moškova, svoga zapovjednika zbora, skrenuo na svoju ruku prema Celju i upao u onaj tragični ljevak. Zbog toga je nastao poremećaj u povlačenju. Taj je poremećaj svakako pogodovao napadačkim partizanskim snagama, koje su namijele velike gubitke HOS-u u dolinama Save, Savinje, Meže i Mislinje.

U tijeku povlačenja, 9. svibnja u Celju, hrvatski su generali, uvidjevši da su Hrvatske oružane snage u povlačenju iz-

gubile vezu s Glavnim stožerom i zapovjednikom povlačenja generalom Gruićem, izabrali novo zapovjedništvo s generalom Herenčićem na čelu vojničkog vijeća, koje su činili nazočni generali i neki glavnostozerni časnici. Od toga izbora general Herenčić s vijećem vodio je povlačenje sve do tragedije 15. svibnja u Bleiburgu. Godinama, pa i danas, razmišljajm zašto je to novo zapovjedništvo povlačenja s generalom Herenčićem vodilo toliko dugo neefikasne pregovore u Dravogradu i natezalo se s nekakvim bugarskim i slovenskopartizanskim zapovjednicima o slobodnom prolazu kolone preko dravogradskih mostova?! Dalje, također se pitam zašto je u tijeku povlačenja mijenjan smjer, pa se je umjesto prema Klagenfurtu krenulo prema Bleiburgu? I danas je nejasno tko je zapovjedio hrvatskoj vojsci i izbjeglicama da se zaustave na Bleiburškome polju i da ne ulaze dublje u Austriju. Osobno sam stigao tamo među prvima, 13. svibnja u predvečernjim satima. Nitko nije stao ispred nas i kazao: "Ne možete dalje". Dakle, hrvatsko je vodstvo povlačenja odredilo da treba stati upravo na tome kobnom polju. Zašto?

Sama zapovijed sa sjednice Glavnoga stana 8. svibnja u Rogaškoj Slatini, upućena svim postrojbama HOS-a da se povlače po vlastitu nahodenju kroz Sloveniju prema Koruškoj, i da se predaju samo savezničkim snagama, veoma je neodgovorna, vojnički neodređena i jasno svjedoči o neorganiziranosti povlačenja. Što znači zapovjediti jednoj organiziranoj vojsci da se povlači po vlastitu nahodenju? To znači upućivati je na razdvajanje, tj. da se svatko snalazi kako znade i može. Ishod takve zapovijedi, nije ni mogao biti dobar. Vodstvo kolone je, vodeći pregovore u Dravogradu, radilo protiv sebe, jer su jugopartizanske snage dobivale na vremenu i jačale svoju borbenu moć. Dok su hrvatski pregovarači vodili višednevne pregovore, hrvatska je kolona preko tri dana stajala pred Dravogradom, a jugopartizanske su snage, najvjerojatnije sa znanjem, a možda i u dogovoru s britanskim zapovjednicima, pripremale zamku hrvatskoj vojsci i izbjeglom pučanstvu u povlačenju, dovodeći svoje snage u šumarke oko Bleiburškoga polja, stvarajući okruženje u kojem su čekali i dočekali dolazak glavnine hrvatske kolone, pa su kobnoga 15. svibnja jurnuli s noževima u rukama na goloruki narod, i to sve po odobrenju i na očigled britanskih zapovjednika. Zar nije bilo izvan svake pameti gomilati na jednu lokaciju, na

Bleiburško polje, stotine i stotine tisuća izmiješane vojske i civila, s raznoraznom opremom? Zbog takvoga je stanja hrvatska vojska bila potpuno paralizirana, tj. postala je dio neorganiziranog mnoštva. Dalje, zar je trebalo voditi bilo kakve pregovore u tijeku povlačenja s jugopartizanima, kad je hrvatsko državno vodstvo odlučilo da se HOS pod nikakvim okolnostima ne predaje njima? Da nisu vođeni ti pregovori, hrvatska je vojska mogla stići prije partizana na Loibaške poljane, postaviti se po okolnim šumarcima i tako pružiti osiguranje pristižućoj koloni, pa tek onda ići Britancima na pregovore, a ne na predaju. Ići na pregovore u ime dvjestotinjak tisuća borbeno spremnih vojnika, a nikako na predaju bez ikakvih uvjeta, tj. na milost i nemilost. Hoću reći, da je hrvatska vojska morala sačuvati svoju borbenost sve dotele dok se odlučuje i konačno ne odluči o njezinu sudbini. No, zapovjedništvo u povlačenju nije držalo, pa dakako, ni održalo Hrvatske oružane snage u stanju učinkovita borbenog djelovanja. Da je to zapovjedništvo stiglo s vojskom u učinkovitom stanju na Bleiburške poljane, te da je s tih pozicija pristupilo pregovorima, sigurno bi i britanski i jugopartizanski pregovarači u pregovorima drukčije razgovarali.

Prolazeći kroz razne faze, HOS je postao respektibilna vojna snaga. U povlačenje je ušao s 5 suvremeno ustrojenih sborova u 18 borbenih divizija, s preko 200 tisuća vojnika. Ta vojnički nepobjejena sila je, uza sve prateće neprilike, dovela uspješno izbjegličku kolonu na cilj. No baš na tgom je cilju postala borbeno neučinkovita! I sâm sam se našao u tome mnogoljudnom košmaru. Na bleiburšku visoravan ispod Karavanki stigao sam u koloni među prvima 13. svibnja pri zalasku sunca. Zaustavio sam se sa svima koji su sa mnom stigli i dalje pristizali upravo na lokaciji današnjega-spomen obilježja bleiburškim žrtvama. Ne znam po čijoj je zapovijedi tu kolona stala, niti znam zašto dalje nije išla. Uglavnom, nitko od vidljivih nije ju zaustavio, niti ju je sprječavao da dalje ide. Istina, ispred nas su se na kojih šestotinjak metara vidjeli poredani tenkovi, za koje smo kasnije doznali da su bili tenkovi engleske vojske. Kolona je dalje neprekidno pristizala i punila Loibaško polje. Tenkovi se nisu micali. Stajali su nepomično, sve do kobne predaje.

(nastavit će se)

IZ HRVATSKE IZBJEGLIČKE KRONIKE: OTMICA ZATVORENIKA IZ ENGLESKE TAMNICE «REGINA ELENA» U RIMU (I.)

Mnoge događaje iz naših tragičnih izbjegličkih dana zasulo je vrijeme i o njima se nikada više neće ništa znati. Ova kronika nije ni kaplja u moru onih žalosnih zbivanja, i sigurno bi pala u zaborav, da me mnogi nisu poticali, da je zabilježim i objavim.

Bila sam svjedok onih događaja i desna ruka protagonistima ove kronike te, prema tome, i najpozvanija osoba, da je iznesem u javnost.

Ova je kronika odraz duha i dokaz odvažnosti naših vojnika u borbi za «HRVATSKU STVAR» i njihova nadljudskog napora, da pomognu onima, koje su Englezi okrutno i neljudski otpremali na jugoslavenska stratišta.

II. Spašavanje iz engleske tamnice «Regina Elena» u Rimu

Zapadni Saveznici već su bili stvorili moćnu «International Refugee Organisation», koja je imala za svrhu da «očisti» Europu od izbjeglica. Njezine su komisije već popisivale izbjeglice, ispitivale svakog pojedinca te prema instrukcijama jugoslavenske Ozne, odlučivala tko je «zločinac», tko «nezločinac» i tko «poluzločinac», svrstavajući ih pod oznake «crni», «sivi» i «bijeli». «Crni» su bili osuđeni za jugoslavenska stratišta, «bijeli» -uglavnom žene i djeca - za južnoameričke zemlje, a «sivi» će uživati zaštitu međunarodnog prava za izbjeglice u močvarnim predjelima sjeverozapadne Njemačke. Za njih će se brinuti Englezi, koji će im, uz uobičajenu koštu od četiri keksa na dan i nešto krumpirove juhe, osigurati mirne preostale dane života.

U to vrijeme su komisije «IRA» već rešetale hrvatske izbjeglice te ih je svaki dan sve više dolazio u Rim, da traže pomoć kod našega svećenstva. Usprkos neu-mornom zalaganju **Dra. Draganovića, fra Dominika Mandića** i drugih, mnogi su, nažalost, upali u mrežu, koju je major Clissold, s agentima Ozne, razapeo na svim mjestima, gdje su izbjeglice morale doći. Oko Zavoda Svetog Jeronima, oko

Piše:

Anka RUKAVINA

Kvesture, Prefekture, zdravstvenog ureda, putničkih agencija i dr. agenti Ozne su uhodili Hrvate, a engleska vojna policija ih je hvatala i zatvarala.

Tako je 3. ožujka (1947.), u Genovi uhćena deseterica naših ljudi u samom času ukrcavanja u brod, koji je odlazio u Južnu Ameriku. Dvadeset i četiri dana kasnije bio je opkoljen Zavod Svetog Jeronima i svi, koji su se toga dana približili Zavodu,

bili su uhićeni. Toga dana je u Rimu bilo uhćeno preko stotinu Hrvata.

Logor Fermo nije ostao pošteđen. U noći 20. travnja, engleska je policija opkolila logor s tankovima te naoružana strojnica i uz pratnju jugoslavenskih agenata, išla od jedne nastambe do druge, ušla u svaki paravan te odvela oko četrdeset ljudi, među njima i samog upravitelja logora, **prof. Dušana Žanka**. Svi uhićeni odvedeni su u zloglasni rimski zatvor «Regina Elena».

Nakon duga i uporna nastojanja, bilo je dozvoljeno bližoj rodbini da posjeti svoje u zatvoru «Regina Elena». Posjete su se

Milivoj Magdić

održavale srijedom poslije podne, uz dozvolu, koju je, svakome osobno, izdavala engleska vojna policija. U tu svrhu svatko je morao pokazati D. P. Card, navesti ime osobe, koju se želi posjetiti te naznačiti međusobnu rodbinsku vezu.

Mi studentice nismo imale u zatvoru nikoga od rodbine, ali su većina bili naši dobri znanci. Vidjevši da Englezi oviše ne provjeravaju rodbinske veze, mi smo jednostavno navele osobu, koju smo odredile posjetiti, a kao rodbinsku vezu, jedne od nas su izjavile, da su «sorelle», a druge da su «fidanzate».

Bila je zadnja srijeda mjeseca travnja i naš prvi posjet. Te srijede, oko dva sata poslije podne, stigle smo pred zatvor «Regina Elena». Poveća skupina žena stajala je već pred ulazom, među kojima sam prepoznala više njih iz logora Fermo. Nedaleko od mene stajala je jedna mlada gospođa, koja mi je izgledala poznata. Dok sam razmišljala kud bi je svrstala, ona me je primijetila, prišla k meni i započela razgovor kao s davnom znanicom. Prepoznala sam **Mandicu Lučić**. Od našega posljednjeg susreta, težila je dvadeset kila manje. Imala je troje nejake djece, a u «Regina Elena» njezin je muž bio jedan od sigurnih kandidata za izručenje.

Posjeti su se održavali u desnom krilu golemog zatvorskog sklopa, koju stotinu metara udaljenog od glavnog ulaza. Prolazili smo dvorištem kroz špalir stražara, koji su nam s uperenim strojnicama određivali smjer prema jednoj zgradi, koja se je crnila od stoljećima naslagane čađe. Zaustaviše nas u polukatu zgrade, pred širokim, visokim, nedoglednim hodnikom, a bezbroj čelija sa svake strane, uvijenim u olovno sivilo.

Prva čelija do stubišta uređena je za primanje posjeta. Zatvorenici, koji toga dana imaju posjete, silaze s drugoga kata kroz mnoštvo stražara po stubištu. Kod ulaza se nalazi veliki stol, gdje moramo položiti sve, što smo sa sobom donijeli. Stražari pregledavaju naše torbe, zavežljaje i džepove te budno paze na svaki naš pokret.

Naši su paketi vrlo siromašni. Mi smo donijele naš obrok kruha od tri dana, uz koju papriku, i rajčicu, koju nam je pribavio «bećir» - kako smo nazivale g. **Hlad-**

nika - koji je radio u vrtu franjevačkog samostana. Nešto kruha pribavio nam je **don Ivan Sudić**, u Zavodu Svetog Jeronima, koji smo podijelile i tako pojačale naše zalihe. Naši nas mole, da ih opet posjetimo, a kruh im dobro dode, bio svjež ili suh, jer im je hrana vrlo slaba. Oko jedan sat kasnije, stražar najavljuje, da je vrijeme posjeta isteklo i da svi posjetioc moraju «aut». Rastajemo se uz gorke suze i cijelim putem do izlaza iz zatvora prate nas prigušeni jecaji.

U Zavodu Svetog Jeronima osjeća se tih dana optimizam, pun nade, da će na kraju sve biti dobro. Nekoju od onih, koji su bili uhićeni u Rimu, 27. tog ožujka, bili su ispitivani i pušteni, nema sumnje da će i ostali uskoro biti na slobodi. Među njima su većinom intelektualci, ljudi kulture i duha, i ako Englezi traže ratne krvice, to se sigurno ne može odnositi na njih.

U srijedu, 7. og svibnja, odlazimo po drugi put u «Regina Elena». Postupak je isti kao i prošli put. U deset sati mi smo među prvima u Via V. Veneto, gdje «Allied expeditionary force» ima svoje sjedište, da tražimo dozvolu za posjet. I opet smo «sorelle e fidanzate» i dobivamo dozvolu bez poteškoča. U dva sata poslije podne, svaka sa svojim zavežljajem kruha, nalazimo se pred zatvorom.

Među potištenim, ispaćenim licima primijetila sam Mandicu. U zatvoru sam upoznala njezina muža te iz razgovora doznala, da su prijatelji s mnogopoštovanim fra Dominikom Mandičem. Mandica je dobro informirana o prilikama zatvorenika. Tumači mi, da je naš najokrutniji progovitelj major **Clissold**, koji je srpski zet i gleda na Hrvate isključivo kroz srpsku prizmu. Nu, u Londonu i Washingtonu zauzimaju se za nas neke visoke ličnosti pa je puna nade, da će sve biti dobro.

Nakon posjeta rastajem se s Mandicom kao i s djevojkama iz Grotte. Jedne su se žurile kući, a druge su još imale vremena, da stignu na fakultet. Ja sam otisla u Zavod Svetog Jeronima s namjerom, da pozdravim vlč. don Ivana Sudića te da mu u ime djevojaka zahvalim za kruh, koji nam je pribavio za naše u zatvoru. Došavši u Zavod Svetog Jeronima, primijetila sam neobičnu potištenost ljudi, koje sam sretala, a don Ivana sam našla shrvana od očaja. Na moj začuđeni pogled, jedva je izgo-

varao: «**Milivoj i Dane**, s još četvoricom, izručeni su već drugoga svibnja».

Ostala sam zapanjena bez daha i riječi. Dvije godine nakon svršetka rata, nakon Bleiburga i Lavamündu; nakon što su stotine tisuća hrvatskih vojnika, žena i djece otpremili na klaonicu jugoslavenskih partizana; nakon procesa kardinalu **Stepincu**, Englezi ne prestaju progoniti Hrvate. **Prof. Daniel Uvanović**, naučenjak svjetskoga glasa, i **Milivoj Magdić**, novinar i pisac, čovjek andeoske dobrote, očiti su dokaz, da Englezi ne progone ratne krvice nego Hrvate, posebno hrvatsku inteligenciju. Stephen Clissold, bivši lektor engleskog jezika na Sveučilištu u Zagrebu, govorio je hrvatski i slovio kao prisni prijatelj Dane Uvanovića, a bio je upravo on, koji ga je dao uhititi te usprkos zlaganju američkih vlasti, požurio njegovo izručenje.

Prema svemu ovome nije teško zaključiti koju su sudbinu Englezi dosudili Hrvatima u «Regina Elena». Od mnogih, koji su u posljednja dva mjeseca bili uhićeni, zadržani su u zatvoru oni, koji su već unaprijed osuđeni i koji će -bez sumnje- slijediti onu šestoricu, izručenu 2. svibnja.

Izašla sam iz Zavoda Svetog Jeronima i neodlučno lutala ulicama, očajna zbog naše nemoći, da za njih nešto učinimo. Posredovanja u Washingtonu i Londonu ostala su bez uspjeha, sve je već odlučeno i zaključeno, «Regina Elena» je pred soblje smrti za sve Hrvate, koji se u njoj nalaze.

Uzela sam omnibus, koji vozi u smjeru kolodvora «Termini», odakle polazi tramvaj za Grottaferrata. Morala bih se požuriti kući, gdje me čeka mnogo zaostala posla, ali sve brige i poslovi postaju neznatni pred ovom nesrećom. Sve više me opsjeda sjećanje na logor Ferrno, na onaj vratolomni podvig u karabinjerskoj postaji i one smione momke, koji su ga izveli. Dolazim do uvjerenja, da bi ih morala obavijestiti o sudbini, koja čeka sve naše u «Regina Elena», jer kako onda u Fermu, tako i sada u Rimu, nemamo se u što pouzdati, osim u njihovu odlučnost i hrabrost. Kako onda, tako i u ovom slučaju, jedino što nam preostaje, jest bijeg.

Stigla sam na «Termini» sa čvrstom odlukom, da ih što prije o svemu obavijestim

te umjesto tramvaja za Grottaferrata, uzela sam omnibus, koji vozi kroz via Tiburtina i našla se pred zatvorom «Regina Elena».

Na krajnjoj periferiji grada, gdje prestaje asfalt i nastaju njive i usjevi na osami, između šume bodljikave žice, sablesno strši crno-siva «Regina Elena». Golemi zatvorski sklop opkoljen je sa svih strana debelim zidom, visokim otprilike dva i pol metra, na kojem su naslagani, u još jedanput tolikoj visini, gusti kolutovi bodljikave žice. Povrh ove ograde napeti su vodovi električne struje, koji upotpunjuju sigurnosni uređaj i isključuju svaki dodir uhićenika s vanjskim svjetlom. U neposrednoj okolini križaju se poljski putevi, dozrijeva pšenica i jedna šumica od dvadesetak starih borova puna je gустe hladovine te pruža ugodno sklonište od vrućine ovoga dana.

Još pred sat-dva nalazila sam se unutar ovih zidina, ali me «Regina Elena» nije nimalo zanimala. Sada je, naprotiv, najpomnije obilazim, sjećajući se onih naoko neznatnih sitnica, kroz koje se je ukazala mogućnost bijega u slučaju **prof. Crljena**. Na pamet mi dolaze instrukcije **Ive i Jože**, da je najvažnije upoznati teren, kako bi se moglo ocijeniti što se dade učiniti. «Prouči dobro teren!» - preporučao mi je Iva prije moga polaska u Ferrnu. To je upravo ono, što me je danas po drugi put dovelo pred «Regina Elena».

Cijeli sklop zatvorskih zgrada orijentiran je u smjeru istok-zapad, a šumica se nalazi nasuprot dugoga niza prozora njegova južnog krila. Svaki prozor odgovara jednoj zatvoreničkoj ćeliji. Znam da su naši smješteni na drugom katu i da su prozori njihovih ćelija okrenuti prema šumici. Uz sami zid, koji opkoljuje zatvor, vodi uski poljski put, a uzduž puta proteže se dugačka njiva, na kojoj već pomalo žuti pšenica. Ostajem u šumici, sve dok je nisu preplavile dugačke večernje sjene. Pred okom mi je stalno «Regina Elena» kao i njezina okolina. Kroz cijelo to vrijeme nisam vidjela ni jednog prolaznika, ni stražara u blizini zatvora. Samoća i tišina vlada oko «Regina Elena». Život počinje koju stotinu metara dalje u via Tiburtina, važnoj prometnoj arteriji ovoga predgrađa.

Prof. Dušan Žanko

Ostavljam konačno šumicu, jer večer je već blizu, a Grotta daleko. Slijedim jednim puteljkom laganom nizbrdicom, u smjeru odakle dopire štropot nekog tramvaja. Dolazim do postaje tramvaja «circolare rossa», koji kruži periferijom grada, prolazi kroz Citta Universitaria i slijedi prema kolodvoru u Grottu na vrijeme za večeru s apetitom od cijelog dana.

Odlučnost, kojom sam prihvatile pomisao na bijeg iz «Regina Elena», potaknulo je ne samo moje sjećanje na podvig u Fermu, nego i činjenica, da se momci, koji su ga izveli, opet nalaze u Fermu. Još pred dva mjeseca dobila sam od Ive vijest, da je Joža iznio živu glavu, na samom putu za izručenje, a **Maks, Stipe i Šuko**, nakon dvomjesečnog lutanja po Hrvatskoj, opet

su se vratili u logor. Znajući da su njih šestorica u Fermu, lako sam se odlučila za bijeg. S njima se ne bojim nikakva potpoveta. Oni su položili ispit smionosti, hrabrosti i razbora, a hrvatska borba je smisao njihova života. Ukaže li se samo sretna prilika za pothvat, sigurna sam, da će je priхватiti, točno ocijeniti, a zatim učiniti sve, što bude moguće. Posjećivanje uhićenika pruža mi mogućnost, da uočim tu sretnu priliku, da provjerim uređaj i stanje u zatvoru, kroz koje bi mogao iskrasnuti prikidan plan za njihovu akciju.

Sve do slijedeće srijede dijelim vrijeme između «Scuola Rossi» i «Regina Elena». Bilo ujutro, bilo poslijepodne, «Regina Elenu» obilazim svaki dan. Nastojim

upoznati cijeli predio, blizu i daljnju okolinu, promet, prevozna sredstva, te smjer, u kojem se može najlakše i najbrže stići na sigurno mjesto. Dolazim po via Tiburtina i prolazim ispred zatvora, kroz čiji se željezni porton može vidjeti mnoštvo stražara u dvorištu. Pred ulazom ili oko zatvorskih zidina stražara nije bilo. To je mogla biti jedna sretna okolnost, no moglo se je raditi i o pukom slučaju te je stvar trebalo dobro provjeriti. Toj sam brizi posvetila puna dva dana, neposredno pred moj treći posjet zatvoru. Oba ta dana, od jutra do kasnog poslijepodneva, provela sam u blizini «Regina Elena», nastojeći prikupiti i zabilježiti što više podataka, kako bi moje izvješće momcima bilo što potpunije. Smještaj, dimenzije, udaljenosti, vrijeme, skice zatvora sa svih strana, te izmjene i kretanje stražara. Izmjenu straže bilo je teško provjeriti, jer se je sav život zatvora odvijao unutar zidina. Čak i stražari na glavnom ulazu stajali su s nutorne strane portona, koji se je otvarao samo, kad bi naletio koji engleski djeep ili kamion. S vanjske strane zatvorske ograde, oko goleme četverouglaste mase kamena i bodljikave žice, nije bilo nikakva nadzora. Uprava je očito smatrala sigurnosni sistem tako savršenim, da ga nije trebalo nadzirati. U zatvoru «Regina Elena» mnogi su sebi oduzeli život, ali nikad nitko nije iz njega pobjegao.

Kad mi je prvi put sinula glavom pomisao na bijeg iz «Regina Elena», bilo mi je jasno, da se ne može ništa učiniti izvana, ako ne bude suradnje i pomoći iznutra. Sve moje oblijetanje oko zatvora nema nikakve svrhe, ako ne budem mogla izvidjeti prilike u zatvoru i provjeriti mogućnosti njihove pomoći. Da bi to postigla, morala bi se obratiti na same uhićenike te im izložiti moje osnove o bijegu. Nu, nisam se usudila spominjati bijeg, dok još nije bilo nikakva izgleda, da bi se mogao ostvariti. Bilo bi nesavjesno davati ljudima povoda, da se nečemu ponadaju, što ustvari ne postoji, jer moje osnove o bijegu nisu stigle dalje od dobre namjere. O bijegu, uostalom, mogu odlučiti samo momci u Fermu, a dok oni ne odluče, najbolje je, da se o njemu ne govori. Ali, nekome sam ipak moralna nešto povjeriti, jer samo preko njega mogu pribaviti potrebne podatke, prema kojima će momci odlučivati o sudbini pothvata.

Većinu uhićenika sam poznavala iz viđenja, iz logora, ali nikoga pobliže, a iza mojih osnova o bijegu nije stajao nitko, tko bi u tom pogledu pobudio njihovo povjerenje. Bila sam stoga u velikoj brizi, na koga bih se obratila i na koji način izložila moje namjere, a da stvar ne bi izgledala površna i neozbiljna. U prvi mah sam bila pomislila, da o svemu obavijestim profesora žanka, čiji savjeti nisu nikada na odmet, ali sam brzo odustala od te namjere, shvativši, da bi u slučaju kakvog pothvata, umjesto profesora i filozofa, bio pogodniji jedan vojnik, koji je navikao na tegobe i kojemu je snalaženje u nevolji svakidašnja praksa. Mislila sam na sve poznate u zatvoru i konačno odlučila, da se obratim na **Biošića**. Poznavala sam ga iz viđenja iz logora, ali nisam o njemu ništa znala. Sjetila sam se samo jedne zgrade iz Ferma, kad mi je Iva rekao, da je on čestiti rodoljub, da je dobar vojnik i da je najmlađi ustaški bojnik. Bio je visok i stasit, solidne strukture hercegovačkog gorštaka, odražavao je spretnost, okretnost i snagu. Nitko - prema tome - pogodniji od njega, da preuzme brigu za uspješno odvijanje akcije s onu stranu rešetaka.

U srijedu, 14. svibnja, nalazila sam se po treći put u «Regina Elena». Veća skupina rodbine, uglavnom žena, došla je u posjete svojima; a oni, koji nisu imali rodbine, došle su i opet «sorelle e fidanzate» iz Grottareffera. Uhićenike smo ovaj put našle vrlo potištene, već im je stigla vijest, da je 8. svibnja izručen general **Moškov**. Ni oni ne očekuju drukčiju sudbinu. - «Svi smo mi već osuđeni, svi smo mi gotovi» - ponavlja je jedan od njih, u razgovoru s djevojkama, koje su uzalud nastojale unijeti nešto vedrine u ovu potištenost i tugu.

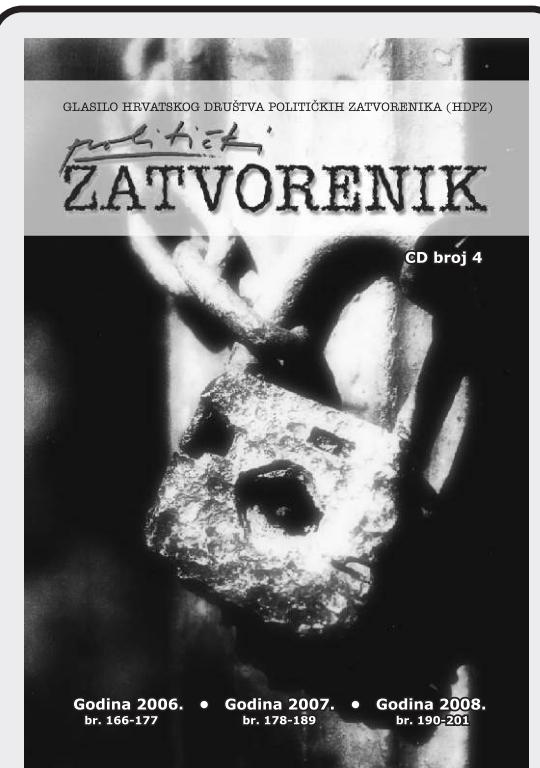
Posjeti u «Regina Elena» trajali su otprilike jedan sat. Sve do slijedeće srijede nema nikakva dodira s uhićenicima, a vrijeme radi nama na štetu i moglo bi nas lako zaskočiti. Ne smijem, stoga, propustiti ove

dragocjene minute, a da već danas ne budem na čistu: može li što biti od našeg pothvata.

Moj razgovor s Biošićem započeo je njegovim podstrekom te tako s moje strane nije ništa izgledalo namješteno ni namjerno. Opreznim pitanjima poticala sam njegovo izlaganje o prilikama u zatvoru i prikupljala dragocjene podatke, iz kojih se je pomalo kristalizirao plan o bijegu, a ja sastavljala izvješće za moje «ratne drugove» u Fermu. Izlaganja Biošića su pokazala, da moj izbor nije mogao biti sretniji i da put u život iz «Regina Elena» prolazi upravo kroz njegovu cijelu.

Kad su se već pokazali prvi obrisi plana i kad sam bila uvjerenja, da je bijeg iz «Regina Elena» ostvariv, zapitala sam Biošića, bi li on htio bježati, kad bi mu se za to pružila prilika.

(nastavit će se)

Politički zatvorenik 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu.

Cijena: 50.00 kn

Narudžbe na tel./fax: 01/4615-438

ili na:

HDPZ, Vojnovićeva 15, 10000 Zagreb

PLAĆENI UBOJICE

Bio sam kod prijatelja Franje u Selcu. U njegovoju kući za odmor. Ljetnja noć, ali svježa. Iza kuće naložili smo vatrui sjeli uz nju. I dvolitra je pravoga domaćeg vina s nama. Franjo se raspričao. Nek' čitatelj zna, on je odvjetnik. Čitatje, pa čete vidjeti, o čemu se raspričao.

Marko Marloković bio je baš zgodan čovjek. Mlad, lijep, jak, zdrav. Bio je odlično situiran. Imao je majku, ženu i dvoje preslatke djece. Vozio je posljednji tip Volva, crvene boje. Bavio se nekim zagonetnim i vrlo unosnim poslom. Mutnim i sumnjivim.

Dva muškarca su se, posredstvom trećeg, u jednom od posjećenijih zagrebačkih "kafića" sastali. Našli su stol u zabitijem dijelu lokaliteta i tu su sjeli. Tiho su o nečem razgovarali. Nekog su iščekivali.

- Čudi me da ga već nema - rekao je Mirko Mirkotić Janku Jankotiću. - Ali svaki čas će on stići, jer u ovo vrijeme svaki dan on tu dođe.

- Za cijenu znate? Jeste li s njom suglasni? - upitao je Janko Jankotić.

- Bi li mogla biti malo niža? -

- Deset tisuća kuna i ništa manje. Još sam jeftin. Drugi su skuplji. Veliki je to rizik kojem se izlažem.

- Dobro, slažem se s tom cijenom. -

U tom trenutku u kafiću je ušao Marko Marloković s još jednim mlađim čovjekom.

- Evo, to je on - govorio je Mirko Janku. - On je onaj viši s brčićima. Onaj u kožnoj jakni. Vodi crveni Volvo. Stanuje u Jurjevsкоj na broju 157. U Ciboninu tornju ima iznajmljen poslovni prostor. Osim u ovaj kafić, nalazi i u Caffe bar "Kvak" u Martićevoj ulici. Taj bar je na kraju Martićeve ulice, tamo gdje ona završava u Heinzelovoj. Tamo svakodnevno na večer svraća. Na sve nogometne "Dinamove" utakmice odlazi. Na posao u "toranj" dolazi oko devet sati. To bi bilo sve što znam o njegovu kretanju.

- Dobro. To mi je dovoljno.

- Kad ćeš ga "ukokati"?

- Možda mi uspije tijekom ovog tjedna.

- Ako te ulove nemoj me odati da sam ja naručio to ubojstvo.

- Ne ču, ako moj ženi, dok ja budem u zatvoru, budeš svaki mjesec davao po tri tisuće kuna.

- Vrijedi. Dogovoren.

Janku Jankotiću najprikladnijim se učinilo da Marka Marlokovića ubije pred

Piše:

Stipo TADIĆ

Caffe barom "Kvak" u Martićevoj ulici. Jučer, prateći ga, vidio je gdje je auto parkirao, pogledom ga je pratilo kako u kafić ulazi, zapamtio je vrijeme u koje je tu došao i budući da je bio mrak, najpovoljnije mu se učinilo da ga sutra tu ustrijeli. Snimio je kako su u tom prostoru "škrto" raspoređene ulične svjetiljke, a i uočio je da preko puta tog kafića postoji zgodno mjesto na kojem ga može u zasjedi čekati.

Idući dan u to vrijeme i na tom mjestu, Janko se sklonio i Marka čekao. Nije dugo. Dok je izlazio iz auta, Janko je iza pojasa hladnokrvno izvadio specijalni pištolj s prigušivačem, nanišanio najprije u predjelu prsiju gdje se nalazi srce, onda u glavu. Odlučivao se gdje da "okane". Opredijelio se za glavu i "potegao" obrač. Trenutak kasnije, Marko se, oblichen krvlju, sruši pokraj svoga crvenog Volva. Bez ikakvih problema, Janko, neviđen od ikog, našao se među "Arkovim" kućama i potom u Heinzelovoj ulici. Dolazio je u "napast" da se, kao "slučajni" prolaznik, umiješa među one koji su se oko poginulog Marka skupljali, iščekujući dolazak policije.

Interesantno, dok su na groblju ispraćali njegove posljednje ostatke, a kćeri Markove lile suze za njim, Janko je u to vrijeme svojim kćerima predavao kao dar bicikle, kupljene za novac, dobiven za Markovo umorstvo. Njegove curice su od sreće hihotale, grlile i ljubile oca. Idiličan je to prizor bio. Govorile su mu da imaju najboljeg tatu na svijetu. A Marka u zemlju spuštaju i njegove kćeri ridaju od tuge.

Inače, Janko Jankotić ponosio se sobom i svojom promućurnosti. Ubije jednog čovjeka, u svezi s tim "izgubi" nekoliko sati, a zaradi toliko koliko zaradi pet radnika radeći po mjesec dana na svome radnom mjestu. Godišnje ubije sedam-osam ljudi, na to utroši desetak dana i živi kao bubreg u loju, dok se oni "blentavi" radnici muče i rade više od tristo dana, a zarade znatno manje od njega.

- Što misliš - govorio mi je Franjo - pa to mi u glavu ne ide. Pokaže mu netko čovjeka i kaže mu: "Ubij onog, platit će ti". - Taj u pokazanog gleda "mrtav-hladan" i razmišlja samo o tome, gdje i kako

da ga ubije, te da pritom nikakve tragove ne ostavi. Što će taj ostati bez života, što će iza sebe ostaviti siročad i nejačad, što će mu ucviliti majku, oca, ženu, braču, sestre, rodbinu, prijatelje, baš ubojice bri-ga!

I za deset tisuća kuna, neki za tisuću, pa čak i petsto maraka, tako stravičnu tragediju prouzroče i za njih je to ništa. Idući dan će opet istu stvar napraviti. Pa zaista mi ne ide u glavu da mogu postojati takvi bezdušni ljudi, takva bezosjećajna stvorenja koji žive od ubijanja drugih.

Franjo je zašutio, malo "uzeo" zraka, pa nastavio:

- Podimo od čovjeka. Od njega i njegova najprimarnijeg, najzemaljskijeg stanovaštva. Što je za čovjeka najvažnije? Najvažniji mu je taj njegov život. Goli golcati život. Da ga održi, da živi, da što dulje i ljepše živi. To vrijedi za devedesetdevet cijelih devet posto ljudi. Zanemarimo samoubojice, askete i svece. Oni su u manjini. Trebalо bi biti normalno, ako je svakom od nas najdragocjeniji njegov život, da i na život onoga drugog gleda, kao što gleda i na svoj život. Međutim, kad je riječ o plaćenim ubojicama, vidimo da nije tako. Zašto tu ne postoji suosjećajnost, nekakva solidarnost, barem nekakva poistovjećenost, razumijevanje, shvaćanje i poštivanje toga, da je i onomu drugom njegov život sve, da mu je dragожljiv i da mu je najviše do toga stalno. Zašto to za sve ljudi ne vrijedi, zašto u drugom čovjeku ne vidi sebi jednakog, sebi ravnog? Zašto postoje takvi koji mogu drugima uzeti njegovu najveću dragocjenost, radi vlastite materijalne koristi, koja, ma kako velika bila, nije nikakav ekvivalent za tu dragocjenost. Eto, to ne mogu nikako shvatiti, pogotovo kad uz to, tolikima prouzrokuje tim svojim činom najdublju bol i patnju. Kako neki ljudi mogu biti takvi?!? Kako Janku Jankotiću može biti zadovoljstvo gledati razdraganu svoju djecu dok se igraju igračkama plaćenima krvlju drugoga, i čija je cijena plač djece ubijenog, plač djece toga drugog? Kako ne osjeća da mu je taj novac proklet? Je li ti mene shvaćas? Je li se ti možeš uživjeti u ovo o čemu ja govorim? - upitao me je prijatelj Franjo.

- Shvaćam te, shvaćam. Potpuno sam se uživio u to o čemu govorиш. Ni meni ne ide u glavu da mogu postojati takvi ljudi...•

KAKO JE POČEJA RAT U MOME GRADU

Općinski odbor HDZ na početku mjeseca 1991. donija je odluku. U svim mjesnim zajednicama u kojima je HDZ vladao, tribalo je organizirati dobrovoljačke nenaoružane odrede, imenovati zapovjednike, članove odbora za obranu i tajno se naoružavati. Kupovati i nabavljati oružje, kako se tko siti.

I počeli smo. Na oglasnoj ploči kraj Glavne pošte u Zadru oglasili smo da upisujemo u dragovoljačke odrede. Pojedinci, dragovoljci su se počeli javljati, upisivati, dobivali su potvrde. U mjesnoj zajednici GAZIME JEDAN, HDZ imenuje mene za zapovjednika i tako ja počmem upisivati prve članove, voditi evidenciju članstva, te sam na početku davao potvrde na običnom papiru. Formirao sam desetine, imenovao komandire, odredio lokacije dežurstva, čuvanja ustanova, pošte, bolnice, škole na ovom području. To su bile pripreme za rat. Formira sam posebna odjeljenja za skloništa, opskrbu, protupožarnu zaštitu, borbeni sektor, stržarili smo sa zračnim puškama, na vratima štaba. I tako smo se pripremili za rat. Prvo dragovoljci, zatim Narodna zaštita, Krizni štab i Štab Centar, vojna formacija, koja je poslije 25. listopada 1991. godine prešla u 112. brigadu.

U tome našem štabu bilo je svakih ljudi. Domoljuba. Uz Antinu Šipku, tu je bija Trole, Čorko, Željkec, Darko, Ive, i svi drugi. Svi su oni bili domoljubi od glave do pete. Svaki se busa u prsa ka pravi domoljub.

Počele su i prve srpske barikade. Srbi se dižu na ustanak. Bižu u šume. Okupiraju prometnice. Hrvatska je u teškom položaju. Hapse Hrvate po hrvatskim selima. Slušamo kako čine zvjerstva. Mnoge hrvatske obitelji

Piše:

Bruno ZORIĆ

stradavaju. Vidimo, vrag je odnija šalu. Triba se naoružavati i braniti svoju dicu i obitelj. Braniti svoje. U Zadru još nisu bile formirane brigade. Nazvali smo ih dragovoljački odredi. Puno se svita javljalo, ali kad je tribalo dežurstva, malo se tko javlja. Samo mlađarija. Oni su to shvatili kao igru. Zato je mudro postupio HDZ. Naredila je svojim čelnicima, triba se naoružavati.

Za oružje sam imenovao prijatelja Rilu. On je bio vješt u tome. Magistar ekonomije, pa je sa šoldima znao dobro baratati. Čistila su se skloništa, da bi se narod imao gdje skloniti u slučaju srpskoga bombardiranja Zadra.

Iz vojarne na Ravnicama, naši su nam ljudi javljali, koliko u njoj ima neprijateljskih vojnika, koliko i kakvog naoružanja, tko je neprijateljski kadar i sve sam to znao. I tako početkom desetoga mjeseca, odlučili smo u Štabu Centar, koji je tada bio formiran, da se blokira vojarna. Ukinuli smo im dovod struje i vode, niko s njima nije smio komunicirati i misili smo, tako će pasti i predati se, a mi ćemo doći do prvih pušaka. Tako je i bilo. Srpski avioni lete nad Zadrom. Mnoge vojarne su blokirane. Narod se uzbunja. Rukama na vojarne. Oružja nismo imali. Počeli smo pregovore s neprijateljem. Ante iz Ureda za obranu dolazi k meni i kaže, idemo zvati komandira vojarne Popova da se u miru preda, pusti vojnike kućama, a on da ide s nama u Zbor narodne garde na Boriku. Makdonac Popov pušta vojnike, njih dvadesetoro, a on se dvoumi. Neće da se preda. Konačno popusti. Preda se i on. Vodimo ga u Zbor narodne garde.

Prva vojarna neprijateljske vojske u gradu Zadru pada. Među dragovoljcima oduševljenje. Puca se u zrak. Vojnici zarobljeni ulaze u dvoranu Mjesne zajednice GAZIME JEDAN. Častimo ih jelom i pićem. Oni kažu, misili smo da ćete nas strijeljati. Ma kakvi strijeljati, idete kući. Bilo je tu Šiptara, Srba iz Niša, Muslimana i svih drugih. Rekli smo im: Skidaj uniforme, obuci civilno odijelo, evo ti džeparac i biž kući. Mi ne želimo ubijati, mi samo želimo slobodu za svoju dicu, obitelj i svoju domovinu. A ti ratujemo di si se rodjaju.

Tako je počela rat u mome gradu. •

Zadar

S KRIŽNOGA PUTO

Negdje u jesen 1942. dobio sam poziv da se javim u Patačkinu ulicu. Sjećam se dobro da sam se javio rano izjutra i da sam čekao negdje do podneva, kad su me zajedno s još otprilike 150 ljudi zatvorili u barake. U tim barakama bili smo do večeri, kad su po nas došli domobranci časnici s Nijemcima, te su nas odveli na kolodvor i smjestili u vagone. U svakom vagonu su bila dva njemačka vojnika. Samo putovanje je bilo tjeskobno, kao što može biti put u nepoznato. Tek nakon duljeg vremena uspjeli smo doznati da idemo na rad u Njemačku. Mene je zapao posao u tvornici propeleru u Berlinu, gdje sam radio šest mjeseci. Tada sam dobio četrnaest dana dopusta. Vrativši se u Zagreb, odlučio sam ne vraćati se u Berlin niti odgovarati na sljedeće pozive. Međutim, nedugo zatim su me uhitili oružnici, te sam unovačen u domobranstvo. Kako sam za vrijeme služenja u starojugoslavenskoj vojsci bio topnik s činom nadređnika, to su me rasporedili u protuzrakoplovnu postrojbu, tzv. bitnicu u Trnju.

Tu sam i služio do kraja rata. Nakon ulaska partizana u Zagreb, bio sam demobiliziran i puštern kući. Bio sam, dakle, već civil kad sam dobio poziv da dođem u bazu vojnog zrakoplovstva u Maksimirskoj cesti. Tamo su me zatvorili s još otprilike dvjestotinjak ljudi. Rekli su nam da će nam major **Božičković** održati predavanje. Ali naravno, o nekakvom predavanju nije bilo ni govora, već su nas partizani opkolili i odveli u logor koji se nalazio na Kanalu. U tom logoru smo proveli tri dana, s tim da nismo smjeli imati nikakva kontakta s bilo kim izvana, niti primati pakete od kuće. Ujutro četvrtog dana, partizani su nas odveli u drugi logor u Prečkom, te nas tamo također držali pet-šest dana.

Pokolj kod Čazme

Logor u Prečkom je bio puno veći i po mojoj procjeni tamo je sakupljeno oko četiri-pet tisuća ljudi. Tu su nas već htjeli vezati žicom, ali je neki partizanski oficir to zabranio, što nam je bila velika olakšica. Tako su nas vodili u koloni po četiri prema Božjakovini kad se dogodilo prvo umorstvo. Naime, iz kolone se otrgao jedan mladić i prišao bunaru pored puta da piće vode, ali nije stigao ni zagrabiti

Piše:

Milan ZANOŠKI

vodu kad je dobio metak u zatiljak od partizanskog poručnika.

Uvečer prvog dana križnog puta, nakon cijelog dana hoda, došli smo u Lupoglavlju. Tamo su se skupili vođe kolona i par pratitelja, te su počeli napadati ljudi, tražeći da se oni koji ne mogu više hodati, jave, kako bi uzeli kola iz sela. Dvadesetak izmučenih, naivnih ljudi se javilo, te su krenuli put obližnjeg sela. Nedugo zatim čuli su se rafali, a ovu nesretnu dvadesetoricu više nismo vidjeli.

Produljili smo prema Čazmi, ali kroz samo mjesto nismo prošli, već smo ga naširoko zaobišli, hodajući vijugavim blatnim šumskim putem. Tu se i dogodio najveći pokolj. Naime, u jednom trenutku su čuvari i pratitelji nestali. Mi se još nismo uspjeli ni snaći kad je zagrmio prvi rafal. Poskakali smo kako je tko mogao, tražeći zaklon, netko iza drveća, netko u blatnu jarugu punu vode. Kad je konačno pucnjava prestala, krenuli smo naprijed, kako je tko mogao, pomažući samo lakše ranjenima, dok za teže ranjenike nije bilo spasa. Kad smo napokon izašli iz šume, ponovno su nas dočekali partizani, te sakupili u stroj. Kolona je bila prepopoljena, što znači da je u toj šumi izginulo najmanje dvije tisuće ljudi.

Krenuli smo dalje u koloni po četiri, ali sad pod još težim uvjetima nego prije. Morali smo se međusobno držati za ruke,

a krajnji lijevi i desni morali su nešto držati u ruci. Ali ni to nije zadovoljilo «osloboditelje», tako da se i na najmanji okret glave ili izgovorenu riječ dobivao metak u zatiljak ili bi nesretnika dotukli kundacima i čizmama. Na taj je način na putu od Štefanja do Bjelovara ubijeno tridesetak ljudi.

Kad smo stigli do Bjelovara, smjestili su nas na glavni trg, tako da smo sjedili na zemlji s rukama na koljenima. Tako smo cijelo vrijeme sjedili tamo bez riječi, blatni, izmoreni, krvavi, kad su nas odveli na željezničku stanicu, te ugurali u vagone. U svaki vagon je bilo ugurano oko 150 ljudi, tako da nije bilo mjesta ni da sjednemo na pod, već smo čitavo vrijeme morali stajati. Tako smo proboravili tri-četiri sata, dok nismo napokon krenuli. Vlak se zaustavljao valjda kod svakoga seoskog stupa, ali su oni svaki put otvarali vrata te tukli kundacima i batinama one koji su bili pri ulazu. Tako smo se vozili čitav dan i noć, stisnuti jedan uz drugoga, bez vode i hrane, dobivajući samo batine. Kad smo stigli u Padrašku Slatinu, doveli su nas do nekog bunara, te nam dali da pijemo. Bunar je bio pun nafte, a na vrhu je plutala davno krepala mačka, koja se već počela raspadati. Možda to iz ove današnje perspektive izgleda čudno, ali ljudi su nakon toliko propašćenih boli i stalnog očekivanja smrti, poslije toliko gladi i žeđi, pošli piti sa bunara. Svi ostali smo morali sjesti na travu prepunu ušiju. Tada je na red došla nova akcija pljačkanja onih sitnica koje su ljudi uspjeli sa-

Zagreb, hotel Esplanade

čuvati. Otimali su sve što je nešto vrijedilo: satove, novac, zlatne zube, prstenje i sl. Tek kad su nas naši čuvari temeljito pokrali, dopustili su nam odmor do jutra.

Drugi dan ujutro dobili smo novu pratnju u kojoj su uglavnom bili Bosanci, s komandirom, mladićem od kojih dva desetak godina. Tog komandira, poručnika, neću nikad zaboraviti, jer se pokazao čovjekom i pomogao nam je koliko je god mogao u danim okolnostima. Videći nas, valjda, onakve, izmučene, isprebijane, više sablasti nego ljudi, nabavio je odnekud kola i konje, tako da su se oni najizmučeniji i ranjeni mogli voziti, te je još prolazeći kroz jedno selo naredio ljudima da nam daju vode. Tako smo u tim novim okolnostima stigli do Valpova, gdje smo i prenoćili. Ujutro smo krenuli prema Osijeku, a usput nam se u kolima pridružila i skupina zarobljenih Nijemaca. Vukli smo se tako uz prugu, a oni pridošli Nijemci su bili, izgleda, u još gorem stanju nego mi, te su ih naši pratioci morali tu i tamo pomagati.

TRAŽI SE JOSIP (JOSEF)

Josip Skelac je rođen 17. ožujka 1912. u Valpovu. Živio je u Đakovu, odakle su ga kamionom – skupa s drugima – partizani odvezli krajem svibnja 1945. Navodno je dovezen u logor u Jankomiru, gdje je proveo oko tri mje-

Do Vršca i natrag u Prečko

Negdje pred jutro došli smo u Osijek. Nedugo zatim odvojili su manju grupu, u kojoj sam se našao i ja, pa su nas uputili ponovno u kolonu prema Vršcu. Tamo smo kopali jamu uz cestu. Taj posao je potrajan par dana i, sve u svemu, tih par dana nismo bili maltretirani. Smetnju su predstavljeni seljaci koji su radili nedaleko u polju, te su nas neki od njih napadali. Nakon par dana uputili su nas natrag u Osijek, gdje su nas ponovo sve skupili. Nedugo zatim opet su odvojili nas dvjestotinjak i rekli nam da idemo u Drugu armiju u Zagreb. Do Valpova smo išli vlakom, a zatim pješice preko Bjelovara do Zagreba, ponovno u logor Prečko. U samom logoru je bilo strašno: gladni, izmučeni ljudi, uglavnom oboljeli od tifusa. Uspio sam se za kratko vrijeme nekako povezati s ljudima koji su u tim groznim uvjetima postali tupi, ravnodušni, spremni umrijeti, samo da prekinu patnje.

Tako sam u logoru proveo tri dana, kad nas je zapovjednik logora skupio i objavio da dio nas ide dalje na Kordun. U meni se tog trenutka nešto slomilo. Istupio sam i odgovorio da mi više dalje ne idemo

seca. Iz logora su ljudi kamionima odvoženi na strijeljanje. Prema nekim podatcima, skupina u kojoj je bio Skelac, pri odvoženju na strijeljanje odlučila je napasti pratnju te ju je uspjela svaljati. Preživjeli, kojih je nepoznat broj, navodno su uspjeli pobjeći u Italiju. Da je

nigdje, i ako smo za strijeljanje, neka nas strijeljaju ovdje. Začudo, zapovjednik nije učinio ništa. Noć i drugi dan smo proveli u isčekivanju. Negdje oka podneva došao je kod nas kapetan **Novak**, moj prijeratni znanac, po četvorici *protuavionaca*. Uz silno nagovaranje uspio sam isposlovati da sve *pratuavionce* iz logora povede u vojarnu majoru **Božičkoviću**, koji nas je i poslao na križni put. Od 133 čovjeka koji su uspjeli izići iz logora, svega su polovica bili topnici, ali u tome općem metežu na to nitko nije obraćao pažnju. Nakon izlaska iz logora bili smo raspoređeni po raznim jedinicama. Otprije mjesec dana kasnije bio sam ponovno odveden u Bjelovarski logor, te nakon tjedan dana pušten kući.

Od tada je prošlo 45 godina, 45 godina osjećaja krivnje, iako nisam (kao ni velika većina drugih) ništa skrivio, nego sam jednostavno bio žrtva tog vremena i tih prilika...

Ovo pismo ne bi trebalo shvatiti kao optužbu, ni tih ljudi ni režima, već samo kao moj skromni pokušaj u konačnom sagledavanju istine.

SKELAC

Josip bio među preživjelima, može se zaključiti iz činjenice da su vlasti došle kod njegove supruge i raspitivale se o njemu, nagovarajući ju da mu poruči kako se treba predati, jer mu se ništa neće dogoditi. Josip nije dolazio kući, ali je nakon nekog vremena iz Amerike došao glas jednog od preživjelih bjegunaca, da je i Josip uspio pobjeći. No od tada mu nema ni traga ni glasa.

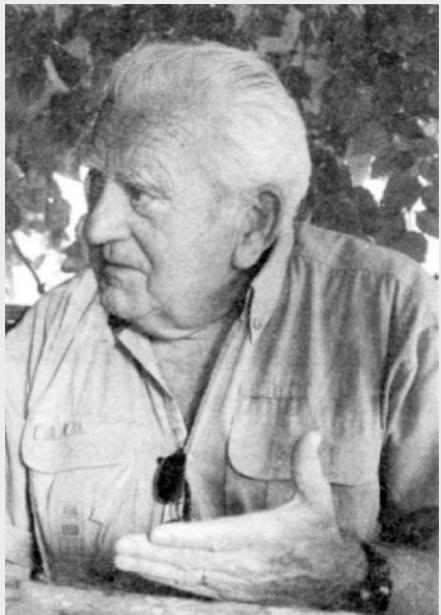
Obitelj Josipa Skelca je 28. veljače 1958. iz Đakova preselila u Osijek, ne mogavši više trpjeti zlostavljanja. Supruga **Mandica**, rođena 17. svibnja 1914. umrla je prije nekoliko godina, ne dočekavši muža. Kći im **Marica** umrla je 1995., ostavivši dvoje djece. Josip nikad nije video svoga sina **Ivana**, koji se rodio 15. rujna 1945., i kojem je majka – po Josipovoj želji – nadjenula ime svekra, Josipova oca. Ivan živi u Njemačkoj i ima četvoro djece. Molimo sve one koji nešto znaju u sudbini Josipa Skelca, da se javi **Stanku Ognjenoviću**, Liebermanstr. 5, 64546 Mörfelden, Deutschland, ++49-6105-23-235 ili **Ivanu Skelcu**, Treburer-Str. 12a, 6548 Trebur 2, Deutschland, tel. ++49-6147-8582. •

Mandica i Ivan Skelec s malom Maricom

KNJIGA ŠTEFA DOLENCA

Držeći se dobrega – makar, nažalost, ne uvijek poštivanog – običaja da se zabilježe i prikažu radovi bivših hrvatskih političkih uznika, ovog puta skrećemo

Stjepan Dolenc (1929.)

pozornost na knjigu **Stjepana Dolenca**, nekad našega marljivog i vrijednog suradnika. Poslijedi je zbirka rječničkoga i paremiološkog blaga Novigrada Podravskoga, koje je Dolenc (rođ. 7. siječnja 1929. u Novigradu Podravskom) skupljao skoro desetljeće i evo sada, u svojoj osamdesetoj godini, pod naslovom *Riječi i uzrečice Novigrada Pod-*

ravskog (149 str.), objavio u vlastitoj nakladi.

Knjiga je objavljena u ukusnoj opremi i s lijepim ilustracijama akademskoga slikara **Velimira Trnskoga**, a rječničko blago nije tek popisano, nego je svakoj riječi označen i naglasak, a za svaku od njih Dolenc donosi i najmanje jedan primjer upotrebe. U tom smislu Dolenčeva knjiga ima šire značenje od zavičajnoga, a bit će zanimljiva i onima koji se nisu rodili u podravskoj kajkavštini (makar nam je mnogima, zahvaljujući legendarnim *Gruntovčanima*, ona bar donekle u uhu). Mnoge zabilježene riječi, izreke i poslovice izražavaju iznimnu duhovitost i otkrivaju svu ljepotu novigradskoga govora. Zato

STJEPAN DOLENEC
**RIJEČI I UZREČICE
NOVIGRADA PODRAVSKOG**

Naslovnica Dolenčeve knjige

Štefu Dolencu valja i ovom prigodom izraziti zahvalnost, te mu poželjeti da unatoč svim životnim nevoljama, osim svoga iznimnog optimizma, još nešto ostavi potomstvu. (T.J.)

U SPOMEN

Prof. dr. ZVONIMIR BARTOLIĆ

20. ožujka 1930.-10. veljače 2009.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

VID MARČINKO

1925.-2008.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zagreb

IN THIS ISSUE

About the spiritual state in Croatia and the phenomenon of nostalgia about communism and Yugoslavia in this issue write **Josip Ljubomir Brdar, Fra Mario Knezović and Davor Dijanović**. As an illustration of constant Greater-Serbian imperialism, we publish a text written for the leading Serbian daily ("Politika") by an eminent Serbian politician, who advocates the creation or restoration of some kind of "Balkan associations".

*

At the same time **Ivo Tubanović** reports about the commemoration for the victims of the partisan slaughter in Slavonia in 1944, and **Želimir Kužatko** announces a number of events to mark the 50th anniversary of the mass detention of young Croat patriots in concentration camp on the Sv. Grgur Island. It is a less known island on the island just next to a better known Goli Island. (Goli /bare/ Island is named after the wasteland or lack of vegetation.) The Yugoslav communist authorities were detaining people on the Island of Sveti Grgur mostly based on decisions made by administrative bodies, and not courts. Those detentions could last a few years.

*

A valuable testimony about the Yugoslav slaughter of war prisoners and civilians in spring 1945, most of whom were Croats, was published 19 years ago in Belgrade by Serbian publicist **Dragoljub M. Jovanović**. As a Yugoslav Army officer and later on a political prisoner,

Jovanović witnessed a slaughter carried out upon order issued from the highest Yugoslav political level. We will publish in our paper two fragments from Jovanović's book, which is not known to Croatia's readers.

*

Bruno Zorić writes about communist persecutions of Croats in the area around Zadar after WWII, and the demolishing of the Catholic (Franciscan) monastery in Karin 1991. Members of the Yugoslav Army and the paramilitary units serving the Greater-Serbian ideology demolished it completely, wishing to demolish Croatian and Catholic cultural and religious heritage. In this issue, we also start publishing **Ivica Karamatić's** feuilleton about the crimes committed against Croats, and especially Croat Catholic priests and monks. In the first part, the author lists by name Croat victims in spring

1941, at the time of the beginning of war operations in Croatian territories. The list of victims shows that around three hundred Croats, mostly civilians, were killed before the revenge by the authorities of the Independent State of Croatia (1941-1945) that followed, or the individuals and groups who, regardless of the authorities, started revenging on the Serb minority in Croatian lands.

*

Under title "Antifascism' in words and pictures" we continue publishing documents and facsimiles of Yugoslav communist newspaper articles. Contrary to today's aggressive propaganda, those texts clearly confirm communists were advocating the re-establishment of Yugoslavia, and that they were blindly following **Stalin** and USSR, or communist ideology. Therefore, there were not "antifascists" but first of all – communists. •

Podmilače (Central Bosnia)

IN DIESEM HEFT

Über die geistige Situation in Kroatien und über die Fälle von Nostalgie nach den Kommunismus und Jugoslawien, schreiben in dieser Ausgabe **Josip Ljubomir Brdar, fra Mario Knezović und Davor Dijanović**. Zur Veranschaulichung der Konstante des großserbischen Imperialismus, übertragen wir aus der führenden serbischen Tageszeitung ("Politika"), das Geschriebene des prominenten serbischen Historikers, der sich für die Schaffung oder Erneuerung von einer Art „Balkan-Föderation einsetzt

*

Gleichzeitig mit diesem, berichtet **Ivo Tubanović** über Gedächtnis an die Opfer der Tito Partisanen-Massaker in Slawonien im Jahre 1944 und **Želimir Kužatko** kündigt eine Reihe von Veranstaltungen, die das 50. Jahrestag des Massenleidens junger kroatischer Patrioten im dem Konzentrationslager auf der Insel Sv. Grgur kennzeichnen sollen. Es handelt sich um einen weniger bekannten Lager auf der Insel, der sich in der Nähe der bekannten Goli befindet. (Goli der Name kommt vom goli = kahl durch das Fehlen der Vegetation.) Die jugoslawischen kommunistischen Behörden steckten Menschen auf der Insel Sveti Grgur meisten auf der Grundlage von Entscheidungen der Verwaltungsbehörden, nicht Gerichten, hinein. Diese Aufenthalte konnten auch einige Jahre dauern.

*

Das wertvolle Zeugnis über die jugoslawische Schlachtung von Kriegsgefangenen und Zivilpersonen im Frühjahr 1945, unter denen die meisten Kroaten waren, veröffentlichte vor 19 Jahren in Belgrad der serbische Publizist **Dragoljub M. Jovanović**. Als Offizier der jugoslawischen Armee und später ein politischer Verurteilte, war Jovanović die Zeuge der Schlachtung die durch den Befehl der höchsten jugoslawischen politischen Führung befohlen wurde. In unserer Zeitschrift veröffentlichen wir zwei Fragmente aus Jovanović's Buch, das den kroatischen Lesern meist unbekannt ist.

*

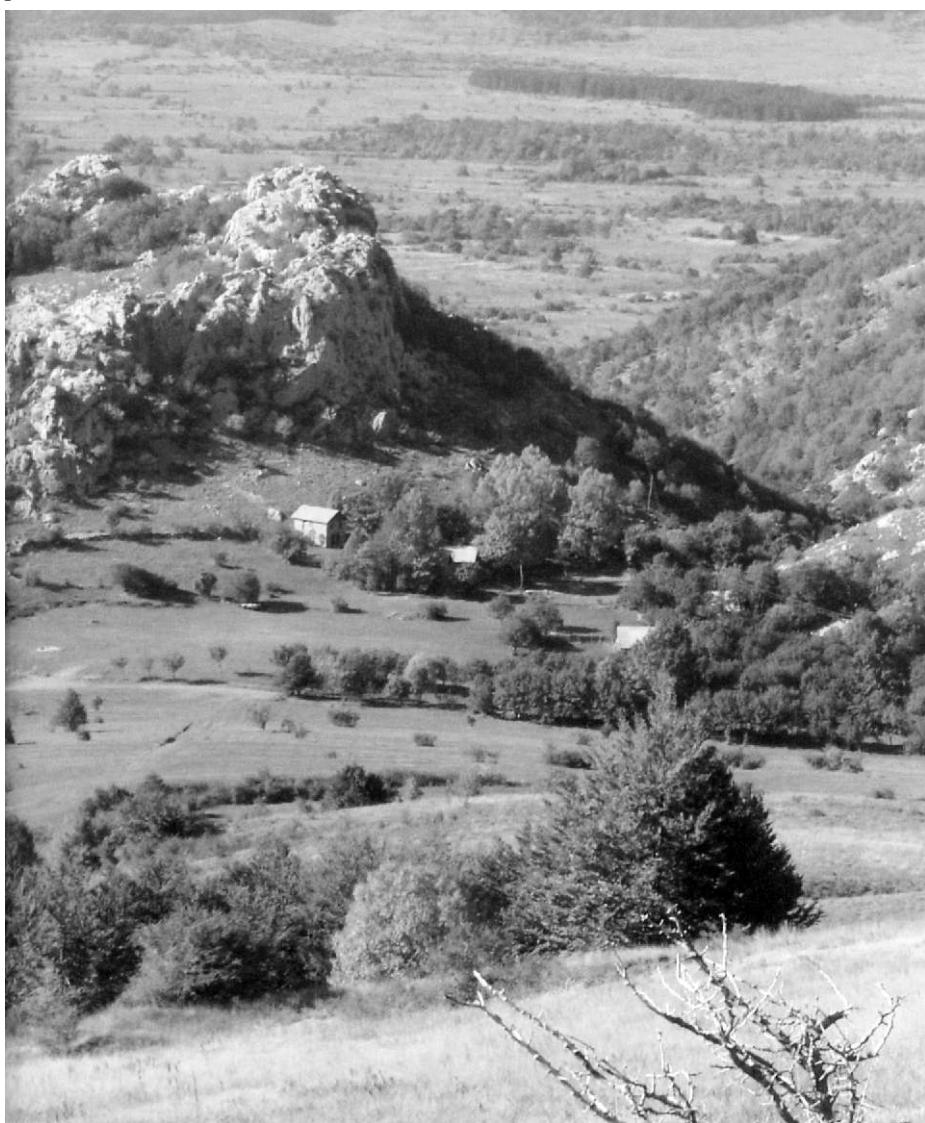
Bruno Zorić schreibt über die kommunistische Verfolgung von Kroaten in der Umgebung der Stadt Zadar nach dem Zweiten Weltkrieg und über die Zerstö-

lung des katholischen (Franziskaner-) Kloster in Karin 1991. Es wurde durch die Jugoslawischen Armee und paramilitärische Kräfte die in den Dienst der großserbischen Ideologie waren, von Grund auf zerstört. Durch die Zerstörung wollten sie kroatisches katholisches und kulturelles Erbe vernichten. In dieser Ausgabe beginnt das Feuilleton von **Ivica Karamatić** über die Verbrechen serbischen Tschetniks an Kroaten und insbesondere an kroatischen katholischen Priester, Ordensbrüdern und Nonnen. Im ersten Teil führt der Autor die kroatischen Opfer des Frühjahrs 1941 namentlich auf. Das ist die Zeit des Beginns der kriegerischen Operationen in kroatischen Ländern. Die Aufzeichnung der Opfer zeigt, dass etwa drei Hundert Kroaten, vor allem Zivilisten, getötet wurden, noch bevor es Repressalien durch die Behörden des Unab-

hängigen Staates Kroatien (1941.-1945.) folgten, oder die Einzelnen und Gruppen, die ohne Rücksicht auf die Behörden, mit der Rache an der serbischen Minderheit in der kroatischen Länder begonnen haben.

*

Unter der Überschrift „Antifaschismus“ in Wort und Bild“ veröffentlichen wir Dokumente und Faksimile der Zeitungsartikel jugoslawischen kommunistischen Ursprungs. Im Gegensatz zu den heutigen Ohrenbetäubenden Propaganda, diese Texte bestätigen sehr klar, dass die Kommunisten die Befürworter der Restaurierung von Jugoslawien, und dass sie blind dem **Stalin** und der UdSSR bzw. der kommunistischen Ideologie ergeben waren. Sie sind daher nicht "anti-faschistischen", sondern vor allem – sind sie Kommunisten. •

Lika

NARODNI LIST

GOD. II.

ZAGREB, UTORAK, 1. LISTOPADA 1946.

DESETI DAN SUĐENJA OPTUŽENIM ERIHU LISAKU, DRU ALOJIZIJU STEPINCU, IVANU ŠALIĆU I DRUŽINI

Započelo sudenje dru Alojiziju Stepincu za krvična djela protiv naroda i države

Zloupotrebljujući položaj najvišeg katoličkog crkvenog funkcionera u Jugoslaviji aktivno je radio protiv naroda, njegove vlasti, demokratskih tekućina

Zagreb, 30. rujna. — Danas u 8 sati ujutro nastavljeno je sudjenje grupi zločinaca, saveznika okupatora i izajnjika našeg naroda Erihu Lisaku, Šalilicu i družini. Ovaj je proces spojen s pokrenutim postupkom protiv dra Alojiza Stepinca.

nadbiskupa zagrebačkog. Nakon ulaska svih optuženih navedu kojima se nizali i optuženi Stepinac, Javni tužilac Jakov Blažević dao je sudu prilog da se izdvoji kritični predmet protiv optuženih Blaža Lorkovića, Ivana Kirina i Božidara Čerovskog iz ovog procesa i da se vrati Javnom tužilcu radi nadopunе istrage. Zatim je predsjednik sudne procitao rješenje kojim se spajaju raznjeni postupak u kritičnom predmetu protiv Ericha Lisaka, Ivana Šalilice i družine s kaznenim postupkom u kritičnom predmetu protiv dra Alojiza Stepinca, tako da se glavna rasprava u ova dva predmeta provode zajednički.

S obzirom na to da optuženi dr. Alojzije Stepinac nije bio prisutan pri čitanju optužnice protiv Ericha Lisaka, Ivana Šalilice i družine, predsjednik suda dr. Vlmpulšek rekapituirao je u glavnim crtanama optužnicu. Nakon toga izvedeni su dr. Alojzije Stepinac i svi ostali članovi optuženi, te je predsjednik suda rekapituirao rezultate dosadašnje glavne rasprave i prihvatio do danas predušinu optužnika.

Nakon toga uvedeni su u sudsku dvoranu nepravilno optuženi na četiri se dana. Stepinac, Predsjednik suda prizvao je optuženike Ste-

pažandu o režimu kratkog vremena preko Šalija i društine. Na taj način Stepinac direktno sudjeluje, promatra i podstrekava centralnu organizaciju, u čijoj se članovu nalaze danas pred sudom, a koja je pomogla i inspirirala rad križarskih grupeko je učinile niz zločinstava i zauzimanja nad našim građanima. Optuženi Stepinac ne gledajući na općenarodnu žarost i volju građana naše zemlje, a protiv istinske slobode vire i crkve zloupotrebljavao je svoj polički naziv crkvenog katoličkog funkcionera u Jugoslaviji, te se aktivno usredio za ostvarenje mirnih ciljeva međunarodne raskrtle proštrv naroda i njegove vlasti, demokratskih tekućina i sloboda.

**ZA PISANJE KATOLICKE STAMPE
ODGOVORAN JE OPTUŽENI
STEPINAC, KOJI JE NAD NAOM
IMAO VRHOVNI NADZOR**

Kolaboracionistički stav, red i izave optuženog Stepinca uverili su včet dotadашnje ustale-svedenice u njegovoj ideji te podstreljivali i mnoge druge svećenike da predvode u razrušujući jugoslavenske vojske, u organiziranju povjerenilista, tabora, logora i stohera ustaka.

Katolička štampa za vrijeme okupacije bila je u skladu i na liniji rada Stepinca, koji je umao vrhovni nadzor nad pišancem čehotkome katoličke štampe u Jugoslaviji. Katolička štampa Jos i prije rata presegira fascizam i druge grožnje, redne naredare. Očito

Optuženi Stepinac, nadbiskup Zagrebački, optužen u mjestu optuženog klupi

Ured.

528 / 45 presudu

Okriv. BURIC SOFIJA r. KUTIC, kći pok. Izidora i Margarete r. Štemfeld, rođena 20. IV. 1885. u Fuzinama kot. Delnice, nastanjena u Zagrebu vinočradsku 94 a, počanska činovnica, udana, majka 3 djece, rkt. Hrvatku, jug. državljanika, posjeduje kuću u Vinočradskoj 94 a, sudske navodno nekažnjavana,

k r i v a j e :

1. Što je kao činovnica na pošti za vrijeme NDH prema direktorima, davalala informacije o njima i prijavljivala ih spomenutom Milkoviću, te budno pazila da isti ne bi sabotirali, dakle počinila krivično djelo prokazivanja,

2. Što je početkom 1942. g. dobrovoljno stupila u ustašku organizaciju i u istoj ostala do rasuha NDH, dakle počinila krivično djelo aktivnog ustasha, pa je gornjim djelima počinila djela narodnog neprijatelja iz 81.14 Uredbe o vojnim sudovima,

štoga se na osnovu čl. 16 i 17 spomenute uredbe

presudjuj:

na kaznu ariti strijeljanjem, trajan subitak svih političkih i pojedinih građanskih prava i konfiska iju imovine u smislu čl. 6 Zakona o konfiskacijskoj od 9.VI.1945.

Ova presuda postaje lvr na nakon odobrenja od strane Vojnog suda II-J.A.

26.6.1 / f. 29

Potvrđuje se da je ovaj prilog kopija
Istovjetan na s izvorom originalom.

U Zagrebu, dne 14. 3. 1948.

Ovjerava:

